JO. BAPTISTÆ
MORGAGNI

IN PATAVINO GYMNASIO
PRIMARII ANATOMES PROFESSORIS

IN

AUR. CORN. CELSUM

ET

Q. SER. SAMONICUM

EPISTOLÆ.

In Quibus

De Utriuſque Auctoris variis Editionibus, Libris quoque Manuſcriptis, & Commentatoribus diſſeritur.

HAGÆ-COMITUM,
Apud RUTGERUM ALBERTS,
M. DCC XXIV.

Doctiſſimo, atque Ornatiſſimo Viro

D.

LAURENTIO HEISTERO

ANATOMICO NOBILISSIMO

ANTEA IN ALTORFINA, NUNC VERO IN REGIA ATQUE DUCALI JULIA HELMSTADIENSI ACADEMIA PROFESSORI CELEBERRIMO.

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

VIde, amor quid poſſit, PRAESTANTISSIME LAURENTI. Cum Jo. Baptiſta Vulpius duos, inter Latinos, vetuſtiſſimos, atque eruditiſſimos Medicinæ Scriptores, Aur. Cornelium Celſum & Q. Serenum Samonicum, quam emendatiſſime, ornatiſſimeque edere ſtatuiſſet, in animum induxit, ut in ea quoque re meis conſiliis, & monitis uteretur; quaſi vero quantum in Medicina, atque Anatome, in quibus fateor mediocriter me eſſe verſatum, tantum pariter in Philologia cujus excolendæ ne tempus quidem unquam habui, ſtudii; atque operæ poſuiſſem. Ego vero qui illum propter ſuaviſſimos mores, ſummam adverſus me pietatem, & eximios, quos in Re Anatomica, & quæ ab hac, magna ex parte, pendent, Chirurgica, ac Medica habet progreſſus, quantum ipſe me amat, tantum redamo, ubi video, conceptam de me opinionem ex ejus animo evelli non poſſe, morem denique me geſturum, & quicquid per anguſtias temporis, cæteraſque occupationes meas poſſim, in duas Epiſtolas, ſingulas in Auctores illos ſingulos ſcriptas, & ad ipſum datas, conjecturum eſſe, polliceor.

liceor. Quas poſtquam ipſe perlegit, ecce tibi altera amantiſſima illa quidem, ſed gravis tamen, atque inexpectata efflagitatio. Quæ enim ita ad illum ſcripſeram, ut ſi quid forte minus inutile judicaret, hoc uteretur, reliqua premeret; ille contra, omnia non dubitavit tanquam egregia (ſic enim pro ſuo in me ſtudio loqui ſolet) ac luce digniſſima prædicare; edi ut permitterem, inſtare; ſimul Jo. Antonium Fratrem ſuum Virum Cl. & ejuſmodi quidem rerum æſtimatorem Elegantiſſimum, ſed tamen eodem erga me amore tranſverſum actum, adhibere. Quid verbis opus eſt? in eum denique locum adductus ſum, ut vel utrunque minus amare, hunc etiam non tanti facere, quanti merito ejus magno facio, orderer, vel ut manus ipſis dare, & quod flagitabant, promittere cogerer. Vix id promiſeram, cum Tuorum erga me Meritorum, VIR CELEBERRIME, venit in mentem, quæ tanta nimirum, atque ita omnibus nota ſunt, ut ſi quid hoc tempore in manus hominum emitterem, quod in Tuo Nomine non appareret, ingratiſſimus omnium non injuria exiſtimarer. Itaque conſtitui, ut quando à Vulpio meas edi Epiſtolas illis cum Scriptoribus neceſſe eſſet; eæ ante à me, ſeorſum ederentur, Tuoque Jnclyto Nomini inſcriberentur. Equidem ſcio, quantum, & quid a Te acceperim; quantulum autem, & quid Tibi referam, video. Verum cum ſubit, Te inprimis ex iis eſſe qui mihi tantum tribuerint, quantum ipſe nunquam agnoſcam; facile in eam ſpem venio, ut quoniam me; quæ Tua Humanitas eſt; non minore, quam Vulpii Fratres, amore proſequeris, non minus, amanter de his Epiſtolis; quales eæcunq. ſunt, judices, quam ipſi judicaverint. Vale, VIR DOCTISSIME, & veteris illius quem ne nominare quidem volo, Obtrectatoris ſecurus, Nobiliſſimam iſtam Academiam, atque adeo omnes omnium Medicorum, Chirurgorum, Anatomicorum Scholas Egregiis, quod facis, Voluminibus ornare perge. D. Patavio X. Kal. Quinctiles. 1721

JO.

JO. BAPTISTAE MORGAGNI

IN PATAV. GYMNASIO PRIMARII ANAT. PROFESSOR.

IN

AUR. CORN. CELSUM

EPISTOLA AD JO. BAPTISTAM VULPIUM IN EJUSD. GYMNASII ANATOMICO THEATRO PUBLICUM INCISOREM.

JO. BAPT. MORGAGNUS JO. BAPT. VULPIO S. P. D.

QUanquam te deficere nihil, puto ad Aur. Corn. Celſum, & Q. Serenum Samonicum pari induſtriæ & diligentiæ laude edendos atque a V. Cl. Fratre tuo Corn. Nepos & C. Valerius Flaccus non ita pridem editi ſunt: tamen quando meam quoque ſententiam, & monita aſſidue poſtulas, atque adeo flagitas, non committam, mi Vulpi, ut

tanto iſti deſiderio tuo ipſe videar defuiſſe. Et primum quod ad Celſum attinet (nam de Sereno alias ſcribam) illud recte ſtatuiſti, ut eam præ cæteris editionem ſequaris, quam Vir, dum viveret, Eruditiſſimus procuravit Th. J. Almeloveenius. Cujus mei hac de re Judicii rationem afferam, ſi prius de iis quæ in illa editione propoſita ſunt, tum Vita, tum Elogiis Celſi pauca admonuero. Cum Joannes Rhodius, a quo Vita illa ſcripta eſt, ignorare non deberet, Epiſtolas duas, alteram ad J. Calliſtum, alteram ad P. Natalem immerito in Marcelli volumine, Corn. Celſi præferre nomen, propterea quia prior certe Scribonii eſt, quod luculenter ab eodem ipſo Rhodio in alio eſt libro (*a*) demonſtratum: utraque autem vel ipſo (ut nunc cætera omittamus) dictionis genere ita a ſcriptis Celſi diſcrepat, ut id qui non videat, nihil ille prorſus videat; cum hæc, inquam, ita eſſent, non intelligere me, fateor, qua tandem ratione ſibi licere crediderit Rhodius, Vir alioqui pereruditus, illarum Epiſtolarum, perinde ac ſi Celſi eſſent, teſtimonio paſſim uti ad ea, quæ de hujus Vita proponit, comprobanda. Qua de Rhodii inconſtantia, atque adeo prolapſione tantum ab eſt, ut Almeloveenius Lectorem monuerit, ne Amanuenſium quidem Rhodii, aut Typographorum Hafnienſium, in illo Opuſculo deſcribendo gravia quædam ac maniſeſta correxit errata, ut ubi Largii Deſignatiani (ejus videlicet cujus Epiſtolam Marcellus exhibet) nomen in *Largii Deſignationi* non ſine totius Sententiæ incredibili depravatione mutavere, vel ubi Celſum Roma oriundum aperte monſtrare, ſcribunt ipſius Libri 5. Cap. 21. in Lib. autem 7. Cap. 26. ipſum prodere, pharmacorum (eorum inquam, pharmacorum quæ *præbuiſſe* dicitur) artificioſam miſtionem ſe accurate intellexiſſe: quæ nempe capita licet ita diligenter perlegas, ut ne litera quidem una

(*a*) Not. in Scribon. pag. 11.

una te fugiat; quod tamen ad propoſitum facit, reperies nihil. Hos autem locos, & præſertim poſtremum eo magis emendare oportebat, quod nullum præterea aliud verum ac luculentum Celſi ipſius teſtimonium protulit Rhodius, quo illud ſaltem: ipſum non legendo tantum (quod plures putarunt) atque exſcribendo, ſed obſervando etiam, ſuumque judicium interponendo in re medica verſatum eſſe, probaret. Mirum ſane in eo, qui tot annos in relegendo Celſo conſumpſerit, cum Iſ. Caſaubonus tres ejuſmodi locos in Scholiis annotaverit ſuis, quæ Scholia edidit (b) Almeloveenius, alioſque ipſe animadverterim, de quibus totidem, exempli cauſa, proponere ſatis eſt (c) *Ego ſic reſtitutum eſſe neminem memini*: & (d) *Neque audiendi ſunt, qui oſſe nudato, diem tertium exſpectant, ut tunc excidant: ante inflammationem enim, tutius omnia tractantur*: & (e) *In omni fiſſo fractove oſſe, protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant, quibus id exciderent, ſed multo melius eſt ante emplaſtra experiri.*

Elogia autem, & teſtimonia de Celſo nulla potius afferri oportuit, quam aut ita concepta, aut ita pauca, ut in iſta editione allata ſunt, tanquam illud quod (f) Egnatio excidit, certiſſimum eſſet. *Cornelii Celſi Fabius, quod ſciam, ex veteribus tantum meminit*. Quid enim? An non Columellæ proferri plures poterant loci, unde intelligeretur, & quam late fuſa rerum ſcientia, & qua elegantia, & qua auctoritate, & qua fama, & quibus temporibus, & quot etiam, ex parte, volumina Celſus ſcripſiſſet? Velut ubi (g) *Cornelium Celſum vocat non ſolum agricolationis, ſed univerſæ naturæ prudentem Virum*, aut ubi (h) de Apibus negat *quicquam præcipi poſſe elegantius quam a Celſo jam dictum ſit*, aut ubi (i) his verbis

(b) Ad pag. 118. lin. 22. (c) Lib. 7. Cap. 7. pag. 426. l. 16.
(d) Lib. 8. cap. 2. p. 509. l. 24. (e) Ibid. cap. 4. p. 517. l. 6.
(f) In Epiſt. Dedic. Celſi. (g) de Re Ruſt. Lib. 2. c. 2. (h) Lib. 9. c. 2. (i) ibid. c. 6.

utitur: *quamvis doctiſſimi viri* (Celſi) *Auctoritatem reverebar, tamen ambitione ſubmota, quid ipſe cenſerem, non omiſi:* aut his: (*k*) *Julius Atticus, & Cornelius Celſus ætatis noſtræ Celeberrimi Auctores.* Itemque: (*l*) *Celſus, & Atticus, quos in re ruſtica maxime noſtra Ætas probavit.* Denique (*m*) *ut Carthaginienſem Magonem ruſtificationis parentem maxime veneremur: nam hujus octo & viginti memorabilia illa volumina ex Senatus conſulto in Latinum Sermonem converſa ſunt: non minorem tamen laudem meruerunt noſtrorum temporum Viri Cornelius Celſus & Julius Atticus. Quippe Cornelius totum corpus diſciplinæ quinque libris complexus eſt.* Quos quidem libros quinque ad rei tantum ruſticæ diſciplinam pertinuiſſe, tum ea oſtendunt quæ ante cedunt, ac ſubſequuntur, tum id confirmat, quod in Vita Celſi tradidit Rhodius, videlicet antiquorum quæ calamo ſcripta ſunt, ejus de re medica exemplarium hanc communem eſſe inſcriptionem: *A. Cornelii Celſi Artium Liber VI.* quam quidem & in Gudiano obſervavit Vir Cl. Jo. Alb. Fabricius (*n*), & Manutii ſuis in editionibus fideliter repræſentarunt, quos nimirum ſecutus eſt H. Stephanus, ſed his verbis: *Operis ab eo ſcripti de artibus pars ſexta.* Et quintam quidem fuiſſe eos libros de re ruſtica, ex primis ipſis ſextæ verſibus ſatis intelligi, recte ab eruditis hominibus eſt adnotatum, quo autem ordine eſſent partes reliquæ locatæ, & quot in libros diſtributæ, & num ſexta ultima eſſet, de his nihil videor legiſſe, quod pro certo habere poſſimus. Conjectura enim eſſet, neque illa ſatis firma, ſi quis id jungens quod modo dictum eſt, cum ordine in pervulgato eo (*o*) Fabii loco obſervato: Corn. Celſus *rei militaris & ruſticæ etiam & medicinæ præcepta reliquit*, colligeret, quartam Operis partem fuiſſe de re militari. Conjectura quoque eſt docta hæc quidem, & quam cum

(*k*) Lib. 3. Cap. 17. (*l*) Lib. 4. Cap. 8. (*m*) Lib. 1. Cap. 1.
(*n*) Suppl. Biblioth. Lat. Lib. 2. Cap. 4 & Bibl. Ibid.
(*o*) Inſtit. Orat. Lib. 12. Cap. 11.

cum altero (*p*) Fabii loco, de iis quæ Celſus ad *Scepticorum* exemplum *non parum multa* ſcripſit de Philoſophia, valde conſentire, animadverto: ſed tamen conjectura eſt, quam laudatus Fabricius propoſuit, cum (*q*) *de hoc noſtro* Celſo *videtur*, *inquit*, *accipiendum quod S. Auguſtinus Præf. Libri de Hæreſibus ait*, *opiniones omnium Philoſophorum*, *qui varias Sectas condiderunt uſque ad tempora ſua ſex non parvis voluminibus Celſum quendam abſolviſſe*. Ad quatuor autem, quas nominavimus partes de re ruſtica, medica, militari & philoſophica, ut ſine dubitatione aliæ duæ doctis ab hominibus adduntur de arte videlicet Rhetorica, & de Jure Civili: ita ſuſpicari aliquos poſſe, video, an non aliæ inſuper adjici debeant. Neque hoc tamen dico ob librum de herbis jure ac merito longe alio Scriptori attributum, aut quod Celſum peculiares Libros ſcripſiſſe cenſeam de arte Veterinaria, quanquam Rhodius in ejus Vita poſtquam libros cæteros memoravit, hæc habeat: *Veterinariam*, *quoque conſcripſiſſe Auctor eſt Mercurialis Lib.* 4. *Cap.* 2. Moveret quidem me mei eruditiſſimi Civis Auctoritas: ſi locum, quem ad iſtum modum indicavit Rhodius, alium eſſe putarem ac illum qui in Prælectionibus Patavinis, Lib. 4. Cap. 2. ſic legitur: *Scripſerat enim Celſus de medicina brutorum.* Nam hoc negare poteſt nemo, qui modo Celſi verba legerit: (*r*) *Amurca ad tertiam partem decocta*, *vel Sulphur pici liquidæ miſtum*, *ſicut de pecoribus propoſui*, *hominibus quoque Scabie laborantibus opitulantur.* Quin etiam Columellam, pluribus in locis, (*ſ*) ad varios boum, oviumque morbos propoſita à *Celſo* remedia laudantem invenio. Veruntamen ut Robertus Conſtantinus (*t*), atque adeo noſter Almeloveenius (*u*) eo Celſi loco, nihil aliud ſignificari, docuerunt, niſi quod tradiderat in li-

(*p*) Ibid. Lib. 10 Cap. 1. (*q*) Loc. Cit.
(*r*) Lib. 5. Cap. 28. P. 338. Lib. 31. (*ſ*) Lib. 6. Cap. 5. 12. 14. & Lib. 7. Cap. 5. (*t*) In Adnotat. ad Cels. (*u*) In Scholiis in Cels.

libris de re ruſtica: ita ex his etiam Columellæ non video qui confici poſſit, peculiares alios de medecina veterinaria libros a Celſo fuiſſe conſcriptos, cum ea omnia inter rei ruſticæ præcepta (quod et ipſe Columella & Cato fecerunt) opportune tradi potuerint, neque aliter accipere neceſſe ſit verba Mercurialis. Non veterinariam igitur peculiaribus libris complexum eſſe Celſum, ſuſpicor, ſed alias ex iis artibus, quas indicat Quintilianus (*x*) *Marcus*, inquit, *Cenſorius Cato idem orator, idem hiſtoriæ conditor, idem juris, idem rerum ruſticarum peritiſſimus... Quam multa, imo pene omnia tradidit Varro? Quod inſtrumentum dicendi M. Tullio defuit? Quid plura? cum etiam Cornelius Celſus mediocri Vir ingenio, non ſolum de his omnibus conſcripſerit artibus, ſed amplius rei militaris & ruſticæ etiam & Medicinæ præcepta reliquerit.* Noſti quot, & quam varia argumenta tractata ſint à Varrone. Nam etſi libri ejus plerique perierint; inſcriptiones tamen ſunt nobis ab antiquis Scriptoribus conſervatæ, quas tanquam in tabella Cl. Fabricius (*y*) exhibuit, inprimis ut totius erat antiquitatis peritiſſimus, rem hiſtoricam eſſe Varronem perſecutum, nemo ignorat: quod Catonem quoque illum Cenſorium feciſſe, conſtat, & Quintilianus iſto in loco diſerte confirmat. Num ergo Celſum, etſi nihil præterea aliud ſcripſiſſet, Hiſtoriam ſaltem attigiſſe, non ſuſpicabimur?

Sed ne diutius in his, quæ minus ſunt certa hæreamus; ad ea, quæ certiſſima ſunt, reliqua de Celſo Columellæ Teſtimonia atque Elogia redeo: quæ inter, eo magis quæ protinus afferam, omiſſa adhuc (quod ſciam) fuiſſe miror, quod deperditorum ejus de re ruſtica librorum Fragmenta quædam in nonnullis præſertim eorum videntur eſſe ſervata. Nam lib. 1. cap. 8. *Ejuſmodi*, inquit, *villicum* (illiteratum, tenaciſſimæ memoriæ) *Cornelius Celſus ait, ſæpius numos domino*

(*x*) Inſtit. Orat. Lib. 12. C. 11. (*y*) Biblioth. Lat. l. 1. cap. 7.

mino, quam librum afferre, quia neſcius literarum vel ipſe minus poſſit rationes confingere, vel per alium propter conſcientiam fraudis timere, Lib. 2. Cap. 9. *Nam, quod ait Celſus, ubi mediocris eſt fructus, optimam quanque ſpicam legere oportet, ſeparatimque ex ea ſemen reponere.* Lib. 3 Cap. 2. *Albuelis* (Vitis) *utilior, ut ait Celſus, in colle, quam in campo; in arbore, quam in jugo; in ſumma arbore, quam in ima, ferax & materiæ frequentis, & uvæ.* Atque iterum: *Prudentis Magiſtri eſt...., illud in totum præcipere, quod & Celſus ait.... nullum genus Vitium conſerendum eſſe, niſi fama: nullum diutius conſervandum, niſi experimento probatum.* Lib. 7. Cap. 2. *Igitur id pecus* (ovillum) *quamvis molliſſimum ſit, ut ait prudentiſſime Celſus, Valetudinis tutiſſimæ eſt, minimeque peſtilentia laborat.* Capite autem 3. ejuſdem libri: *Nam melior eſt* (agnus) *autumnalis verno, ſicut ait veriſſime Celſus.* Lib. 8. Cap. 13. *Anſer autem non ubique haberi poteſt, ut exiſtimat veriſſime Celſus, qui ſic ait. Anſer neque ſine aqua nec ſine multa herba facile ſuſtinetur, neque utilis eſt locis conſitis, quia quicquid tenerum contingere poteſt, carpit. Sicubia vero flumen, aut locus eſt, herbæque Copia, nec minus juxta ſatæ fruges, id quoque genus nutriendum eſt, quod etiam nos facere cenſemus, non quia magni ſit fructus, ſed quia minimi oneris* Lib. 9. Cap. 14. *Quam rationem* (reparandi apes ex juvenco perempto) *diligentius proſequi ſupervacuum puto, conſentiens Celſo, qui prudentiſſime ait, non tanto interitu pecus iſtud admitti* (an amitti) *ut ſic requirendum ſit.* Sed cum ex aliis præterea Columellæ locis, ac præſertim ex fine memorati noviſſime capitis & ſententias Celſi, & quid de his Columella cenſuerit, cognoſcere poſſimus: tamen eos quos protuli, dignos præter cæteros judicavi, qui minime in Almeloveenii editione omitterentur.

Porro neque Plinius ſilentio erat prætereundus, qui toties Celſum inter Auctores (& quidem non Externos) quos ſecutus eſt, retulit in primo Naturalis Hiſtoriæ Libro, atque

alibi etiam. ut libro 10. Cap. 53. & (quod Almeloveenius non ignoravit) in calce capitis quarti, libri 20. ubi ex (*) Celſo diſerte nominato remedium adverſus podagram attulit, quod in libro hujus habemus quarto, cap. 24. Nam alium quendum Plini locum ex Lib. 14. Cap. 2. *Græcinus, qui alioqui Cornelium Celſum tranſcripſit*: non contemno quidem; ſed tamen non tanti, quanti facere Eruditi nonnulli Homines videntur, facio. Etſi enim Julium hunc Græcinum (hunc, inquam, ipſum Juſti etiam (z) Lipſii, atque Henrici Savillii (a) Judicio) & ab (b) Seneca haud ſemel laudatum, & a Cornelio Tacito (c) inſigni illo elogio ornatum invenio; *Pater Julii* (Agricolæ) *Julius Græcinus Senatorii ordinis, ſtudio eloquentiæ, ſapientiæque notus, iiſque virtutibus iram Caji Cæſaris meritus: namque Marcum Sillanum accuſare juſſus, & quia abnuerat, interfectus eſt.* Ut ad Celſi laudem non mediocriter pertineat, quod ab ejuſmodi Viro credatur eſſe tranſcriptus: haud facile tamen cenſuerim, aliud voluiſſe Plinium ſignificare, niſi quod ſuper helvenaca, de qua ibi loquitur, vite Celſi ille judicium deſcripſerit. Neque enim, aliter ſi eſſet, aut Plinius ipſe (d) inter eos Scriptores, quorum Auctoritatem in libris 14. 15. 17. 18. ſecutus eſt, præter Celſum, Græcinum quoque nominaſſet, atque adeo in Libri 16. Indice hunc, Celſo omiſſo, memoraſſet, aut Columella (e) ſæpe adeo ſententiam Julii Græcini nominatim laudaſſet, atque ipſa, ut videtur, verba, quæ pro Græcini Fragmentis haberi fortaſſe poſſunt, plerunque retuliſſit: imo ipſum; non Julii Attici, quod facit, ſed (f) Cornelii Celſi *Velut diſcipulum* ſcripſiſſet *duo volumina ſimilium præceptorum de Vineis* ediſſe. Utcumque id eſt; hæc veterum Auctorum teſtimonia antiquam Celſi famam, atque etiam (quod vel ex iis in-

* Pag. 238. Lin. 27.

(z) Et (a) In Agricol. Taciti. (b) De Benef. Lib. 2. 21. & Epiſt. 29. (c) In Jul. Agricol. Vita. (d) Nat. Hiſt. Lib. 1. (e) De Re Ruſt. Vid. Lib. 3. Cap. 2. 3. 12. & Lib. 4. Cap. 3. 28. (f) Ib. Lib. 1. Cap. 1.

intelligi poteſt, quæ de Græcino modo attigimus) ætatem ipſam indicantia, iſtic omnia prætermittuntur.

Unus Quintiliani locus, cum proponi plures poſſent, & in his aut ubi (*g*) Celſum de eloquentiæ præceptis *accurate* ſcripſiſſe, judicat; aut ubi (*h*) eundem *eruditum* appellat *Virum*; aut ubi (*i*) inter *pauciſſimos eloquentes*, quos in Philoſophia *literæ Romanæ tulerunt*, ipſum dilaudans, *ſcripſiſſe*, ait, *non parum multa, ſcepticos ſecutum, non ſine cultu, & nitore;* unus inquam, profertur Quintiliani locus, iſque Celſo cum haud multum æquus, tum qui etiam quam revera ſit, multo paſſim iniquior videatur non attendentibus videlicet, *mediocri virum ingenio* ibi (*k*) Celſum dici, ubi contentione quaſi quadam facta, Scriptores omnium longe ingenioſiſſimi, & in his Homerus, Plato, Ariſtoteles, M. Tullius, collaudantur.

Quid vero de iis dicemus, quæ multa ex Verderio ſine ulla animadverſione proponuntur? In aliquo Celſus Hippocratis verbo latine reddendo aliquid interdum humani paſſus ſit; num propterea continuo pronunciandum erat, *Hippocratem, & Græca pene omnia parum feliciter vertiſſe?* An non erat potius animadvertendum, quanto illo quam nos, Hippocratis ætati propior fuit, tanto fidelioribus atque integrioribus Hippocratis exemplaribus uſum eſſe: ut niſi quid aliud omnino obſtet, non ex noſtris exemplaribus Celſi verſionem reprehendere, ſed ex Celſi verſione noſtra emendare exemplaria iis præſertim in locis deceat, qui aliter in aliis antiquis Codicibus ſcripti ſunt: quod me quidem, cum Hippocratem publice interpretarer, aliquando, & fortaſſe haud incommode, facientem annis ſuperioribus audiviſti. Sed *denique apud Celſum*, inquit, *obſervationes quædam ſunt ludicræ.* Quæ tandem? *Si nimirum ægrotus ſummis*

(*g*) Inſtit. Orat. Lib. 3. Cap. 1. (*h*) Lib. 9. Cap. 1.
(*i*) Lib. 10. Cap. 1. (*k*) Lib. 12. Cap. 11.

mis digitis extrema parietum evellat, *hoc eſt Capillos ex muro exradicet* (Celſus (*l*) ita habet: *Si qua minuta eminent*, *carpat*) *ſignum mortis eſſe*; quaſi vero iſtiuſmodi obſervationem aut Celſus de Hippocrate *, de illo, inquam; Hippocrate, quem felicius (ſi Diis placet) vertiſſe oportebat, non accepiſſet; aut qua ratione, cauſaque vera eſſe poſſit, explicare Medici prorſus neſcirent.

* Præn. N. 4.

Sed jam ad ipſos Celſi Libtos veniamus.

Hos cum ego libros ante multos annos ruri diligenter perlegerem, exemplari uſu parvulo ex iis Lugdunenſibus, quorum uno ipſum quoque Joſephum Scaligerum uſum eſſe, ex Lindenio cognoſces; memini me ducentos minimum locos, ex iis, quos corruptos eſſe intelligebam, conjectura (neque enim aut ulli, calamo; aut alii; formis deſcripti, quos conferrem, ibi erant libri) conjectura, inquam, ductum emendare, vel ut verius dicam, quo emendari modo poſſent, inter legendum divinare voluiſſe. Quas divinationes cum poſtea aliquando cum excuſis libris conferrem, non ante ſenſi, me actum egiſſe, quam libellum a Lindenio procuratum in manus ſumerem. Hic enim Vir diligentiſſimus, & magnis ad Celſum reſtituendum ſubſidiis inſtructiſſimus, quæ ego ſuſpicione attigeram; ea prope omnia ex veterum librorum auctoritate, & Virorum ſummorum conjecturis ſelectiſſimis repoſuerat. Quorſum hæc? inquies. Nempe ut intelligas, me Almeloveenii, qui Lindenium fere ſecutus eſt, editionem probantem, non temere, ſed facto periculo, atque inſtituta cum aliorum libris comparatione judicare. Et vero ut certis in locis quorum aliquot in hac Epiſtola, indicabo, minime de ea Lindenii editione Thomæ Bartholini (*m*) judicium improbem; in pleriſque tamen eorum, qui a me ſunt diligenter perpenſi, non video eſſe cur verear ne non ſit cæteris anteferenda. Huc adde quæ Alme-

(*l*) Lib. 2. Cap. 6. Pag. 55. 9.
(*m*) Diſſert. IV. de Libris legend.

Almeloveenii ſedulitas, ac ſolertia adjunxit, & in his quæ ad locos vel incertæ ſcripturæ commonſtrandos, vel obſcuros illuſtrandos, vel memorabiles indicandos, comprobandoſve in calce tum ſingularium pagellarum, tum libri univerſi adſcripſit. Quibus omnibus in rebus, etſi hominis exercitatiſſimi eruditionem, diligentiam, egregiamque de ſtudioſis lectoribus bene merendi voluntatem jure laudo, atque commendo: noli tamen credere ſic illum, meo quidem judicio, peregiſſe omnia, nihil ut reliquerit induſtriæ tuæ. Imo ſic habeas, velim: prope innumera adhuc ſupereſſe quæ adjici poſſint, hujuſque rei conjecturam facias ex iis, quæ has mihi literas alia inter ſtudia, atque occupationes ſcribenti in memoriam videris eſſe redacta.

Nam ut a poſtremis incipientes, ad priora demum revertamur; hæc memorabilia ac digna ſunt certe; quæ extenſo quaſi digito Lectoribus oſtendantur: jam tum Celſum Lib. 3. Cap. 19. primum fortaſſe ex omnibus, quos nunc de re medica habemus, Scriptoribus; (quæ enim huc Rubeus (*n*) profert ex Hippocrate, ne aliter accipienda ſint, vereor) primum, inquam, nutrientium, ut vocant, Clyſterum
uſum, & opportunitatem literis mandaviſſe; *Ultimum*, in- 158, 1
quit, *Auxilium eſt, in alvum Ptiſanæ vel alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, ſi quidem id quoque vires tuetur.*
Jam tum Lib. 6. Cap. 7. in *gravis auditus* curatione monuiſ- 376, 2
ſe, *aurem ipſam conſiderare oportere*, ſi forte appareat *ſordium coitus:* haſque, ante, ubi opus ſit, emollitas, auriculari
ſpecillo eximendas eſſe: jam tum; idque paulo infra; ſcrip- 377, 7
ſiſſe: *purgare aurem oportere, & ſpiritum continere, donec inde humor aliquis exſpumet:* Jam tum Lib. 7. Cap. 26. id in Urethræ inciſione præcepiſſe, quod & alibi, velut in Jugularium venarum Sectione, aliquando haud inutile eſſe
poſſe, animadverto: ſcilicet primum cutem *quam pluri-* 374, 32

 rimum

(*n*) Annot. in Celſum.

rimum attrahendam, deinde urethra inciſa, & hærente in ea calculo exempto, *tum cutem remittendam; ſic enim fieri, ut inciſum colem integra pars cutis contegat, & urina na-*
452. 15. *turaliter profluat:* Jam tum eodem in libro, capite autem
& 27. 16. docuiſſe, tum craſſius inteſtinum perforatum *interdum glutinari* tum *ſi anguſtius vulnus* abdominis *eſt, quam ut* prolapſa *inteſtina commode refundantur, incidendum eſſe, donec ſatis pateat:* quod quidem monitum meminiſti, ut præ cæteris inculcaverit hac ætate nimium lentis ac mericuloſis Chirurgis Experientiſſimus Vir Abr. Cyprianus (*o*). His locos addo, quos Redius (*p*) confirmavit atque illuſtravit, ſive de Serpentum Veneno, ſive de Hirundinibus, & Chelidonia. Celſus namque in extremo ſexto capite libri ſexti
369. 23. earum, quas ibi memorat, Avium *acies*, inquit, *extrinſecus læſa, interpoſito tempore in antiquum ſtatum redit, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulæ factus eſt, per parentes id herba reſtitui, quod per ſe ſaneſcit.* Idemque lib.
309. 22. 5. cap. 27. *Venenum*, inquit, *ſerpentis.... non guſtu, ſed in vulnere nocet.... Ergo quiquis exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exuxerit, & ipſe tutuverit, & tutum hominem præſtabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat.* Neque tandem is prætermittendus eſt locus, quo nos uti conſuevimus, ut quid priſci Anatomici inteſtini cæci appellatione ſignificarint, Celſi etiam auctoritate oſtendamus. Nimirum lib. 4.
184. 31. cap. 1. Craſſius, inquit, inteſtinum *a dextra parte incipiens, in ſiniſteriorem pervium & longum eſt, in dexteriorem non eſt; ideoque Cæcum nominatur.*

Atque hi quidem ſunt ex multis locis, quos ut memorabiles indicare poterat Almeloveenius; nunc duos (haud amplius) ex non paucioribus adſcribam, quos quidem poterat

(*o*) Epiſt. ad Millington. (*p*) Oſſerv. in alle Vipere, & Eſper. int. a coſe natur.

terat declarare. Nam quod lib. 3. cap. 18. ſcriptum eſt: *Confert etiam aliquid ad ſomnum Silanus juxta cadens*; quot 153, 6. tandem ex ſtudioſis Adoleſcentibus putas intellecturos quid ſit iſte *Silanus*; cum eruditus Vir Jo. Cæſarius (*q*) vocis inſolentia permotus, ſe pro ipſa *ſaliens rivus* repoſiturum fuiſſe, fateatur, niſi in ea verba forte incidiſſet, unde incipit Sex. Pomp. Feſti (*r*) liber, ſecundum Aldi partitionem duodeviceſimus: *Tullios alii dixere eſſe Silanos, alii Rivos*: quæ & G. Valla viderat, ac Silanum pro Rivo expoſuerat. Et Ronſſeus (*s*) quidem eadem, quæ Cæſarius, habet: idemque ſenſerat, ac tradiderat Pantinus (*t*). Ego vero cum Feſti verba relego: *Tullios alii dixere eſſe Silanos, alii Rivos, alii vehementes projectiones ſanguinis artuatim* (Joſ. Scaliger, aliique legunt *arcuatim*) *fluentis, quales ſunt Tiburi in Aniene. Ennius in Ajace. Ajax miſſo ſanguine tepido Tullii efflantes volant*; ut ſuſpicor, quædam librariorum incuria eſſe omiſſa, aut ſaltem vel depravata, vel in non ſuum locum tranſpoſita; quid enim illa: *quales ſunt Tiburi in Aniene*, ad ſanguinem? ita minus miror Rob. Conſtantinum (*u*) legere, non *Tullios allii dixere eſſe Silanos*, ſed *Tubulos alii dixerunt eſſe ſalientes*, & *ſaliens* in Celſo ſcribendum credere pro *Silans*. Porro Joſephus Scaliger in ſuis in Feſtum Caſtigationibus hæc notat. *Silani*; *Gloſſario Silvani. Silvanus*, Κρουνός, hoc eſt fons aquæ ſaliens: ac pariter in iis Notis, quæ ex editione Feſti Romana, Caſtigationes Scaligeri conſequuntur, hæc habentur: *in antiquo Lexico Latino-Græco*, Silvanus *exponitur* Κρουνός, *& ita fortaſſe legendum, tum hic, tum apud Cornelium Celſum*: qua in opinione Jacobum quoque Cujacium (*x*) & Hieronymum Columnam (*y*) fuiſſe, non ignoro: & certe in Philoxeni

(*q*) Comment. in Celſ. (*r*) de verbor. ſignific. (*s*) Enarration. Celſ. (*t*) Annotation. in Celſ. (*u*) Adnot. in Celſ. (*x*) Obſerv. L. 11. c. 2. (*y*) In Ennij frag. ex Ajace.

loxeni gloſſis: *Silvanus* vel *Silbanus*, Κρουνός, ſe etiam legiſſe; oſtendunt Gerardus Joannes Voſſius (*z*), & Robertus Keuchenius (*a*).

Hæc etſi ita ſunt; tamen illa viciſſim haud ſunt ignoranda, non modo hos duos, quos noviſſime laudavimus, Viros, & præterea (*b*) Jo. Jacobum Hofmannum pariter cenſere, in gloſſis, atque adeo in Feſto legendum eſſe *Silalanus*, & *Silanos*; ſed & reapſe Turnebum (*c*) in Petri Danielis Aureliani Latino Onomaſtico perantiquo, in membranis ſcripto, ſic inveniſſe: *Silanus tubus*; ac Lambinum (*d*) in vocabulario Latino-Græco, cujus ipſi Puteanus copiam fecerat: *Silanus*, Κρουνός. Neque Conſtantinus (*e*) ipſe negat, *Tullios* etiam, & *Silanos* in Feſto legi, imo hæc ſcriptura in omnibus, quæ adhuc viderim, excuſis Feſti Exemplaribus habetur. Huc adde ex iis Fabulis (*f*), quæ ſub C. Julii Hygini nomine circumferuntur: *cum* (fuſcinam) *eduxiſſet, tres Silani ſecuti ſunt, qui ex Amymones nomine Amymonius fons appellatus eſt*; quin etiam ex divina illa Athenienſis peſtilentiæ deſcriptione Lucretiana (*g*):

Multa ſiti proſtrata viam per, proque voluta
Corpora Silanos ad aquarum ſtrata jacebant,
Intercluſa anima nimia ab dulcedine aquai.

Sic enim poſt Aldum, ut probe noſti, rejecta Marulli emendatione, & Pii ſcriptura, qui *ſic amnis*, & *ſola amneis* pro Silanos poſuerant; vetuſtis, emendatiſque libris Auctoribus, Viri Doctiſſimi edidere, ex quibus Lambinus (*h*), Giſanius (*i*); Creechius (*k*) hunc etiam ipſum, de quo agimus, Celſi locum in eandem ſententiam produxerunt, nec Mun-

(*z*) Loco infra cit. (*a*) In Trontinum de Aquæd. ad illa verba: compluribus ſalientibus aquis inſtruxit urbem. (*b*) Lexic. Univerſal. ad vocem *Silani*. (*c*) Adverſ. L. 28. c. 6. (*d*) Comment. ad Lucr. l. 6.
(*e*) Loc. cit. (*f*) Fab. 169. (*g*) De Rer. Nat. l. 6. (*h*) Loc. cit.
(*i*) Conlectan. Lucret. (*k*) Not. ad Lucret. l. 6.

Munckerus (*l*) in allatis Hygini verbis exponendis, aut Voſſius in Etymologico linguæ latinæ (*m*) (ubi ut in opere longo, haud miror, quod pro Mythologico Hygini citet P. *Aſtronomicon*) prætermiſit. Neque vero omiſſus eſt ab iis, quos ſupra nominavi, Hofmanno (*n*), & Keuchenio (*o*), aut denique a Samuele Pitiſco (*p*); quinimo ab his duobus diſerte adſcriptum eſt, *Silanum* eſſe hic a Celſo poſitum pro *rivulo ſuſurrante decidentium leniter aquarum;* ut mihi illud Virgilianum (*q*) in memoriam reduxerint.

- - Levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro,

multoque etiam mactis illos poetarum aliorum locos, ad quos Celſus potuit reſpexiſſe, ut hunc Horatii (*r*)

Ronteſque lymphis obſtrepunt manantibus
Somnos quos invitet leves,

illumque inprimis Ovidii (*s*), qui in ſomni ipſius domo, ac penetralibus deſcribendis, nullo modo ſibi eſſe *rivum* prætermittendum exiſtimavit,

- - - per quem cum murmure labens
Invitet ſomnos crepitantibus unda lapillis.

Verum ante eos omnes, a quibus ut nonnulla alia, quæ ſupra indicavi; ita hunc Celſi locum in iſtiuſmodi Sententiam productam eſſe, comperi, produxiſſe invenio L. Gr. Gyraldum, in eo *Dialogiſmo* (*t*), in quo a Barbulejo ſuo ex ſe quæſitum eſſe, propoſuit; *quid ſibi vellet hæc inaudita vox Silanos*; ipſe vero *antiquam vocem eſſe Latinam*,

C &

(*l*) Not. ad Hygini fab. 169. (*m*) Ad vocem *Silanorum*.
(*n*) (*o*) Loc. Cit. (*p*) Lexic. Antiquit. Roman. ad vocem Silanus.
(*q*) Bucolic. Eclog. 1. (*r*) Epod. 2. (*s*) Metamorph. l. 11
(*t*) Dialogiſm. 18.

& tubos aquarum ſignificare, *& fiſtulas*, oſtendit. Cæterum ad hujus vocis antiquitatem comprobandam fuit aliquando cum pertinere fortaſſe, crederem, *Silanorum* cognomen, Romæ in Junia gente celeberrimum: ſed poſtea vidi, tum Antonium Auguſtinum (*u*) idipſum deducere a *Silo*, Sergiorum & Liciniorum cognomine, ſignificante, ut Feſtus (*x*) eſt Auctor, naſum ſurſum verſus repandum, tum noſtræ hujus vocis originem ex Arabica *Silan*, quod eſt *fluxus aquæ*, a Thoma Erpenio (*y*), quocum faciunt Hofmannus (*z*), & Voſſius (*a*), derivari. Quæ omnia cum ita ſint, neque aliquis, quod ſciam, in antiquis Celſi codicibus aliud quam *Silanus*, legiſſe ſe, ſcripſerit, quam quidem vocem in primis, ac præterea in optimis quibuſque editionibus conſtanter video eſſe ſervatam; ut nihil in Celſo mutandum, ita Lectores monendos cenſeo, quid Eruditiſſimi Homines de hoc vocabulo, ejuſque ſignificatione, tradiderint.

Non ita difficile, nec tamen æque omnibus facile erit conjicere, quid ſibi Celſus voluerit lib. 5. in fine capitis 21.
271.15. quod eſt de peſſis. *Si concidere*, inquit, *vitio locorum mulier ſolet*, *cochleæ cum teſtis ſuis comburendæ*, *conterendæque*, *deinde his mel adjiciendum eſt. Si non comprehendit*, *adeps leonina ex roſa mollienda eſt.* Si enim hæc ita juncta, ut in pleriſque editionibus, legantur, tanquam aut unum ad morbum, aut unum ad peſſum ſpectarent; cogitare poteſt quiſpiam, num forte ea verba *Si non comprehendit* hoc ſignificent: ſi mulier, quæ vitio locorum concidit, nihil percipit; vel an ſic etiam ſint accipienda: ſi mel contuſis cochleis adjectum eas non ſatis, ut alibi Celſus loquitur, cogit; quo videlicet modo tum Scribonius (*b*), *hæc omnia*, inquit, *ſive contuſa*, *ſive creta diligenter*, *melle Atti-*

co

(*u*) De Familiis Roman. in Junia. (*x*) De verbor. Signific. l. 17.
(*y*) Annot. in Lexic. Arabic. Rapheleng. (*z*) (*a*) Locis. Cit.
(*b*) Compoſ. Med. Comp. 70.

co deſpumato comprehendantur; & alio in loco (*c*), *deinde cæteris miſcentur, quæ & ipſa recipere debent tantum mellis, quantum ſatis erit ad comprehendenda & continenda ea*; tum Vegetius (*d*), *quæ diutiſſime trita, melle optimo adjecto comprehendantur*: Vel denique erit fortaſſe qui ſic opinetur: feciſſe hic Celſum, quod ubi (*e*) præcepit de extrahendis calculis fœminarum, aperte fecit, ut ad Virgines etiam reſpiceret; his igitur non eos peſſos, quos nimirum *non comprehenderent*, ſed tantummodo è leonina adipe, roſa mollita, inunctiones, vel ſi mavis, quæ nunc vocitant *naſcalia* imperaviſſe. Ego vero. ut duas illas priores explicationes, multis de cauſis, quas enumerare neceſſe non eſt, minime probare me poſſe, fateor: ſic ne hanc quidem tertiam tueri velim, propterea quod ſi id Auctor ſpectaſſet; certe (ut alia ſileam) in ſuperioribus quoque peſſis nonnullis adverſus morbos cunctis fœminis pariter communes proponendis, Virginum rationem habuiſſet: neque vero habendam ipſi fuiſſe in toto hoc capite, is intelliget, qui peſſorum nomine nihil hic, niſi *naſcalia* præcipi, animadvertet. *Eorum*, inquit, *hæc proprietas eſt: medicamenta com-* 170. 15.
poſita molli lana excipiuntur; eaque lana naturalibus conditur. Quoniam igitur ſic connexorum, ut propoſuimus, Celſi verborum nulla ſatis placet Sententia; an melior poſſit exſiſtere, videndum eſt ex iiſdem in duas, ut ab Lindenio, & Almeloveenio factum eſt, particulas ita ſejunctis, ut ſingulæ ad ſingulos tum morbos, tum peſſos indicandos pertineant. Cumque omnis vel in ſic disjunctis obſcuritas oriatur ex illo verbo *comprehendit*; etſi hoc non ſatis illuſtratur Synonymo, quod in ora libri ſui adſcripſit R. Conſtantinus, συλλαμβάνεται, propterea quia non pauciora ferme ſignificat hoc apud Græcos, quam *comprehendit* apud Latinos: mihi tamen cauſam præbuit ſuſpicandi, an ut

 apud

(*c*) Comp. p. 106. ſic & 88. & 227.
(*d*) Art. Veterin. l. 4. c. 27 (*e*) L. 7. c. 26. p. 481, 27.

apud illos non tantum ſignificat *complectitur*, *capit*, *percipit*, &c. Verum etiam interdum *concipit*, qua videlicet ratione ab Ariſtotele poſitum invenitur lib. 2. de Generat. Animalium: Sic Celſus, Græcos hic imitatus, eadem ſcribat ſignificatione, *comprehendit*; ut hæc ejus ſententia ſit: Si mulier non concipit; adeps leonina, oleo roſaceo emollita, ac lana molli excepta ſubjicienda eſt: quæ ſane explicatio magis probabitur ab iis, qui cum meminerint, non moda apud recentiores aliquos Auctores pinguedinem leonis ad juvandam Venerem commendari: verum ipſum quoque Aëtium (*f*) ex eodem oleo in fellis Veſicula leonina ſervato peſſum, ſeu potius *naſcale*, ad conceptionem adjuvandam propoſuiſſe: tum minime ignoraverint, aliqualem ferme Celſo Scriptorem Columellam (*g*) in re quidem haud ita abſimili ſcripſiſſe: *brumæ temporibus aliquando inſita vitis comprehendit*: & vitis truncus inſitus *cum comprehendit*; hoc eſt cum indito ſurculo coaluit, intime, ſic ut ipſum jam alat: quæ omnia eo fuſius expoſui, quod ex iis, quæ adhuc conſului, Lexicis, aliiſque ejuſdemmodi libris plane intelligerem, quoſdam hujus verbi ſinificatus ex iis eſſe, quæ doctorum alioqui Hominum, & in his rebus verſatiſſimorum, magnam quantumvis diligentiam fugerunt.

Jam vero ex innumeris prope locis, quorum incertam ſcripturam commemorare poterat Almeloveenius, hos paucos habe Lib. 2. cap. 29. in quo cibi ac potiones, quæ alvum movent, traduntur; me non præterit, Nicolai illius, qui Florentiæ primus omnium, quos non ego modo ſed & Viri noverint longe Eruditiſſimi Thomas Bartholinus (*h*), Almeloveenius noſter, & Jo. Albertus Fabricius (*i*), primus, inquam, Celſum deſcripſit formis, atque etiam L. Ant. Juntæ, ac Manutiorum libros, poſt mulſum, vinum-que

(*f*) Tetrabib. 4. Serm. 4. c. 32. (*g*) De Re Ruſtica l. 4. c. 29.
(*h*) Diſſert. IV. de libris legend. (*i*) Biblioth. Lat. L. 2. c. 4.

que dulce, vel ſalſum hæc habere: *aqua tenera: omnia tepida: dulcia: pinguia*: hancque ſcripturam hactenus probare Almeloveenium, ut cum Lindenio ſcribat: *aqua, omnia tenera, tepida, dulcia, pinguia.* Attamen in proximo capite 30. quod propter operarum incuriam apud Almeloveenium inſcribitur 25. in quo contra, quæ alvum adſtringunt, proponuntur, nunquam ego poſt aſperum & vinum, & defrutum legi: *aqua vel tepida vel præfrigida, dura, id eſt, ea quæ tarde puteſcit, ideoque pluviatilis potiſſimum, omnia dura, macra;* hæc inquam, ſuperiori loco perſpicuè oppoſita nunquam legi; quin vehementer dubitarem, an non magis in ipſo probanda eſſet altera ſcriptura, quam Cæſarius, Pantinus, Stephanus, Rubeus, atque alii ſequuntur: *aqua tenera, omnia tepida, dulcia, pinguia*; ut aqua videlicet *tenera* opponatur *duræ*, ſicut a (*k*) Rubeo explicatum eſt; aut certe utramque ſcripturam; quod factum video a Conſtantino & Ronſſeo; eſſe cenſerem proponendam. Initium quoque Sectionis 16. capitis 28. libri 5. cum hoc habeat Nicolaus: *Scabies vero eſt durior cutis rubicundus*; Junta autem, Cæſarius, Pantinus, Stephanus, aliique, tria poſtrema verba ita ſcribant; *durior cutis rubicundior*; Manutii vero: *humor cutis rubicundus*; Conſtantinus denique ad libri oram: *tumor durior cutis: Alii, durities cutis*; Ronſſeus autem: al. *humor durior c. r.* al. *durities cutis*; cum igitur uſque adeo hic varient codices; equidem haud improbaverim, quod Almeloveenius, miſſis cæteris, aut manifeſte vitioſam, aut minus probabilem Sententiam habentibus, ultimum cum Lindenio ſelegerit, & ſcribere maluerit: *Scabies vero eſt durities rubicundior: ex qua puſtulæ oriuntur*; erat tamen de tanta iſta varietate Lector monendus, tum ne pro certo crederet, Celſum ita ſcripſiſſe, tum ut inquireret, quo igitur modo ſcripſiſſet, an ſic, exempli

106.29.

107.31.

 cauſa

(*k*) Annot. in Celſ.

cauſa : *Scabies vero eſt aſpritudo cutis rubicundior , ex qua puſtulæ oriuntur.* Ut enim mittam , verbi *aſpritudo* veſtigia quædam fortaſſe in illo *durior* relicta eſſe , quod pleræque, & in his vetuſtiſſimæ editiones ſervarunt ; certe in ejus , quæ proxime antecedit , Sectionis principio cum hæc de
336. 8. puſtulis Celſus ſcripſiſſet : *Earum plura genera ſunt. Nam modo circa totum corpus partemve aſpredo* (*aſpritudo* ex optimis , vetuſtiſque exemplaribus, quæ Rhodius (*l*) & Conſtantinus (*m*) nominant, legendum eſt) *quædam fit, ſimilis his puſtulis* &c. *eæque modo rubent , modo colorem cutis non excedunt* ; cum , inquam , Celſus hæc ſcripſiſſet ; à veri ſimilitudine non prorſus abhorret , jungere cum illa ſectione hanc , quæ ſequitur , eo quod exempli cauſa propoſuimus , initio voluiſſe , eoque magis quod paulo poſt id
338. 9. initium , *quo aſperior eſt* , inquit , *quoque prurit magis , eo difficilius tollitur.* Verbis autem opus non eſt, ut intelligatur, aut libro 6. cap. 14. (quod perperam Almeloveenii Operæ 16. fecere) in quo de uvæ morbo ſermo eſt, omittere non decuiſſe , veterem librum a Conſtantino & Ronſſeo in ſuorum margine deſcriptum , cujus auctoritate , proxima iis, quæ afferemus protinus , verba in ſuam ſedem reſtituta ſunt,
389.30. non *ſucco* habere, ſed *Succus* in hoc loco : *Chelidoniæ quoque ſucco per Cochlear illita uva maxime prodeſt :* Aut libro eodem , cap. 6. in extrema fere Sectione 1. cum il-
350.30. lis verbis : *In ipſum vero oculum primo die , niſi immodica inflammatio eſt , nihil recte conjicitur* ; alteram quoque , librorum videlicet Nicolai , Juntæ , Manutiorum , Stephani, Conſtantini , Scripturam , quæ a Ronſſeo , aliiſque præterea ſaltem in ora adſcripta eſt, proferre conveniſſe : *niſi modica inflammatio eſt* ; præſertim cum hæc continuo ſequantur : *ſæpe enim potius concitatur eo pituita quam minui-*
410. 5. *tur :* Aut lib. 7. cap. 2. ad illa verba : *ſi. . . . ægrum fluens alvus*

(*l*) In Lexic. Scribon. (*m*) Adnot. in Celſ.

alvus exercuit, neque per alimenta quicquam corpori accedit; indicandum fuiſſe: Manutios tamen; quos cum dico, Egnatium quoque ipſum dico; pro *exercuit*, legiſſe *exhaurit*, Stephanum autem *exhauſit*; quam quidem ſcripturam, magis profecto cum proximis, quæ modo allata ſunt, verbis ipſo loquendi genere congruentem, Conſtantinus quoque, ac Ronſleus adnotavere: Aut eodem libro 7. cap. 12. Sect. I. quæ eſt inſcripta *de dentibus*, poſt ea verba, quibus docemur tum cognoſcere, in eorumne evulſione aliquid ex oſſe, cui inhærent, fractum ſit, tum fracti oſſis particulam, inciſa etiam, ſi opus ſit, gingiva; vulſellæ ope eſſe extrahendam; quæ porro ſubjiciuntur: *Quod ſi fractum ſtatim non* 444 16.
eſt, ſed intumeſcit extrinſecus maxilla, ut os hiare non poſſit; non ſine iis legi oportuiſſe quæ ipſorum loco ſunt, tum in pervetuſto Nicolai libro, tum in illis quos Junta, & Cæſarius edidere, quorum quidem verborum præcipua pars eſt a Conſtantino, Ronſleo, aliiſque in margine propoſita: *Quod ſi factum ſtatim non eſt, indureſcit extrinſecus maxilla, ut os hiare non poſſit*; hoc eſt, ſi fracti oſſis particula educta ſtatim non ſit: Aut denique libro 8. cap. 10. ubi de membris, ut reponantur oſſa, extendendis, hæc habentur: *Sub* 532.15.
qua (inflammatione) *& difficile, & periculoſe Vis nervis adhibetur: nam diſtentionem nervorum vel cancer ſequitur; vel certe, cum mitiſſime agitur, pus*; duo fuiſſe non omittenda, alterum, plerorumque libros non habere: *cum mitiſſime agitur*, ſed *ut diutiſſime alatur*, Manutiorum: *ut mitiſſime alatur*, Conſtantini ſcriptum calamo: *agatur*; ut proclive ſit ſuſpicari, ſcripſiſſe Celſum: *ut mitiſſime agatur*; alterum, in iiſdem omnibus, imo ipſius quoque Lindenii Libro non *diſtentionem* nervorum legi, ſed *diſtentio*.

Verum in hiſce aut omnibus, aut certe fere omnibus locis erunt fortaſſe, qui minus neceſſarium fuiſſe judicent variantem Scripturam indicare. Quid vero de iis cenſebunt, quos protinus memorabo, in quibus, nulla alia commonſtrata

ſtrata ſcriptura, eam Lindenius, atque Almeloveenius ſine ulla dubitatione unam ediderunt, quam aut nullo pacto, aut minus profecto laudabiliter tueri poſſimns? Li-
148. 14. bro enim 3. ſic capitis 18. initium propoſuerunt: *Et Febrium quidem curatio expoſita eſt: ſuperſunt vero alii corporis affectus qui huic ſuperveniunt, ex quibus eos, qui certis partibus aſſignari poſſunt, protinus jungam. Incipiam ab inſania.* Ego vero, qui in aliis omnibus, quæ adhuc videre licuit, Celſi Exemplaribus conſtanter legerim: *eos, qui certis partibus aſſignari non poſſunt*: Vixque meminerim, Conſtantinum, atque Ronſſeum, nullo tamen antiquo codice citato, & in ipſo tantum margine ſuorum librorum, iſtud *non* eſſe delendum indicaviſſe; qui Noſtri & reapſe deleverint, & deleviſſe ſe, reticuerint, plurimum miror. Nam ſi quis forte dicat: quid ergo? Num inſania, lethargus, apoplexia, paralyſis, comitialis, cardiacus, aut regius morbus (de quibus videlicet ſermonem habendi ab iſtis verbis Corn. Celſus initium capit) affectus igitur ſunt, qui certis partibus aſſignari non poſſunt? ego etſi illum ad Pantini Annotationes poſſem rejicere, ex quibus, qua ratione id negare Celſo licuerit, intelligeret; non tamen faciam, ſed hoc unum reſpondebo, non quid aliis, & his noſtris potiſſimum, ſed quid Celſi, aliorumque Latinorum rei medicæ Scriptorum temporibus, apud ipſos in uſu eſſet, ac conſuetudine, eſſe ſpectandum. Serenus certe Samonicus (*n*) lethargi, & comitialis, ac regii morbi, Plinius autem Valerianus (*o*) & horum & cæterorum, qui ſunt paulo ſupra nominati, curationes ſeorſum, extraque aliorum, qui certis partibus aſſignantur, ordinem propoſuerunr, quanquam uterque a capite orſus, & deinceps thoracem, imum ventrem, artuſque ipſos perluſtrans, ante poterat in ſuis quemque ſedibus, ſi quas eorum certas eſſe, cenſuiſſet, nullo negotio, col-

(*n*) De Medicina Prac. (*o*) Lib. 2. Cap. 58. & ſeq. & Lib. 3 Cap. 7. & ſeq.

collocare. Quorum ſcriptorum aliquis forte auctoritatem con-
temnat, ipſius autem Celſi contemnere qui poſſit? Hic
vero ſi, ut Lindenius, atque Almeloveenius proponunt,
eos, de quibus loquimur, affectus certis partibus aſſignari
poſſe, ſcripſiſſet; qua tandem ratione ſtatim atque ipſo-
rum tractationem cum libro tertio abſolverat, hoc uti li-
bri quarti initio (quod quidem omnes ad eundem pariter
modum exhibent, & in his Lindenius etiam, ac Almelo-
veenius) potuiſſet: *Hactenus reperiuntur ea genera morbo-* 182, 7.
rum, quæ in totis corporibus ita ſunt, ut iis certæ ſedes aſſi-
gnari non poſſint: nunc de his dicam, quæ ſunt in partibus.
Operæ quoque pretium eſt animadvertere, quomodo ipſi
eodem in libro quarto capitis 21. finem ediderint: *Neque* 235.18.
alienum eſt, fovere inferiores partes aqua, decocta ex verbenis
comprimentibus, ex iiſdem aliqua cataplaſmata imo ventri in-
guinibuſque circundare; præcipueque ex aceto. Vitare autem o-
portet rutam, & ne ſupinus dormiat. Nempe igitur Celſus
in nimia ſeminis profuſione (de hac enim agit in eo capite)
rutam, quam cæteri laudarunt Medici, ipſe improbave-
rit? Vi enim ſua; in ſcholiis inquit Almeloveenius; ni-
mium extinguere ſemen poſſet. At quanto veriſimiliora
ſcripſiſſet, ſi indicata plerorumque librorum ſcriptura:
præcipueque ex aceto rutam vitare, etiam (alii habent: &)
ne ſupinus obdormiat; Lectores monuiſſet, paulo aliter dun-
taxat interpungendo & Librarios potuiſſe hunc locum cor-
rumpere, & nos poſſe reſtituere, ſi videlicet (quod factum
eſſe, nuper vidi etiam in Conſtantini editione, & ad eun-
dem fere modum in Ronſſei enarratione) ſcribamus: *Ne-*
que alienum eſt.... Cataplaſmata imo ventri inguinibuſque cir-
cundare, præcipueque ex aceto rutam: Vitare etiam, ne ſupi-
nus obdormiat. Non difficilius eſt, præſertim alia aliorum
librorum ſcriptura animadverſa, locum reſtituere, quem li-
bro 5. in capitis 27. initio comperies: *Sequitur, ut de his* 307, 6.
(vulneribus) *dicam, quæ morſu fiunt, interdum hominis, in-*

terdum ſimiæ, ſæpe canis, nonnunquam ferarum, aut aliorum animalium, aut ſerpentium. Omnis autem feræ morſus habent quoddam virus. Quæ poſtrema verba cum in libris editis ab Nicolao, itemque à Manutiis ad hunc modum ſcripta ſint: *Omnis autem fere morſus habet quoddam virus*, imo a Manutiis ſcriptum ſit *fere*; miror, Almeloveenium hos potius non eſſe ſecutum, præſertim qui hic laudet Panaroli pentec. 2. Obſervationem 32. (legendum eſt 42.) quæ eſt *de Mulieris morſu venenato*, cui addere ex (*p*) Hildano alias potuiſſet idem oſtendentes, morſum videlicet hominis aut eſſe virulentum, aut certe; ut Plinii (*q*) verbis utar; *inter aſperrimos* non injuria numerari: quæ etiamſi non ita ſe haberent, neque Serenus Samonicus (*r*), qui reſpexiſſe ad hunc Celſi locum videtur, ſcripſiſſet:

Sive homo, ſeu ſimilis turpiſſima beſtia nobis
Vulnera dente dedit, virus ſimul intulit atrum;

Celſus tamen ipſe per ſe iſtam ſibi ſcripturam aſſereret. Cum enim poſt ea de quibus agimus, verba, hæc continuo ſubjecerit: *itaque ſi vehemens vulnus eſt, cucurbitula admovenda eſt;* hæcque, ut tota reliqua prima ſectio, de omnibus univerſe morſibus ſint neceſſario accipienda; neque enim alioqui de hominis, ac ſimiæ morſibus, velut eſt pollicitus, in toto hoc capite verba faceret; neceſſe profecto eſt, ut non modo omnis feræ, ſed etiam omnium animalium morſum fere virus quoddam inferre, poſuerit, quod videlicet cucurbitula ſit extrahendum. Idem quoque Celſus quid de duobus aliis locis cenſendum ſit, ſatis ſuperque demonſtrat.
505, 5. Nam quod ab Noſtris editum eſt libro 8. cap. 1. *primo vero duo, radii & brachii, oſſa juncta paulatim diriminuntur, rurſuſque ad manum coeunt, modo craſſitudinis mutato, ſiquidem*

ibi

(*p*) Cent. 2. Obſ. 84. 85. & Cent. 4. Obſ. 87. (*q*) Natur. Hiſt Lib. 28. Cap. 4. (*r*) De Medic. Præc. Cap. de Hominis ac ſimiæ morſu.

ibi radius plenior, cubitus admodum tenuis eſt; non ſine vitio eſſe iis omnibus apparebit, qui paulo ante, hæc ſcripta eſſe, animadverterint: *quæ res ſedem brachio præſtat: quod conſtat ex oſſibus duobus,* iis nimirum, quæ illico nominat, ut in eo quoque, de quo ſermo eſt, loco, ac deſcribit Celſus, *radio* videlicet, ac *cubito*; ut manifeſtum ſit, cum brachium ipſum conſtet ex radio, non oportuiſſe ſcribere: *Duo, radii, & brachii, oſſa*; ſed vel ſatis fuiſſe: *Duo brachii oſſa*, vel ſi nominanda erant: *Duo radii & cubiti, oſſa*, omnino ſcribere oportuiſſe: Verum enim à Celſo reapſe ſcriptum ſit, haud ſatis liquet ex ſcriptura, in aliis omnibus, quæ adhuc vidimus, exemplaribus, in hunc unum modum depravata: *Duobus radiis brachii oſſa.* Alter locus in eodem pariter libro occurret, capite autem 5. quod de Naſo fracto eſt, ubi & Lindenius & Almeloveenius hæc edidere. *Sin, quod intus inditum eſt, lædit; ſicut maxime fit, ubi interior cartilago perfracta eſt, exercitatæ nares eadem tantummodo habena continendæ ſunt.* Ubi tamen, non *exercitatæ*, ſed *excitatæ nares*, ipſe Celſus indicat, eſſe legendum, ut qui non modo alibi, atque adeo etiam paulo infra eodem verbo eadem ſignificatione eſt uſus, ſed & paulo ſupra de fracta naſi cartilagine in ſuam ſedem reponenda verba faciens, *quicquid,* inquit, *è cartilagine concedit* (libentius legerem: *concidit*, cum cæteri, quos conſului, libri conſtanter habeant: *Quicquid in Cartilaginem incidit*) *excitandum leniter eſt, aut ſubjecto ſpecillo, aut duobus digitis utrinque compreſſis:* Mox quæ in nares injicienda ſint, docet, quæ deſidere cartilaginem, non ſinant; item quæ extrinſecus habena circundanda ſit, quæ nares ſic excitatas, contineat; poſt quæ videlicet ea continuo ſubjicit, de quibus loquimur, verba. Sed & in cunctis, quos ad hoc tempus inſpeximus, libris, non *exercitatæ*, ſed *excitatæ nares* ſcriptum eſt: quod utinam ſignificaſſet lectoribus Almeloveenius; hac quippe ſcriptura commonſtrata, aut illam alteram rejeciſſent, aut ſaltem quid

504, 29.
522, 21.
523, 20.
522, 1.

Celſus revera ſcripſiſſet, amplius ſibi in ejuſdem, ut nos fecimus; aut in aliorum etiam ſcriptis ſtatuiſſent eſſe quærendum. Quod quidem in locis nonnullis facturos ſcio, in quibus Vir ille ad iſtum alterum modum ſe geſſit, ut puta,
234 3. cum lib. 4. cap. 21. ad illa verba: *id faciunt etiam albæ violæ*, hæc adnotavit: *Mercurialis Variar. Lect. L. 1. c. 3. Videtur* olivas *legiſſe.* Illud tantummodo minus placet, quod hæc ita adnotet, quaſi vero præter Mercurialem nemo omnium id legiſſet; cum ego contra in nullo adhuc libro: *albæ Violæ*, ſed in omnibus invenerim: *albæ olivæ*: quæ, quoniam, ut ibi oſtendit Mercurialis meus, tum ex ipſarum natura, tum ex Medicorum auctoritate; adſtringendo utiles ſunt; ſane hic videntur convenire, ubi & *gummi*, & *paſſum* laudantur, quocum videlicet Celſus ipſe *Oleas albas* in eo capite (*s*) conjunxit, in quo ea, quæ alvum adſtringunt, propoſuit. Multoque etiam minus dubito, quin doctus Lector noſtri conjecturam non ſequatur, quam ad initium adſcripſit capitis 5. libri 3. Cum enim Celſus de Dia-
123,32. ria Febre ſermonem inſtituens hæc habeat: *Igitur ſi* (Febris) *ſemel tantum acceſſit, deinde deſiit, eaque vel ex inguine, vel ex laſſitudine, vel ex æſtu aliave ſimili re fuit, ſic, ut interior nulla cauſa metum fecerit;* Almeloveenius pro *inguine*, *malim*, inquit, ſanguine, *vel* ingluvie, *quomodo enim ex inguine poſſet oriri Febris? dein* (Celſus) *enumerat cauſas externas, quas inter inguen cenſeri non poteſt.* Verum enimvero, ſi has inter cenſeri inguen non poteſt; qua, quæſo, ratione *ſanguis* ipſe cenſeretur? certe autem inter cauſas externas cenſetur ictus, vel alia ejuſmodi ipſi etiam pedi vis illata; à qua & inguinis tumor, & hujus ſocia diaria febris exiſtit, ſic enim ex inguine diariam oriri febrem, ita manifeſtum eſt, ut minime oportuiſſet, Almeloveenium quærere, *quomodo ex inguine poſſet oriri febris?* præſertim cum ipſe

(*s*) L. 2. c. 30. p. 107, 27, 31.

ipſe Hippocrates in Epidem. (*t*) ſcripſerit: *Ex bubonibus febres omnes malæ, præter diarias:* eandemque prorſus in Aphoriſmos (*u*) ſententiam retulerit, cujus poſtremam partem a Galeno (*x*), Oribaſio (*y*), Philoteo (*z*), Liebautio (*a*), Heurnio (*b*) ad eundem atque a me modum explicatam eſſe, ſcio, per externas ſcilicet, evidenteſve cauſas, inguinis tumorem, ac diariam febrem excitantes. Recte igitur illud fecit Almeloveenius, quod in hoc loco nihil in Celſi verbis mutavit: quod utinam in pluribus aliis facere; quamvis ipſo præeunte Lindenio; noluiſſet; dici enim haud poteſt, mi Vulpi, quoties; & quot Viri longe etiam doctiſſimi, & in reſtituendis Veterum ſcriptis exercitatiſſimi, cum medicinam afferre ſe crederent, quantum ex integro, ſanoque reſecuerint.

Hoc autem quod in aliis improbo, ne ipſe admittam; etſi poſtremo hoc loco dubitationes, quin etiam divinationes quaſdam communicare tecum ſtatui in aliquot Celſi locos, in quibus Almeloveenius nihil quidquam ſubeſſe vitii, judicare ſe, oſtendit; hæc tamen velim ſic accipias, ut ad te, alioſque, quibus præſertim Codicum Celſi Vetuſtiorum copia eſt, ad inquirendum, conferendumque excitandos, non ad aliquid in Celſo præmature immutandum a me adſcripta eſſe, exiſtimes.

Et primum libri 3. caput 27. numquam me perlegere potuiſſe, fateor, quin mirarer vehementer, in illud unum idemque caput, in quo de apoplexia, paralyſi, aliiſque nervorum affectionibus actum eſſet, ea quoque ad extremum con- 181.6.
jici, quæ ad ſuppurationes pertinent, quæ in aliqua interiori parte oriuntur, atque adeo ſuſpicarer, poſtrema hæc om-

(*t*) Lib. 2. Sect. 3. (*u*) Sect. 4. Aph. 53.
(*x*) Comment. 2. in Aph. Hipp. (*y*) Comment. in Aph. H.
(*z*) Comment. in Aph. H. (*a*) Schol. in Aph. H.
(*b*) Enarrat. Aph. H.

nia aut alicunde avulſa, eodem eſſe reponenda, aut ſaltem in peculiare, ac penitus diviſum caput ſecernenda. Libris autem Celſi, editiſque in ipſum Commentariis, quæ adhuc licuit, conſultis omnibus, non modo veſtigium ullum antiquæ diviſionis, ſed ne unum quidem reperire ſcriptorem potui; qui in eadem dubitatione fuiſſet; præter Ronſſeum (*c*) qui *addubito*, inquit, *vehementer, num quæ hic ſubſequuntur, ante dictis cohæreant: mihi certe fini 22. capitis annectenda videntur, quod eodem capite de tabidis & pulmone ſuppuratis agit.* Neque minus propemodum dubito; quamvis nec Ronſſeum, nec alium aliquem habeo præeuntem; quin pariter in libri 4. caput 20. quod eſt *de Vulvæ* hoc eſt de uteri *Morbo*, temere a Librariis contruſa fuerint, quæ in illius calce leguntur de nimia Urinæ Profuſione; quaſi vero hoc mali viros nunquam, ſed mulieres tantum corriperet, ut propterea inter peculiares earum morbos ita præſertim, nulla ſcilicet de viris mentione facta, a Celſo referri potuiſſet. Verum ad alia ut puto, errata librariorum
183,32. veniamus. In libri ejuſdem 4., capite 1. Scriptum eſt: *atque hæc quidem juncta ſunt: Renes vero diviſi: qui lumbis ſub imis coxis inhærent, a parte earum reſimi, ab altera rotundi.* Mitto, pro *diviſi* alios omnes, quos inſpexi, libros & recte fortaſſis, habere *diverſi*; duo vero, quorum primum vix tandem in Manutiorum Libris, alterum in nullo adhuc reperi, prætermittere non poſſum; ſic enim legendum credo: *qui lumbis ſub imis coſtis inhærent, a parte earum rotundi ab altera reſimi:* qua in lectione, tibi præſertim adeo in Anatome exercitato, probanda, non eſt ſane cur laborem: quid enim eſſe manifeſtius poteſt, quam Renes ne ima quidem ſui parte ſummas coxas, hoc eſt, innominata oſſa, attingere; ſub imis autem coſtis poſitos eſſe: neque ea reſimos

(*c*) Enarrat. Celſ.

mos eſſe parte, qua coxas, vel coſtas ſpectant, ſed rotun-
dos; contra, qua alter alteri obvertuntur, non rotundos
eſſe, ſed reſimos? In capite ejuſdem libri quarto Sect. 2.
ubi inter ea, quæ aſthmati, atque orthopnœæ communia
ſunt, hoc primum legimus: *quod propter anguſtias, per* 198, 14.
quas ſpiritus evadit, ſibilum elidit; videndum cenſeo, an
non potius oporteat legere: *Sibilum edit.* Nam quid ſit
Spiritum elidit, quomodo vel ipſe alibi (*d*) locutus eſt Cel-
ſus, ſatis id quidem; quid autem ſit *Sibilum elidit*, haud
ſatis videor intelligere. Quod ſi igitur legamus: *Sibilum*
edit; commentarii loco eſſe poterit, quod Caſſius Medi-
cus (*e*) in problemate habet 22. *Cur*, inquit, *difficulter ſpi-*
rantes ſibilo non abſimilem vocem reddunt? quoniam morbus
ipſe eſt præcluſio, atque compreſſio inanium pulmonis fiſtula-
rum: per anguſtum autem foramen dum fertur ſpiritus, talis
redditur ſonus. Velim etiam hæc attente conſideres in ejuſdem
libri capite 24. *Quidam* (podagrici, Chiragricive) *cum to-* 237, 16.
to anno a vino, mulſo, venere, ſibi temperaſſent, ſecuritatem
totius vitæ conſecuti ſunt. Idque utique poſt primum dolorem
ſervandum eſt, etiamſi quievit. Quod ſi jam conſuetudo ejus
facta eſt, poteſt quidem aliquis eſſe ſecurior his temporibus,
quibus dolor ſe remiſit: majorem vero curam adhibere debent
hi, quibus id revertitur: quod fere vere autumnove fieri ſolet.
Quanam, quæſo, ratione poſtrema hæc accipiemus? Num
hi quibus id revertitur ii ſunt, quibus dolor reverti ſolet?
At quid attinebat his majorem curam imperare, quaſi ille
aliquis, quem ſecuriorem eſſe juſſit, non pariter ex iis eſ-
ſet, quibus conſuevit reverti dolor? Certe de utriſque di-
cit: *Si jam conſuetudo ejus facta eſt.* Num igitur *hi quibus*
id revertitur, erunt ii, quos jam nunc revertens dolor reap-
ſe

(*d*) L. 5. c. 28. p. 316, 10.
(*e*) Med. Quæſt. & probl.

ſe invadit? At multo minus id attinebat monere; nam quis, reapſe invadente dolore; majorem neſcit curam eſſe adhibendam? Quid ergo eſt? Una ego literula omiſſa has tantas huic loco offuſas tenebras eſſe, puto. Si enim legamus non *hi*, ſed *his*, aut etiam (nam *ii* lego in vetuſtiſſimo libro ab Nicolao typis deſcripto, quem porro ſecutus eſt Junta) *iis*, *quibus id revertitur*; perſpicua profecto, & Celſo digna, & cum ſuperioribus, ac conſequentibus verbis apta, & cohærens exſiſtit ſententia, hæc videlicet: Quibus dolor primus deceſſit, ii ſibi diu, atque omnino temperent, neceſſe eſt, ut ne amplius revertetur. Quibus autem ſæpius dolor reverſus eſt, eorum aliquis minus quidem ſibi temperet, licet his anni temporibus, quibus dolore ſolutus eſſe conſuevit; at contra iis temporibus, quibus ſolet redire, id eſt vere ut plurimum, atque autumno, iis, inquam, temporibus, ſibi podagrici omnes magis temperent, neceſſe eſt: nimirum quia, niſi majori temperantia conſueto morbo occurratur, majus tunc periculum eſt ne redeat. Sed ut hoc in loco unam à Librariis omiſſam literam; ſic in altero unum, aut plura eſſe ab ipſis addita verba, crediderim.
279,10. Libro enim 5. cap. 25. ubi legimus: *Quin etiam ſilveſtris papaveris, cum jam ad excipiendam Lachrymam maturum eſt, manipulus, qui manu comprehendi poteſt, in vas demittitur, & ſuperinfunditur aqua, quæ id contegat, atque ita coquitur;* exiſtimaſſem forſitan, Celſum ita ſcripſiſſe, ut Scribonius Largus (*f*): *faſciculus, quantum manu comprehendi poteſt*; niſi continuo primum illud verbum rurſus potuiſſet: *Ubi*, inquit, *jam bene manipulus is coctus eſt.* Itaque cum papaveris manipulus idem ſit ac quod manu comprehendi poteſt, ideo que & Ovidius (*g*), & Plinius

(*f*) Compoſ. Med. Comp, 83.
(*g*) De Medicam. Facili.

nius (*h*), & Palladius (*i*), ut manipulum ſignificarent, ille quidem dixerit:

Arentiſque roſæ quantum manus una prehendat;

alter vero: Mercurialis herbæ *quantum manus capiat*; poſtremus autem: *buxi folia, quantum manus ceperit*; videtur profecto Celſus poſt illa: *papaveris, cum jam ad excipiendam Lachrymam maturum eſt;* vel ſcripſiſſe: *quantum manu comprehendi poteſt, in vas demittitur*, vel potius: *manipulus in vas demittitur*; ſic ut ea verba: *qu. manu comprehendi poteſt*, explicationis cauſa in ora alicujus veteris Libri adſcripta, imperitia Librariorum inter ipſius Celſi verba recepta ſint: quod quidem & in aliis deſcribendis Auctoribus haud raro accidiſſe, notum eſt, & ſæpe in noſtro hoc contigiſſe, cum Lindenius (*k*) animadvertit, tum Rhodius (*l*), nonnullis prolatis exemplis indicavit. In loco autem, quem protinus afferam ex ejuſdem libri 5. capite 28. Sect. 2. quæ eſt de Carcinomate, nihil quidem aut additum, aut omiſſum eſt; verborum tamen ſolum mutata diſtinctione, ſententia miſere depravata eſt. Poſtquam enim ejus, de quo ibi agitur, morbi plura genera, vel plures, ſi mavis, gradus ſunt memorati, hæc ſubjiciuntur: *Tolli* 317,31. *nihil, niſi* κακόηθες *poteſt: reliqua curationibus irritantur. Et quo major vis adhibita eſt, eo magis quidam uſi ſunt medicamentis adurentibus.* Sic autem verba hæc diſtinguenda ſunt: *Tolli nihil, niſi* κακόηθες *poteſt: reliqua curationibus irritantur; & quo major vis adhibita eſt, eo magis. Quidam uſi ſunt medicamentis adurentibus.* Diſtinctionem hanc comprobant quæ con-

E

(*h*) Nat. Hiſt. Lib. 25. Cap. 5.
(*i*) De Re Ruſt. Lib. 11. Tit. 14.
(*k*) Epiſt. ad Lect.
(*l*) In Scribon. Compoſ. 4. & 104.

continuo ſequuntur: *Quidam ferro aduſſerunt: quidam ſcalpello exciderunt. Neque ulli unquam medicina profuit: ſed aduſta protinus concitata, ſunt, & increverunt, donec occiderent:* & reliqua, quæ eo nimirum omnia pertinent, ut oſtendant: Vitia iſta curationibus, ſicuti poſitum eſt, preſertim vehementioribus adhibitis, exaſperari. Res ut perſpicua, ut facilis ſit, vides; tamen ex omnibus, quos ad hunc diem hujus diſtinctionis confirmandæ gratia conſului, libris, vix unum, Roberti videlicet Conſtantini invenire potui, in quo ad eundem fere modum diſtincta ſint verba. Haud multo gravior in deſcribendo Celſo plerorumque error hujus pariter ſententiam mutat in lib. 7. cap. 18. Ubi inter cæteras notas, quibus Enterocelen dignoſcamus hæc
457,14. quoque ſic proponuntur: *Frigore omni* (tumor) *contrahitur, calore diffunditur; eſtque tum ſcrotum & rotundum, & tactu leve.* Hic vero eſſe ſcribendum: *tactu læve*, ipſe per ſe Auctor indicat, quia paulo ſupra inter ſigna, quibus nos docuit Epiplocelen ab Enterocele diſtinguere, *tactu vero*, inquit, *tumor inæqualis eſt.* Hujuſmodi autem errorem haud notaſſem: ſed ut Operarum Almeloveenii, ſane vel in ipſa A. 1713. editione, quam *correctiorem* eſſe, in Libri fronte confirmant, & qua mihi una ad hoc tempus datum eſt uti, non valde diligentium, ſicuti multis in locis collato Lindenii exemplari (quod a te ſedulo fieri velim) animadverti; ut Operarum, inquam, Almeloveenii, fortuitum lapſum prætermiſiſſem, niſi etiam in Lindenii; Lindenii autem? Imo vero Juntæ quoque, Manutiorum, Cæſarii, Stephani, Conſtantini, Ronſſei, aliorumque exemplaribus animadvertiſſem, cum tamen in primo illo, Nicolai videlicet, itemque in Pantiniano ſcriptum ſit: *Læve.* Sed & in his & in cæteris omnibus, quos modo memoravi, libris, fruſtra quæſivi, qua ratione intelligere melius poſſem, quod
460,30. legimus in proximo capite 19. *Miniſter autem ſiniſtra manu*

com-

comprehenſo Scroto, ſurſum verſus eum debet extendere, & quam maxime ab inguimbus abducere; omes enim ii libri pariter habent: *eum*, vix Conſtantino, ſed in ora, ſcribente: *eam*, aut *id*, quam videlicet poſteriorem voculam, aut aliam nullam in vetuſtiorum librorum aliquo me invenire poſſe, ſperaveram. In aliis autem verbis, quæ in ejuſdem 6. libri capite occurrunt 26. Sect. 1. *Nonnunquam etiam* 474,20.
prolapſus in ipſam fiſtulam (id eſt Urethram) *calculus, qui ſubinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhæreſcit*; in his, inquam, verbis ne Conſtantinus quidem id exhibuit, quod quærebamus. Nam quod in margine ad vocem *ea* adnotavit: *urina, vel ſubaudi*, nimis id longe petitum videtur, cum vox *urina* non ita prope poſita ſit: neque præterea urina extenuat hærentem calculum, ſed auget; vel ſi extenuat, cur igitur extenuatus ſic inhæreſcit? Ego vero pro *qui* ſperabam vel *quia*, vel *quâ* in libro aliquo poſſe inveniri, ut Celſus hoc diceret: quia; vel qua parte ſubinde urethra extenuatur; propterea; vel ea in parte calculus inhæreſcit. Videndumque eſſe, cenſebam, num forte huc pertineret quod Aretæus (*m*) vidiſſe ſe, dicit; poſtquam enim ſcripſit: *Secunda porro calamitas eſt, cum per colem calculus tranſmittitur. Nam ſi amplior ſit quam urinæ iter (Græci urethram vocant) capere poſſit; in eo multum temporis hæſitat*, &c; tum hæc ſubjicit: *Ægerrime autem tortuoſi calculi exeunt: quoſdam enim & hamatos vidi, in meatibuſque adnatas quaſdam duritias.* Sed & ſecundum naturam ſolere urethram contrahi in ipſo primo, ſive exteriore ſuo orificio, in ipſis etiam, ut noſti, fœminis obſervavimus (*n*): quod eo potiſſimum memoramus, quia ubi Celſus in proxima hujus capitis Sectione 4. de minori

E 2 fœ-

(*m*) De Sign. Diut. Morb. Lib. 2. Cap. 3.
(*n*) Adverſ. Anat. IV. Anim. 24.

fœminarum calculo verba facit, cum cæteri, quos inſpeximus libri; niſi prorſus memoria non fallit; omnes ſic habeant: *Ergo & perſe ſæpe excidit, & ſi in primo quod eſt anguſtius inhæret, eodem tamen unco ſine ulla noxa educitur;* ibi Almeloveenii, ac Lindenii exemplaria, omnino abjecta
481,23. (quam bene alii viderint) illa voce: *primo*, hæc exhibent: *&, ſi in urinæ itinere, quod eſt anguſtius, inhæret.* Porro ambo; ut ad alium locum veniamus; in ejuſdem capitis Sectione 2. quæ eſt de calculis e Veſica extrahendis, hæc
480,6. in ipſo fine habent: *Quocunque autem modo cervix ea parte ſecta eſt, leniter extrahi, quod aſperum eſt; debet.* Haud equidem diffiteor, hunc locum in aliis omnibus, quos conſului, libris, manifeſto eſſe vitiatum; ſic enim in cunctis legitur: *Quocunque autem modo Cervix ea parte facta eſt*; Attamen cum proxime ſcriptum fuerit, non qua parte, ſed quo & ferro, & modo Cervix veſicæ ſit aperienda, ſemper ego, potius in *ea parte*, quam in *facta* ſubeſſe vitium exiſtimavi, & hac propterea ratione eſſe tollendum: *Quocunque autem modo cervix patefacta eſt*; præſertim cum ſupra Auctor, de ejuſdem cervicis ſectione, ad hunc ipſum modum locutus ſit: *Cum vero patefacta eſt* (hoc eſt cervix; hæc enim proxime antecedunt: *rupta cervice, quam habuiſſet inciſa*) *in conſpectum calculus venit.* Non me præterit, Almeloveenium, quamvis omnibus quos vidi, libris, atque adeo ipſius etiam Lindenii, repugnantibus, qui nempe con-
478,12. ſtantiſſime habent: *cum vero patefacta eſt*; ſcribere eo in loco maluiſſe: *cum via perfecta eſt*; tamen & ipſe, idem locutionis genus in eadem re ante paucos verſus in Celſo ſer-
477,32. vavit; nam poſt illa..... *Plaga facienda eſt, qua cervix aperiatur; donec urinæ iter pateat ſic, ut plaga paulo major, quam calculus ſit;* continuo hæc ſubdit: *Nam qui metu fiſtulæ (quam illo loco* οὐρορυάδα *Græci vocant) parum patefaciunt* &c. Eſſent alii loci, in quos meas; quales eæ cunque

ſunt

ſunt; divinationes proferre poſſem; ſed quia jam dudum ſentio, me juſtum longe eſſe prætergreſſum epiſtolæ modum; unum tantummodo, eumque ad rem noſtram anatomicam pertinentem attingam: quem locum ne ipſi quidem Paawio (*o*); Anatomes, ut tute ſcis, haud ignobili Doctori ſuſpectum fuiſſe, mirum eſt. Libro igitur 8. cap. 1. in maxillæ inferioris deſcriptione hæc habentur: *Verum ipſius maxillæ partes extremæ quaſi bicornes ſunt. Alter proceſſus intra latior, vertice ipſo tenuatur, longiuſque procedens ſub oſſe jugali ſubit, & ſuper id temporum muſculis illigatur. Alter brevior; & rotundior* &c. Etſi in nullo eorum, quæ ad hoc tempus vidi, exemplarium aliam, quam hanc ipſam inveni ſcripturam; non poſſum tamen non credere, Celſum potius ita ſcripſiſſe: *Alter proceſſus infra latior, vertice ipſo tenuatur.* Si enim res id pateretur, ut ſcribere potuiſſet: *Alter proceſſus intra latior, extra tenuatur*; nihil immutandum eſſe, cenſerem; nunc igitur cum & res ipſa, & quod non obſcure opoſitum eſt: *vertice ipſo tenuatur*, requirant, ut illud ante poſuerit: *infra latior*; non video cur unius litterulæ mutatione ut vitiari hic locus à Librariis, ita à nobis reſtitui non poſſit. Hanc tamen, aliaſque omnes, quas in hac epiſtola propoſuimus, ſive divinationes, ſive dubitationes, velim tibi perſuadeas, nihili nos & in præſentia facere, & ſemper eſſe facturos, niſi ab Doctiſſimis Viris, & longe magis quam nos Anatomici, in emendandis ſcriptis Veterum exercitatis probentur: quod ſi forte unam modo aut alteram haud prorſus cenſerent eſſe improbandam; ſatis magnum nobis videremur earum fructum cepiſſe, cum quæ de Xenophonte, cujus e libris quædam menda auferebat, Muretus (*p*) ea nos de Celſo etiam dicere, nequaquam dubita-

501,7.

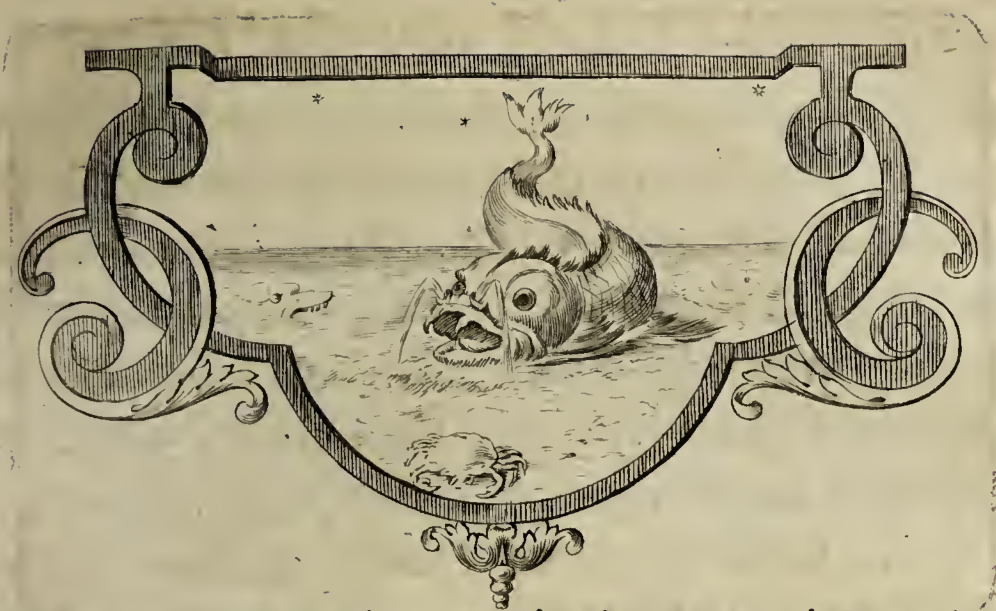
(*o*) Comment. in Celſ. L. 8.
(*p*) Var: Lect. lib. 3. cap. 15.

bitaremus : *Nihil eſt tam puſillum quod non avide accipi debeat, quod quidem ad tam politum, tamque utilem ſcriptorem pertineat. Parvum eſt, quod afferimus; ſed magnus is, quem adjuvamus.*

V A L E.

Patavii poſtrid. Idus Decembr. MDCCXX.

J O.

JO. BAPTISTAE MORGAGNI

IN PATAV. GYMNASIO PRIMARII ANAT. PROFESSOR.

IN

AUREL. CORN. CELSUM

EPISTOLA SECUNDA ET TERTIA

Ad Jo. Baptiſtam Vulpium in ejuſdem Gymnaſii Anatomico Theatro Publicum Inciſorem.

****

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

Si Vales bene eſt; ego quidem Valeo. In hac vetuſta Alexandri Paduani, Medici olim Doctiſſimi, Bibliotheca, Celſi noſtri exemplar inveni, calamo in membranis deſcriptum. Quod ut paulo attentius inſpexi, cœpi ſuſpicari, haud veram fortaſſe eſſe additam illam ab Henrico Stephano inſcriptionem: *Aurelii Cornelii Celſi de re medica libri*

octo,

octo, operis ab eo ſcripti de artibus, pars ſexta. In fine enim IV. Libri in hoc quidem codice ſcriptum eſt: *Artium Aurelii Cornelii Celſi Liber IX. Idem medicinæ Liber IV. explicit feliciter*; hiſque numeris proportione reſpondent, qui ad plerorumque inſequentium librorum calcem adſcripti ſunt: ut ſi hanc rationem ſequamur, manifeſto appareat, octo hos de re medica libros, quos, ut alias ad te ſcripſi, quinque de re ruſtica antecedebant, non ſextam operis ab eo ſcripti de artibus, verum ſecundam omnino partem fuiſſe.

Ex illis autem quæ iiſdem meis ad te litteris oſtendi, minus mihi in Almeloveenii editione probari, nonnulla ſunt, in quibus hunc etiam codicem inveni ab ea diſcrepantem, mecumque facientem. Neque enim ut illa habet (pag. 148. lin. 17.) *aſſignari poſſunt*; ſed *aſſignari non poſſunt*: non (234, 3.) *albæ Violæ*, ſed *albæ olivæ*: non (307, 11.) *feræ morſus habent*; ſed *fere morſus habet*: non (350, 30.) *niſi immodica inflammatio*; ſed *niſi modica inflammatio*: non (410, 5.) *fluens alvus exercuit*; ſed *fluens alvus exhaurit*, non (444, 16, 18.) *Quod ſi fractum... ut os*; ſed *Quod ſi factum..... ut is*: non (474, 27.) *qui ſubinde ea extenuatur*; ſed *quia ſubinde ea extenuatur*: nec denique (522, 23.) *exercitatæ nares*, ſed *excitatæ nares.*

Verum hæc omnia etſi minime contemnenda ſunt; nullo tamen pacto videntur mihi cum eo uno quod continuo exponam, comparanda. Memoria opinor, tenes quod ad te ſcripſeram, non modo de Almeloveeniana, ſed de omnibus quas vidiſſem, Celſi editionibus verba faciens, minime videlicet a me dubitari, *quin in Libri IV. Caput. XX. quod eſt* de Vulvæ, *hoc eſt de uteri*, morbo, *temere a librariis contruſa eſſent quæ in illius calce leguntur de nimia urinæ profuſione: quaſi vero hoc mali viros nunquam, ſed mulieres tantum corriperet, ut propterea inter peculiares earum mor-*

morbos ita præſertim, nulla ſcilicet de viris mentione facta, a Celſo referri potuiſſet. Accipe nunc quid ex hoc codice didicerim; intelliges enim, non ſolum conjecturam illam meam (quod levius eſt) veram fuiſſe, ſed hoc inſuper, quod graviſſimum & inexſpectatum omnino eſt, in his Celſi Libris, quos nemo, (quod ſciam) non integerrimos unquam putavit; unum aut alterum caput deeſſe. Igitur in eo, quod diximus, capite, ubi Lindenii & Almeloveenii editiones hæc habent (pag. 234. lin. 1.): *Si maligna purgatio eſt, ſubjicienda ſunt * coercentia. Id faciunt etiam albæ violæ, nigrum &c.* Codex poſt illa verba, *ſubjicienda ſunt*, non modo ingentem habet lacunam quidquid reliqui eſt in ea pagina obtinentem, & in proximæ demum paginæ initio, *coeuntia id faciunt etiam albæ olivæ: & nigrum &c.* Sed contra eam lacunam eadem manu in ora ſcriptum eſt: *Deſunt in vetuſtiſſimo exemplari duo folia.* Hic ex me quæres, in iis duobus foliis quid ſcriptum à Celſo fuiſſe, exiſtimem. Ego vero etſi nequaquam dubitarem, quin abſoluto primum, quem inſtituerat, ſermone de morbis qui cum ad uterum ſpectent, ſunt mulierum peculiares, tum ad eos tractandos veniſſet quos ad proximas, ſed utrique ſexui communes partes, & nominatim veſicam referret, de cujus videlicet doloribus omnes, quantum memini, editiones, iis duntaxat, quas Lindenius & Almeloveenius procurarunt, exceptis, hic ipſum exhibent anteloquentem, quam de nimia urinæ profuſione verba faciat; etſi, inquam, hæc conjectura aſſequerer; tamen hujus ipſius Codicis adjumento comperi, quæ eſſent hic a Celſo reapſe tractata. Cum enim libris ſingulis ſingulos peculiares Indices præponi, animadvertiſſem, capitum argumenta ex ordine commonſtrantes, ſubiit eum conſulere, qui libro huic quarto præfixus eſt, ſi forte in ea parte integer eſſet, quæ pars in libro deſideratur. Hæc igiter, quam quidem

ex minime interrupta numerorum ſerie integerrimam judicavi, ad hunc modum ſe habet.

CX. *Vulva exulcerata eſt.*
CXI. *De Veſica.*
CXII. *De Calculis in veſica*
CXIII. *In omni dolore veſicæ.*

Quæ cum ita ſint cumque numerus CX. in ora codicis eo in loco adſcribatur, ut reſpondeat illis verbis (apud Almeloveenium pag. 233. lin. 26.) *Si vero vulva exulcerata eſt;* numerus autem CXIII. contra hæc ferme ſcriptus ſit (p. 234. l. 7.) *præter hæc in omnibus Veſicæ doloribus* (*veſicæ* enim in Codice legitur; non, ut apud Almeloveenium, *vulvæ*) hinc præclare, quot, & quæ deſiderentur, intelligis, in eo loco, in quo aut nihil, aut unum, vel pauca certe verba deeſſe, Viri Exercitatiſſimi, atque Doctiſſimi exiſtimabant. Is enim, qui primus Celſum formis deſcripſit, Nicolaus, & Lucas Ant. Junta ſic ediderunt: *ſubjicienda ſunt coeuntia*; Joannes autem Cæſarius, Gulielmus Pantinus, Henricus Stephanus, & Balduinus Ronſſeus: *Subjicienda ſunt coercentia.* Vix Manutii in utraque editione, interjecta ad hunc modum lacuna, propoſuerunt:

Subjicienda ſunt
coeuntia.

Quæ lacuna ſic contracta deinde fuit a Roberto Conſtantino, ut non aliquot, ſed unum fere verbum deſiderari, oſtenderet, hoc videlicet modo: *Subjicienda ſunt* *------*coercentia*, præſertim cum hæc in libri margine appoſuerit * *menſes evocantia*, quaſi ita nihil deeſſe, crederet, poſtremumque verbum *coeuntia*, ab aliis in *coercentia*, ab ipſo in *evocantia*, mutatum, ad ſermonem de uteri vitiis pertine-

tineret, quod reapſe ad caput pertinet vel de veſicæ doloribus, vel de calculis in veſica, enatiſque inde noxis per medicamenta videlicet, ac victus rationem et frequentiora Chirurgiæ auxilia oppugnandis: nam quæ curatio aut iis, à quibus urina non redditur, aut calculoſis, *cum aliter*, ut Celſus ipſe ait, *ſuccurri non poteſt*, a Chirurgo adhibenda ſit, libro docet 7. capite 26.

Nunc illud, opinor, exſpectabis, ut ſcribam; an conjecturam aliam aliquam meam ejuſdem Codicis auctoritate comprobaverim. Neque enim ignoras, præter ea, quæ in mea ad te Epiſtola attigi, ut inter ſcribendum ſuccurrerunt; plura adhuc eſſe, quæ mihi quidem in Almeloveenii editione diſpliceant. Igitur cæteris in aliud tempus omiſſis, unum in præſentia memorabo, quod ſimul ad Latinam linguam, ſimul ad rem noſtram anatomicam pertinet. Almeloveenius in libri octavi capite primo (pag. 504. lin. 22.) Lindenium, ut ſolet, ſecutus, hæc edidit: *Superius autem humeri caput rotundius, quam cætera oſſa, de quibus adhuc dixi, verticillati ſcapularum oſſi inſeritur, ac majore parte extra id ſitum nervis deligatur.* Manutii autem in utraque editione ad hunc modum propoſuerant:--- *Verticillatis ſcapularum oſſibus parvo exceſſu inſeritur: ac majore parte ex tranſitu nervis deligatur.* Cum his Conſtantinus fecit; quamquam in margine adnotavit: *parvo exceſſu* deeſſe in antiquo codice; alioſque legere *inceſſu*. Et Joannes quidem Cæſarius, atque ante hunc Lucas Ant. Junta duas illas voces omiſerant, cætera, ut Manutii, edentes; niſi quod pro *verticillatis* poſuerant, *verticulatis*. Qua in re Socios habuerunt Gul. Pantinum, Henr. Stephanum, Bald. Ronſſeum, qui tamen *parvo exceſſu* non omiſerunt; etſi Ronſſeus in libri ora, eſſe qui omitterent, & qui non *verticulatis*, ſed *verticillatis* ſcriberent, indicavit. *Ronſſei ſcripturam* ſecutus eſt Pawius, qui in commentario ad hunc locum ſuo vocare Celſum, ait, *ſcapularum oſſa verticulata, aut quia cer-*

vicibus prædita : aut a verticillis exſtantium coracoidis & ſpinoſi proceſſuum; verum enim vero, quænam in his proceſſibus partes ſint, quas *verticilla* vocemus, non docuit. Hanc ego tantam in eodem loco deſcribendo varietatem cum attenderem; pro ea, qua ſolet, peritia prudentiaque facere exiſtimavi V. Cl. Jacobum Facciolatum, cum ſe vehementer dubitare, mihi e oſtenderet, eſſet ne inter latinas voces facile recipienda *verticillatus*, quam nimirum, qui Lexicis inſeruere, hoc uno Celſi loco incertiſſimæ procul dubio ſcripturæ niterentur. Cum vero idem miraretur, cur Almeloveenius *verticillati ſcapularum oſſi*, non *verticillato*, aut *verticillatis ſcapularum oſſibus ;* edidiſſet, ac præterrea ex me quæreret, an potius *vertebratis* (quæ Pliniana vox eſt libro 11. cap. 37.) *ſcapularum oſſibus* hic legendum eſſe, cenſerem; memini me in ea, quæ paulo ſuperius (pag. 503 lin. 23.) de ſcapularum oſſibus ſcripta ſunt à Celſo; hunc enim in manibus habebamus; continuo oculos conjeciſſe, & Viro Doctiſſimo reſpondiſſe, mihi vero omnino videri, *vertici lati ſcapularum oſſis eſſe* legendum. Hæc enim illis de oſſibus tradiderat Celſus : *a cervice duo lata oſſa utrinque ad ſcapulas tendunt : noſtri ſcutula operta*; ὠμοπλάτας *Græci nominant. Ea in ſummis verticibus ſinuata, ab his triangula, paulatimque lateſcentia ad ſpinam tendunt :* Ex quibus licet intelligi, eam horum oſſium partem, quam Anatomici ſolent *ſcapulæ cervicem* vocitare, Corn. Celſum nomine *Verticis* appellaviſſe, ſive quod eam *ſummam* eſſe illo in oſſe, crediderit; ſive quod ut in *triangulo* oſſe oppoſitam baſi, velut locum ſpectaverit, in quo humeri caput vertitur, qua videlicet ratione Polorum uterque (quos alii pariter cardines vocant ab eorum ſimilitudine, circa quos valvæ convertuntur) a Virgilio 1. Georgic. *vertex* eſt dictus. Cum igitur ſcapulæ, ſive ut Celſus loqui mavult & in hoc capite (pag.504. lin. 3. ac l. 11.) & ad finem tum ſeptimi (p. 526. l. 6.) tum octavi (p. 528. l. 6.) & ſub initium tum

tum undecimi (p. 542. l. 33.) tum quintidecimi (p. 548. l. 22.) *lati ſcapularum oſſis* ſinuatam cervicem paulo ante appellaverit *verticem*, quid veri eſſe ſimilius poſſit, quam ut porro traditurus; cui parti ejuſdem oſſis, humeri caput inſeratur, ad hunc modum ſcripſerit: *vertici lati ſcapularum oſſis inſeritur*; præſertim cum in eo Librarii, dictata verba excipientes, perſæpe labi conſueverint, ut ex duabus vocibus unam facerent, & primam conſequentis vocis litteram ad præcedentis etiam poſtremam addentes, duplicarent, unde facillime nova hæc voc *verticillatis* effingi potuit. Nunc quam in codice ſcripturam offenderim, tibi fideliter deſcribam: *parvo exceſſu vertici latis ſcapularum oſſibus inſeritur. Ac majore parte: & tranſitu nervis deligatur.* Illud quidem minime eſt diſſimulandum, in verſuum intercapedine auſum eſſe aliquem nonnulla addere, videlicet ſuper ultimam *vertici* litteram, litterulam S, & ſuper *&*, particulam alteram *ex*: quo de utroque additamento ſi forte quæris, quid ego ſuſpicer; ſic habeto. Primum mihi tum codicem, ac ſupra deſcriptas & Almeloveenii, & cæterorum lectiones, tum ipſam anatomen reſpicienti veri ſimillimum videri, ita a Celſo ſcriptum fuiſſe: *Vertici lati ſcapularum oſſis parvo exceſſu inſeritur, ac majore parte extra ſitum, nervis deligatur*; neque enim (quod tu optime noſti) ſumma pars humeri ita in ſcapulæ cervicem, ut ſumma pars femoris in oſſis innominati acetabulum conditur; ſed *parvo* tantum *exceſſu*, id eſt ejus capitis, quod ab interiore latere extuberat, portione immiſſa, *majore parte extra ſita eſt*, quam etiam ob rem *nervis*, id eſt ligamentis atque tendinibus, ne facile excidat, *deligatur*. Cum ergo Librarii voces illas *extra ſitum* deſcribendo, ita vitiaſſent, ut alii *& tranſitu*, ut ſcriptor Codicis, allii *ex tranſitu*; ut plerique, quibuſcum facere Codicis Emendator maluit, ſcriptum reliquerint; nonnulli denique, in quibus Lindenius & Almeloveenius, integro ea in parte exempla-

ri uſi, priores voces reſtituerunt, niſi quod perſpicuitatis addendæ cauſa, minus, ut puto, neceſſariam voculam *id* interjecere. Verba autem illa, *parvo exceſſu* etſi ad rem fideliter tradendam, neceſſaria ſunt, iiſque perbelle reſpondent, quæ ſequuntur, *majore ex parte*; cum tamen aliquo in Codice, ut ſupra diximus, omiſſa eſſent, minus mirandum eſt, quod in hoc invenerim alium in locum tranſpoſita: unde Emendatori occaſio data eſt exiſtimandi, ea cum inſequenti voce *vertici* eſſe conjungenda, quam propterea in *verticis* mutare maluit, haud animadvertens, unde factum eſſet, ur pro *lati* ſcriptum eſſet *latis*, & ne vox hæc minime cohæreret cum voce *oſſis*, hanc in *oſſibus* eſſe mutatam; cum tamen non modo alii Codices, quibus auctoribus Lindenius, & Almeloveenius ediderunt, *Verticillati Scapularum oſſi*, aliquanto meliorem in parte indicare poſſent ſcripturam; ſed ipſe etiam Celſus, cum videlicet non de utroque, ſed de alterutro oſſe humeri hic loquatur, inſitum ſcribere non *latis oſſibus*, ſed *lato oſſi*, vel; quod eodem recidit vertici *lati* ſcapularum *oſſis*, debuerit.

Verum meas haſce conjecturas tanti facies, quanti volueris: illud mihi ſatis eſt à te diligenter attendi, in hoc Codice non *verticillatis*, ſed evidentiſſima certiſſimaque diviſione legi *vertici latis*. Hac de re V. Cl. Jac. Facciolatum certiorem facito, & meis verbis ſalvere jubeto. Vale. Dabam Kal. Sextilib. MDCCXXI. ex Foro Livii.

JO.

JO. BAPT. MORGAGNUS JO. BAPT. VULPIO S. P. D.

QUæ nudius tertius duo tibi pollicitus ſum, alterum, ut quæ nuper Venetiis animadverti, ſuperiorem Epiſtolam meam cum manu exarato Celſi exemplari conferendo, ſignificarem; alterum ut V. Cl. Jacobi Facciolati ad quoſdam ſcriptoris ejuſdem locos Animadverſiones XV. longe doctiſſimas cum meis nonnullis exiguis illis quidem, ſed tamen a te efflagitatis additamentis mitterem; ea his ipſis literis ambo præſtabo.

Igitur exemplar id Celſi chartaceum eſt, illudque ipſum eſt, quo apud Clericos Regulares (*Tolentinos* ibi vocant) ſe uſum eſſe, tradidit Rhodius (*a*): nam alterum, idque membraneum (*b*), quod ibidem in Divi Antonii Bibliotheca, plurimis vertuſtiſſimis Codicibus inſtructa, verſaverat, in hujus incendio periit: quem caſum hoc ægrius fero, quod quæ illo ex Codice excerpſerat Rhodius, ea pariter cum Th. Bartholini (*c*) Bibliotheca conflagrarunt. Itaque cum Veneto hoc codice quidquid ex Forolivienſi adnotaveram, cum diligenter contenderem, etſi loca ſane haud ita pauca inveni diſcrepantia; ea tamen octo, quæ ſuperioribus deſcripſi litteris, uſque adeo (ſi demas ſeptimum, cujus mihi lectio dubia fuit) mirifice vidi in his quidem verbis; in quibus ab Almeloveenio diſſenſi, inter ſe congruentia, ut cum in poſtremo, quem non ſatis accurate exſcriptum forte ad te miſeram, pro *excitatæ* perperam in illo Codice ſcriptum ſit *excitat*; ſic in Veneto quoque ſit ſcriptum; ver-

(*a*) Vide Catalog. Auctor. ad Rhodii Scribonium.
(*b*) Ibid. & in Notis ad Compoſ. 20, Scribon.
(*c*) Vid. Diſſert. Th. Bartholini de Bibliothecæ incendio.

verba autem illa ad tertium locum pertinentia : *omnis autem fere morſus habet quoddam virus*, vetuſta quidem ; ſed non eadem tamen manu, pariter (quod obſervatione dignum cenſeo) utroque in Codice addita ſint.

Sed jam illuc tranſeo, quo properare te ſcio, ad eam videlicet ingentem lacunam Libri IV. Quid quæris ? Longe ea in Veneto Codice major eſt. Nam inter illa : *Si maligna purgatio eſt, ſubjicienda ſunt*, atque hæc : *coeuntia. Id faciunt &c.* Quæ nimirum verba tot Editiones conjunxere, albæ grandes paginæ relictæ ſunt quatuor cum dimidio. Et ne quis caſu intermiſſas putet, hic quoque in margine eadem qua cætera, manu ſcriptum eſt : *Deſunt in vetuſtiſſimo exemplari duo folia* ; Indicis autem huic libro præpoſiti, quæ pars lacunæ reſpondet, ac iis quæ proxime antecedunt & conſequuntur, ita nimirum ſe habet.

CII. *Vola* (legendum *Vulva* vel *Volva*) *exulcerata eſt.*
CIII. *De Veſica.*
CIV. *De Calculis in Veſica.*
CV. *In omni dolore Veſicæ.*

Vides, mi Vulpi, in iis, quæ præcipua hic ſunt, ut mirum in modum utrumque conveniat exemplar.

Reſtat locus ille de humeri & ſcapularum oſſibus. Sic autem inveni ſcriptum : *parvo exceſſu vertici latis ſcapularum oſſibus inſeritur : ac majore parte ex tranſitu nervis deligatur.* Non eſt meæ fidei quidquam, tecum præſertim, diſſimulare : quin etiam Perhumanum ac Eruditum Virum ampliſſimæ eorum Clericorum Bibliothecæ Præfectum, qui mihi hæc omnia inſpicienti deſcribentique officioſiſſime aderat, rogavi, ut id recognoſcere mecum vellet, quod protinus ſubjiciam. Scilicet inter *Vertici* & *Latis* ſubobſcurum quoddam (qualia in eo exemplari alibi quoque deprehenduntur,)

vete-

veteris lituræ veſtigium eſt, quaſi litterula fuiſſet eraſa; eo tamen illud in loco eſt, ut litera *l* fuiſſe omnino non poſſit, ſed brevior quædam inſtar litteræ *ſ*, ut mihi *verticis* in hoc etiam codice ſcriptum facile fuiſſe; *verticillatis* certe non fuiſſe videatur.

Venio nunc ad eas, de quibus initio dixi, Animadverſiones, quæ quidem a viro Doctiſſimo ſcriptæ ſunt, cum ut aliquot Celſi loca illuſtrentur, tum vero maxime ut dictiones aliquæ expendantur, quas optimi latinitatis Magiſtri tanquam certas Celſo tribuunt, ejuſque auctoritate in linguam latinam inducunt. Has quoniam ante quatuor hos menſes mihi perlegerat, cum Forolivienſi, & Veneto codice pleraſque contuli, quot videlicet memoria comprehenderam, collaturus omnes, ſi quod nuper, atque adeo modo venit in mentem, id principio veniſſet, ut earum omnium exemplum ab Humaniſſimo Viro peterem, quod tecum in eorum commodum qui ſive Cornelii noſtri, ſive linguæ latinæ ſunt ſtudioſi, communicarem. Eas huc fideliter adſcribam, & fere ſingulis, quæ mihi adnotata ſint in codicibus, probatiſve Editionibus, aut Enarratoribus, ſubjiciam.

I. Lib. I. *Præfat. pag.* 7. *lin.* II. Eorum poſituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, lævorem, confractum. *Loquitur hic Celſus de partibus corporis humani; nec video, quem locum habeat* Confractus, *quæ vox, ſi Latina eſt, fracturam ſignificat. Quinque editiones longe optimæ, quæ apud me ſunt, Florentina princeps* 1478. *utraque Aldina* 1528. *&* 1547. *Gryphiana* 1542. *& Henrici Stephani* 1567. *habent* Contactum, *quæ vox certiſſimæ Latinitatis eſt, & ſenſum reddit idoneum. Non dubito, quin Almeloveenius, præſtanti judicio vir, probatis codicibus uſus ſit: ſed hic aliquis diligentiam ſaltem illam deſiderabit, quæ variantes lectiones complectitur, & ceteroquin Tranſalpinis ingeniis familiariſſima eſt. Hanc ſi quis ex noſtris damnant unquam, in quo accuſari ſolemus, ideo damnavit,*

quod ſæpe vertitur circa levia. Ceterum cùm aliquid hujuſmodi contra vulgatas editiones in libros inducitur, tum vero non utilis modo, ſed prorſus neceſſaria eſt; præſertim ſi quid inducatur ita novum, ut nullo præterea locupletis Auctoris teſtimonio confirmari poſſit. Talia enim non ad unum aliquem Scriptorem pertinent, ſed ad communem totius linguæ rationem, qua de agitur. Exemplo eſſe poſſunt cum aliæ voces, quas deinceps recenſebo, tum hæc ipſa Confractus, *quæ Celſi auctoritate in egregium Baſilii Fabri Theſaurum allata eſt, & reliquis Latinis fidei non dubiæ adnumerata.*

Editiones aliæ quinque, id eſt Juntæ, Cæſarii, Pantini, Conſtantini, Ronſſei, habent *contactum*; manifeſtum enim Operarum errorem puto, quod in Juntina legatur *cortactum.* Illud mirum eſt, Ronſſeum in libri margine addidiſſe: *Per lævorem, & contactum, aſperitatem intelligit, & quod illi eſt contrarium;* quando Conſtantinus hæc adnotaverat: *Contractum* (lege *Contactum*) *exponunt aſperitatem vel ſcabritiem. Sed quis unquam ita uſurpavit? In manuſcripto legitur* contractum. *Itaque* confractum *pro aſpero & confragoſo (quod lævigato opponitur) repono.* Hieronymus autem Rubeus in ſuis ad Celſum Annotationibus cum hæc ferme ipſa Conſtantini verba, Auctoris nomine diſſimulato, retuliſſet, iſtiuſmodi emendationem atque interpretationem *ſatis* ſibi *probabilem videri* negavit, hæcque ſubjunxit: *Forte autem quia quod contractum eſt, explicato & ob id lævi opponitur, per* contractum *poterit aſperum intelligi.* Videtur igitur maluiſſe *contractum*, quam quidem vocem in Veneto etiam codice invenimus. Hæc tamen eo dumtaxat protulimus, ut tu, mi Vulpi, intelligeres, Conſtantinum non veterum exemplarium auctoritate, ſed conjectura ductum, ex *Contractum* illam, qua de agitur, vocem elicuiſſe, & huc primum induxiſſe *confractum.*

II. Lib. 1. C. 3. Sect. 2. Pag. 28. L. 15. Somnus plenus, & non multum nimis longus: *Celſi ipſius* αὐτόγραφον *pro-*

producat oportet, qui velit nobis perſuadere, hoc genus conſtructionis latinum eſſe. Quinque Editiones modo allatæ ita habent: ſomnus & plenus, & non nimis longus.

Idemque omnino habent aliæ præterea quinque Editiones, quas ſupra memoravimus.

III. Ibidem Sect. 7. *Pag.* 31. *L.* 30. Humidant autem corpus labor &c. *Hic quoque in quinque Editionibus meis aliter legitur:* Humidum autem corpus efficit labor &c. *Miror autem, ex quo codice verbum hoc* Humido *exierit, & non modo in Celſum, ſed & in Baſil. Fabri Theſaurum irrepſerit ad augendum latinum ſermonem. Ego vel inter barbara, vel inter dubia referendum crediderim.*

In hoc etiam loco noſtræ Editiones nihil diſcrepant a quinque illis, quæ in Animadverſione indicantur.

IV. Lib. 3. *c.* 21. *pag.* 163. *l.* 34. Utilis quotidianus aut altero quoque die poſt cibum vomitus eſt. *Quinque Editiones meæ habent:* Alterno quoque die. *Itaque Petrus Danetius in ſuum Lexicon ad uſum Delphini novam hanc vocis* Alternus *Conſtructionem inducit. Sed latino ingenio ſatis apparet legendum* altero, *undecumque tandem Aumeloveenius acceperit.*

Ne hic quidem noſtræ diſcrepant Editiones. Conſtantinus tamen, atque Ronſſeus in libri ora adſcripſerant, *altero.* Idque receptum eſt a Lindenio, cujus nimirum Editionem cum pleriſque aliis in locis, tum in iis certe omnibus, qui hiſce Animadverſionibus XV. expenduntur, fideliter expreſſit Almeloveenius.

V. Eodem lib. 3. *c. ult. ſect.* 2. *pag.* 180. *l.* 1. In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt; deinde retento ſpiritu in ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendæ. *In omnibus libris duo hæc membra ita dividuntur, ſed vereor, ut ſatis recte: nam* ſpiritus retentio *non videtur locum habere in ea exercitatione, qua ſuperiores partes moventur, cujuſmodi eſt pilæ ludus, & ſimilia, ut colligitur*

ex hoc eodem Celſi capite Sect. 3. Pila, ſimilibuſque ſuperiores partes dimovendæ. *Et ex lib.* 1. *cap.* 6. Opus eſt pila; ſimilibuſque ſuperiores partes exercere. *Igitur aliter dividendum puto, & ita legendum.* In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt, deinde retento ſpiritu: in ipſa excercitatione potius ſuperiores partes movendæ. *Id eſt lenis fricatio ſatis diu adhibenda eſt, deinde vehementior per ſpiritus retentionem, qua uti athletas conſueviſſe, cum fricantibus intercepto ſpiritu obnitebantur, ſcribit Plutarchus de tuend. Valet. Hujus fricationis meminit etiam Cælius Aurelianus de tard. paſſ. l.* 3. *c.* 1. In lenimento vero ſi paſſio tardaverit, erit adhibenda reſumptio geſtatione, vocis exercitio, deambulatione, unctione; fricatione corporis retento ſpiritu. *Etiam verba* In ipſa *laborant mendi ſuſpicione: nam in omnibus editionibus meis eſt* Ab ipſa, *quod genus conſtructionis aliquanto rarius eſt, ſed tamen latinum. Sic Cicero in Bruto c.* 16. Græcus ab omni laude felicior. *Idem ibid. c.* 43. A Philoſophia, a Jure Civili, ab Hiſtoria inſtructior. *Avienus fab.* 31. Auſus ab exiguo fallere dente bovem. *Senſus igitur eſt: per exercitationem, ſeu in ipſa exercitatione curandum eſſe, ut ſuperiores potius partes, quam inferiores agitentur. Porro autem ſuperiores partes, quæ pila exercentur, ſunt cervix & brachia. Hinc Athenæus* Δειπν. l. 1. c. 12. *in hoc ludo maxime commendat,* τὸ κατὰ τοὺς τραχηλισμοὺς ῥωμαλέον, *id eſt robur cervicis, quod acquiritur per multiplicem ejus flexionem.*

In verbis Celſi ſupra allatis ex ſect. 3. *hujus capitis, in quo hactenus verſati ſumus, animadvertendum eſt verbum* Dimoveo *pro ſimplici* moveo, agito, excerceo: *neque enim ſimilia exempla facile occurrent.*

Forolivienſis codex propoſita verba ſic dividit: *perfricandum eſt deinde retento ſpiritu ab ipſa exercitatione &c.* Venetus autem ſic: *perfricandum eſt: deinde retento ſpiritu ab ipſa exercitatione &c.* Illum Juntæ Editio repræſentat; hunc,

hunc, Pantini. Sed quas Cæſarius, Conſtantinus, ac Ronſſeus procurarunt, eæ vero ſic habent: *perfricandum eſt, deinde retento ſpiritu, ab ipſa exercitatione* &c; Quod niſi caſu atque incuria factum eſt; dubium iis Viris fuiſſe, oſtendit, ad perfricationem, anne ad exercitationem illa eſſet retentio ſpiritus referenda. Quamvis enim Cælius Aurelianus in libro etiam 4. *Chronicor* c. 7. *fricationem cum retentione ſpiritus* imperet, imo noſter quoque Celſus, etiam in hoc ipſo libro 3. c. 21. (p. 162. lin. 14.) *ſuperiores maxime partes ſic*, ajat, eſſe *perfricandas, ut ---- ſpiritum* æger *ipſe contineat*, in proximo autem capite 22. (p. 172. l. 1.) *ipſum ſe, ſuppreſſo ſpiritu perfricare*, jubeat; tamen & idem Cælius lib. 3. c. 2. non modo *unctionem ac defricationem*, ſed *& eos motus* imperat, *qui magis humeros valeant exercere, retento ſpiritu*, & idem Celſus lib. 4. c. 2. Sect. 3. (p. 190. l. 24.) *exerceri*, jubet, *retento ſpiritu*, capite autem 4. (p. 201. l. 8.) *ſpiritu retento currere.* Quid ergo eſt? Mihi quidem totum hunc locum, & quæ conſequuntur, perpendenti, vel ipſo (ut cætera prætermittam) aurium judicio multo magis placet ita dividere, uti in Animadverſione propoſitum eſt.

Voces autem illas, *ab ipſa*, non modo in Codicibus, ut oſtenſum eſt, verum etiam in meis omnibus Editionibus inveni. Ronſſeus quidem in margine admonuit, eſſe obliterandas, ſecutus, opinor, Conſtantinum, qui tamen id dumtaxat de præpoſitione *ab* monuiſſe videri poteſt. Sed, *In ipſa*, nemo; quod ſciam; aut ſcripſit, aut ſcribendum eſſe, docuit ante Lindenium.

Cæterum quo rariora apud alios idoneos Scriptores exempla occurrunt verbi *dimoveo* pro ſimplici *moveo*, *agito*, *exerceo* uſurpati, eo crebriora apud Celſum videor inveniſſe. Nunc tria, quæ ſuccurrunt, adſcribam; tu alia perquires. Lib. 1. c. 6. (p. 37. l. 20.) *neque ambulatione quamvis leni dimoveri.* Lib. 2. c. 14. (p. 90. l. 11.) *manus dimoven-*

dæ ſunt. Lib. 4. c. 7. (p. 212. l. 8.) ægrum *intra domum tantum dimovere.*

VI. Lib. 4. *c.* 16. *pag.* 226. *l.* 15, Quidquid aſſumptum eſt, inconfectum protinus reddunt. *Animadverſione digna eſt vox* inconfectus, *quæ elegantem hoc loco ſignificationem habet; ſed tamen non debuit in Juncherianum Latinitatis Theatrum cum certis referri; nam nec alibi occurrit, & hic Editiones meæ magno conſenſu habent* Imperfectum. *Quæ quidem lectio non admodum mihi probatur: attamen eſt hujuſmodi, ut indubitata poſtulantibus negotium exhibere debeat.*

Meæ quoque omnes Editiones habent, *imperfectum.* Quod in Codicibus etiam vidi; non *inconfectum.*

VII. Lib. 7. *c.* 7. *Sect.* 1. *pag.* 422. *l.* 1, Super inungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi ſuperinunguntur. *Ad verbum* Superungo *in Theatro Juncheriano, & Fabri Theſauro affertur locus hic. Revera codices variant; & ſiquidem Scribonius Largus compoſ.* 29. *ſcripſit* ſuperunctum, *non eſt temere huic verbo auferenda Romana Civitas. Tutius tamen adhibetur* Superinungo, *quod hic habent meliores libri, quod repetitur à Celſo l.* 6. *c.* 6. *ſect.* 1. *quod uſurpat etiam Largus compoſ.* 27. *Non eſt prætereundum, verba hæc Celſi, quæ duo membra complectuntur, in Theatro Juncheriano partim ad Celſum, partim ad Largum referri, ut verbum* Superungo *bina auctoritate nitatur. Sed vix credibile eſt, quam multa in lexicis excudendis peccentur ab Operis.*

Editiones omnes meæ & *Superungo* & *Superinungo* exhibent in hoc uno loco. Sic enim proponunt. *Superungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi ſuperinunguntur.* Juntina tamen, quam utraque Manutiorum imitata eſt, ſic habet, *ſuper ungi - - ſuper inunguntur.* Codices quos in altero forte loco inſpexi, quem Animadverſio quoque memorat (lib. 6. c. 6. ſect. 1.) in eo quidem congruunt, quod ambas voces in unum jungunt; ſed hoc tamen diſcrepant; quod Forolivienſis habet, *ſuperinungi*; Venetus, *ſuperungi.*

Pariter

Pariter apud Largum, ut non modo Compoſ. 27. lego *ſuperinungantur*, ſed etiam Comp. 26. *Superinungere*; ſic Comp. 29. in quatuor meis Editionibus, & his quidem Cratandri A. 1529; Manutiorum A. 1547. Stephani A. 1567. Rhodii A. 1655; conſtanter lego, *ſuperunctum*.

VIII. Eod. lib. 7. *c.* 7. *ſect.* 8. *pag.* 428. *l.* 1. Sub ipſis pilorum radicibus angulo immittenda eſt, ut ea tertiam partem palpebræ tranſvehat. *Non puto, vocem hanc ultimam retineri poſſe, quamvis etiam in Fabri Theſaurum poſtrema editione recepta fuerit. In Gryphiana, & aliis quibuſdam legitur* tranſuat, *quod conſonum eſt verbis paulo poſt ſequentibus:* Quidam ajunt, acu tranſui juxta pilos exteriorem partem palpebræ oportere. *Acus autem, & quodlibet inſtrumentum acui ſimile tranſuere dicitur, quoties perforat, tametſi filo careat. Si quis pro* tranſvehat *pugnare velit, is oſtendere debebit, verbum hoc neutrorum more uſurpari poſſe. In eodem Fabri Theſauro habetur &* Traveho, *quod firmatur Varronis auctoritate tanquam certa ex lib.* 2. *R. R. c.* 7. Flumen travehundum eſt. *Verum in Editione Veneta principe, & in Aldina leg.* Trajiciendum.

In Forolivienſi codice legimus, *tranſvehat*; in Veneto, *tranſueat*. Illius ſcripturam habent Editiones Juntæ, Cæſarii, Stephani; hujus ambæ Manutiorum. Pantinus tamen, Conſtantinus, Ronſſeus ediderunt, *tranſuat*; hic etiam in margine adſcripſit, *tranſeat*.

IX. Eod. lib. 7. *c.* 9. *pag.* 440. *l.* 8. Quod etſi in levi mutilatione &c. *Per hunc unum Celſi locum vox* mutilatio *inter latinas obrepſit & in Juncheri Fabrique Theſauro ſine ulla controverſia ſedem poſuit. At mihi dubia erit, donec certiore auctoritate fermetur. Hic enim quinque Editiones meæ habent:* Quod in levi mutatione &c.

Idem habent quinque aliæ meæ; quanquam Conſtantinus atque Ronſſeus in libri ora ſcripſerunt, *mutilatione*: Quam ego vocem in neutro codice inveni; ſed in utroque, *mutatione*.

X. Eo-

X. Eodem Lib. 7. c. 9. ſect. 2. pag. 445. l. 14. Ἀντιάδες autem a Græcis appellantur, *Græci dicunt* Ἀντιάδας (*vel* παρίσθμια, *ut eſt apud Pollucem lib. 2. c. 4. ſect. 201.*) *faucium tumores poſt hypoglottida utrinque prominentes, ab* ἀντιάζω, adverſus ſum, *quod hic morbus rebus glutiendis adverſetur, vel ut docent Grammatici,* ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἀντίας ἀλλήλαις κατὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ στόματος, quod appareant invicem oppoſitæ aperto ore. *Baſilii Fabri Theſaurus recepit hanc vocem inter latinas, fortaſſe quod in Florentina Celſi Editione* 1478. *latinis litteris ſcripta ſit. Verum Typographus ille Græcis typis carebat, ideoque non hanc ſolum, ſed omnes Græcas voces latinis formis expreſſit. Affertur etiam in eo lexico lex.* 14. *tit.* 1. *lib.* 21. *Digeſt. Sed ibi quoque optimæ Editiones; imo omnes, quas ego vidi, habent* ἀντιάδες *per Græcas litteras.*

Idem dicendum de voce Rhizagra, *quæ in ſuperiore hujus capitis ſectione Græce ſcribitur, ſed in Fabri Theſauro latinam formam induit. Eſt autem* ῥιζάγρα *forceps ad evellendas dentium radices a* ῥίζα radix, & ἄγρα captura. *Cælius Aurelianus* dentiducum *appellat de tard. paſſ. cap. 4. prope finem. Quidam codices pro* ῥιζάγρα *habent* ῥίζα.

Eadem, opinor, cauſa, quæ Nicolaum in Ed. Florentina, coëgit Juntam in Veneta A. 1524. edere, *antidyades*, idque non ſine manifeſto errore, & *rizan.* Cæſarius tamen, Pantinus, Conſtantinus, Ronſſeus cum primam illam vocem Græcis litteris propoſuiſſent, hanc Latinis ſcripſere *rhizan*; quanquam duo poſtremi in margine Græcis litteris addiderunt, ῥίζαγραν.

XI. Eod. lib. 7. cap. 27. pag 486. *l.* 6. Idemque humor clyſtere intus adigetur. *Hic & Auctor Theſauri linguæ latinæ, & Petrus Danetius cum legiſſent* adjicietur, *quemadmodum ſane habent quinque Editiones meæ, retulere inter latinas conſtructiones* Adjicere intus: *qui quidem modus indiget certiore auctoritate. Fortaſſe confirmari poteſt ex Columell. de Arbor. c.* 24. Truncum findito, & in fiſſuram cuneum

pineæ

pineæ tedæ adjicito. *Verum cum eandem ſententiam iiſdem pene verbis expreſſam repetat Columella l.* 5. *c.* 10. *moneo, Aldinos & Gryphianos Codices in hoc ſecundo loco habere adigito; quod placuit & Commelino. Attamen in Veneta principe* 1472. *utrobique legitur* adjicito.

In Juntæ, Cæſarii, & Pantini Editionibus, eſt, *adjicietur.* Idemque eſt in ea quam procuravit Ronſſeus, qui tamen in margine appoſuit, *injicietur.* Hoc ante ipſum fecerat Conſtantinus, qui edidit, *adjiciatur.*

XII. Lib. 8. *c.* 1. *pag.* 504. *l.* 24. Verticillati ſcapularum oſſi inſeritur. *Veneta princeps, & utraque Aldina habent:* Verticillatis ſcapularum oſſibus inſeritur. *Gryphiana, & Henrici Stephani* verticulatis, *aliæ* vertibulatis. *Quam varietatem idcirco ſignificandam exiſtimo, quia* verticillatus *affertur tanquam vox certæ fidei in Lexico ad uſum Delph. & in Juncheriano Latinitatis Theatro. Hanc ego cum ferre non poſſem, nec tamen rationem ejus ablegandæ ſatis idoneam invenirem, adfuit opportune Jo. Baptiſta Morgagnus, Vir cum in Anatomicis, tum in omnibus litterarum ſtudiis præſtantiſſimus, mihique omnem ſollicitudinem exemit, morbo detecto, remedioque adhibito, de quo Vid. ejus II. in Celſum Epiſtolam.*

XIII. Eodem L. 8. *C.* 3. *In capite hoc deſcribitur Terebra illa, quæ* Abaptiſta Terebella *dicitur ab interprete Galeni. Hinc deceptus Auctor Calepini Paſſeratiani & eo duce Andreas Stubelius, vir ceteroquin mirifice induſtrius, & de poſtrema Theſauri Fabri Editione meritus optime, duas has voces* Abaptiſtus & Terebella *inter latinas receperunt. Uterque autem affert Celſum Lib.* 3. *C.* 23. *ubi hac de re prorſus nihil.*

Ad hanc quidem XIII. Animadverſionem non eſt quod addam. Sed ex ſuperiore erat quod demerem, ſi aliis hæc miſſurus fuiſſem quam tibi, qui ut eodem es animo adverſum me, ita quod vir Doctiſſimus, Amiciſſimuſque de me, benevolentia, opinor, deceptus, ſcripſit, non difficile approbabis. Equidem etſi talem eſſe me, valde cuperem,

qualem vos creditis; æque tamen gratum eſt uſque adeo a vobis amari, ut is vobis eſſe videar. Sed ad rem ipſam redeamus.

XIV. Eodem lib. 3. *c.* 4. *pag.* 520. *l.* 3. Collocanduſque is loco intepido. *Si ita legendum eſſet, novam vocem* intepidus *in latinis numerare oporteret, & quidem numeratur in Theſauro Fabri* 1717, *At Gryphii, & Stephani Editio præpoſitionem* in *ſeparat a* tepido. *Et ſane non video quomodo qui calvariæ fractura laborat, collocandus ſit in loco non tepido, cum tepor fracturis omnibus, maxime vero iis, quæ caput lædunt, ſaluberrimus ſit. Qua de re legendus hic noſter hoc eodem libro cap.* 10. *ſect.* 7. *& Hippocrates aphor.* 17. *&* 18. *ſect.* 5. *Non eſt igitur tanta vis inferenda ſimul Medicinæ, ſimul latinæ linguæ, ſed reponendum cum Gryphio,* collocanduſque is loco in tepido; *vel cum Stephano,* collocanduſque is in loco tepido.

Gryphio adde Cæſarium, Pantinum, Ronſſeum, Paawium, qui ad eundem modum ediderunt; Stephano autem Conſtantinum. Non me fugit, in Juntina & Manutiorum utraque Editione legi, *intepido.* Sed non ratio modo, atque experientia, verum etiam Codices ambo adverſantur. Nam Forolivienſis habet, *is loco in tepido*; Venetus autem, *loco is in tepido.*

XV. Eod. lib. 8. *c.* 7. *pag.* 526. *l.* 2. Intra quod quæque oſſa confervent. *Verbum* conferveo, *quod alioqui latinum eſt, & uſurpatur a Palladio de re ruſt. Lib.* 1. *tit.* 35, *apud Celſum tamen non ita bene habitat, ut oppugnatoribus careat. Hic enim quinque Editiones meæ habent* conferuntur. *Rurſus repetitur eodem libro c.* 10. *ſect.* 1. Quo os quodque confervet. *Et ſect.* 7. Inter ſe oſſa confervere. *Sed hoc ſecundo loco alii legunt* cohærere, *alii* coaleſcere, *ut ipſe quoque Almeloveenius monet; in priore autem reliquæ Editiones meæ habent* conſervet, *non ſine aliqua ceterorum verborum varietate. Ego quidem malo* confervet, *idque omnino retineo; ſed tamen locus non vacat* tur-

turbis. Baſil. Faber in ſuo Theſauro cum poſuiſſet verbum conferveo *tanquam certum, verbis item certis confirmare conatus eſt ex eodem cap. ductis* Confervent oſſa mota aut ſoluta : *quæ quidem ipſiſſima in Celſo non ſunt; attamen apparet ex illis conflata eſſe*, ſi quando vero oſſa non conferbuerunt, quia ſæpe ſoluta, ſæpe mota ſunt. *Verum præteritum* conferbui, *& ſimilia non magnam tribuunt auctoritatem cæteris temporibus eorum verborum, ex quibus oriuntur, cum fere ſola in uſu ſint, ut inchoativis inſerviant, cujuſmodi eſt* Confervefco ; *& alia id genus.*

Cum quatuor Celſi loca in Animadverſione proponantur ; accipe quem ad modum pleraque in Codicibus, omnia autem in meis Editionibus deprehenderim. In primo uterque Codex pro *confervent* habet *conſervantur* ; Editiones meæ omnes *conſeruntur*, niſi quod Conſtantinus in libri ora hæc apponit : συμφύοντα, *confervent* l. 2. c. 10. ubi legendum l. 8. Alter autem locus in Codicibus ita ſcriptus eſt : *quod quoque os conſervet*. In Juntina & ambabus Manutiorum Editionibus ad eundem proponitur modum. Nec cæteræ diſcrepant, niſi quod ante *quoque* habent *os*, & Conſtantinus hæc in margine adnotat : *quo os quoque conſervet* ; ubi legendum eſt, *confervet* (*ut & cap.* 10. *Si oſſa non conferbuerint*) *pro quo dixit c.* 7. *oſſa conſeruntur*, i. *quaſi ferrumine conglutinata coaleſcunt.* Porro tertius locus, quem in Codicibus inſpicere oblitus ſum, ab Junta quidem, a Manutiis ſemel atque iterum, ab Stephano ipſo ſic editus eſt, ut habeat, *confervere* ; Cæſarius autem ac Pantinus ſcripſerant, *cohærere*, quod a Ronſſeo quoque, & Conſtantino factum eſt. Sed cum Cæſarius ad oram adjecerit, *coaleſcere*, Ronſſeus etiam, *confervere* ; Conſtantinus (id quod maxime eſt animadvertendum) ſic adjecit, *Confervere*, *Cod* ; ſignificans nimirum, ſe id in Codice aliquo comperiſſe. Locus denique ultimus non modo in cunctis Editionibus meis habet, *conferbuerunt*, verum etiam in Codice Forolivienſi; nam in Vene-

to ſcriptum eſt, *conſervere*, in margine autem ſic omnino: *aliter*, *confrebuerunt*. Quem quidem ad locum nomen poſſes addere *ſpongiæ* illius, ut Plinius ait, *aquarum dulcium*, quam *conſervam* appellabant Latini, propterea quia fractis oſſibus conferruminandis utiliſſimam experiebantur, ut idem Plinius conſcripſit lib. 27. c. 8. niſi quæ de verbo *Conſerveſco* in Animadverſione admonita ſunt, utriuſque vocis originem dubiam redderent.

Habes ſedulitatis meæ ſpecimen, quale idcunque eſt in hisce levibus, & ex tempore fuſis Additamentis. Sed in XV. Animadverſionibus ſpecimen habes ſummæ peritiæ atque ſolertiæ, qua multo plures ejuſdemmodi Animadverſiones ad ſingulos fere latinos ſcriptores vir Cl. confecit. Quo inſtituto ut nihil utilius eſt ad barbaras à latinis vocibus, dubias a certis diſtinguendas; ita ipſum hortari, orare, flagitare par eſt, ut Animadverſiones illas univerſas quam primum edat: quod etſi cum modeſtiam ejus, & occupationes plurimas ſpecto, haud ita facile exiſtimo; attamen cum viciſſim incredibile juvandi ſtudium attendo, quo incenſus & præclaras omnes Artes & Latinam linguam, qua illæ ferme continentur, ſi quis alius, hac ætate exornavit, tum vero facillimum puto. VALE.

Patavii Prid. Nonas Decembr. MDCCXXI.

JO.

JO. BAPTISTAE MORGAGNI

IN PATAV. GYMNASIO PRIMARII ANAT. PROFESSOR.

IN

Q. SERENUM SAMONICUM

EPISTOLA

Ad Jo. Baptiſtam Vulpium in ejuſdem Gymnaſii Anatomico Theatro Publicum Inciſorem.

JO. BAPT. MORGAGNUS JO. BAPT. VULPIO S. P. D.

QUoniam longiſſimas illas in Celſum litteras, quas ſuperioribus diebus ad te ſcripſimus, longas tibi videri, negas; multo etiam quam expectas, longiores in Samonicum nunc ſcribemus.

Quæremus autem, quænam ex hujus, quas adhuc vidimus, editionibus dignior ſit quam potiſſimum ſequaris: aut ſi nullam ejuſmodi invenerimus; quid tibi faciendum cenſeamus, ſimpliciter candideque (quod & ſolemus ipſi, & tu-

flagitas, mi Vulpi) admonebimus. Qui Samonicum formis deſcripſerit ante Aldum majorem, vel potius; quoniam hic erat jampridem mortuus; ante Franciſcum Aſulanum Andreæ ſoceri ejus filium, nec Keuchenius (*a*) invenit, nec ipſe vidi. Itaque mirandum non eſt, ſi ut in primis fere cunctis conatibus uſu venit, non pauca in illa editione deſiderentur. Neque vero hoc eo dico, quod aut illa omnium prima fuerit, aut ſex illi, & viginti verſus, quos in calce exhibet, imponere amplius cuipiam poſſint. Nam hi in reliquis deinceps pleriſque editionibus, ut Samonico indigni, & jure quidem, notati ſunt; ab Humelbergio autem etiam omiſſi: & cum, ipſo confitente Aſulano, *in aliis impreſſis codicibus deſiderarentur;* apud alios igitur ante ipſum Typographos (qua de re videbimus poſtea) prodiiſſet Samonicus, neceſſe eſt. Sed tum eo dico, quod antea, ſi Egnatio (*b*) credimus viro ſane peritiſſimo, & quem, ut in Celſo, ita in Sereno quoque emendando operam ſuam Aſulano commodaſſe, vix dubito quoties ejus in utrumque Auctorem ad Gonzagam Epiſtolam relego; uſque adeo negligenter editus fuerat Samonicus, ut *legi vix poſſet*; tum quod bene multa ab Aſulano in ipſo edendo facta eſſe, animadverti, quæ aut nullos, aut paucos certe invenerunt imitatores. In ipſo enim Procemio, Apollinis, atque Æſculapii invocationem ſuſcepti argumenti propoſitioni antepoſuit; in capite autem de *hydropiſi* pleroſque verſus longe alio dedit ordine diſpoſitos, ac paſſim habentur: quod & alibi, non tamen tot in verſibus, fecit, & nominatim, nec ſine cauſa, in cap de *profluvio cujuſque ſanguinis*. Sed & verſus omiſit, aut certe non agnovit aliquot, ut in cap. de *hemitritæo*: *Coralium, atque* &c. Et in cap. de *ſubitaneo dolore: Sic lacerat*, & duos qui continuo ſequuntur, verſus. Quibus quidem

(*a*) Prolegom. ad Samonic.

(*b*) Epiſt. Dedic. in illa ipſa editione A. 1528.

dem omnibus de rebus hic non judico; illud tantum animadverto, in hiſce verſibus ſine ulla admonitione omittendis ſocium, aut imitatorem (de extraneis nunc loquor; ſemper autem de iis ſolum quos ipſe viderim) ſocium, inquam, aut imitatorem nullum habuiſſe, præter Cæſarium, niſi quod Humelbergius quoque priorem illum verſum omiſit; in iis autem tranſponendis, nullum pariter, ſi Humelbergium excipias, qui tamen non ſemper ad eundem prorſus modum tranſpoſuit. Sed neminem invenit, præter Sororis eoſdemque Aldi majoris Filios, qui (id ſemel hoc in loco dixiſſe ſatis ſit) Avunculi editionem ſunt omnino ſecuti, qui verſus quoſdam ab ipſo agnitos reciperet, ut in fine cap. de *fellis vomitu*, ubi cæteri longe alium habent verſum,

Quæ capulas quoque producit medicina ſalubris,

atque alterum in cap. de *vulneribus quibuſcunque* &c. cujus videlicet hoc dedit initium:

Cum magna humanæ ſint pondera conditionis:
Tam multæ innumeri ſpecies mihi vulneris adſunt.

Verum ut ad alia veniamus; cum hunc verſum in cap. de *ſubitaneo dolore, febre* &c. Aſulanus ſic ediderit:

Nec ſpernendus adeps, dederit quem beſtia Melus;

quamnam, quæſo, beſtiam eſſe *Melum*, dicemus? Melis quidem, vel Mæles quod animal ſit, ex Varronis (*c*), Gratii (*d*), Pliniique (*e*) verbis conjici poteſt. Quibus & quendam locum M. Val. Martialis (*f*), cum Scriverio, Gronovio, & Schre-

(*c*) Rei Ruſt. Lib. 3. Cap. 12. (*d*) Cynegetic. Verſ. 402. & fortaſſe etiam 340. (*e*) Nat. Hiſt. Lib. 8. Cap. 38. (*f*) Vide Epigr. 37. Lib. 10. ex Muſeo P. Scriverii, item ex edit. Corn. Schrevelii, & Not. in idem.

Schrevelio is facile addet, qui Raderi (*g*) cenſuram, & Rutgerſii (*h*), ac Salmaſii (*i*) obſervationes in eundem locum perpenderit. Nam indicata ab aliis Frontini verba, atque alterum Plinii locum de Mele invenire ſe, diſerte negavit Aldrovandus (*k*), & ante ipſum Geſnerus (*l*), qui *nec memini*, inquit, *Authoris nomen, qui hæc tanquam ex illis citat.* Hic vero fuerat ille idem Pontifex Sypontinus (*m*), quem paulo ante (*n*) ſcripſerat, non primum, ut is Pontifex opinabatur, ſed poſt Aggregatorem (videlicet Jacobum de Dondis Patavinum) alioſque, docuiſſe, Melem id animal eſſe quod nunc *Taxum* vocant. Qua quidem in ſententia eſſe fere omnes eruditos homines, agnovit Salmaſius (*o*); quanquam ipſe ex verbis Varronis longe aliud cenſuit. Ego vero etſi animadverti, quid Salmaſio, cujus & nomen, & diſſenſionem modeſte diſſimulat, reſponderi poſſe, crediderit Janus Vlitius (*p*), ac præterea quomodo alter ſcrupulus, qui ab Jano ipſo ob Plinii verba injectus eſt, haud difficile eximi poſſit, ſi non modo cum Aldrovando (*q*) Natalis Comitis (*r*), aliusve Poëtæ verſiculos, ſed cum Geſnero eas quoque narrationes audiamus, quibus Plinius, de quo agitur, potuit, ut tot aliis, ſive jure, ſive injuria fidem habere; tamen ne a propoſito longius abeam, huc redibo, ut affirmem: *Melis* quodnam ſit animal, ex antiquorum Auctorum verbis conjici poſſe; eſſe autem animal, neminem qui aut illos, aut Caprum etiam Grammaticum (*ſ*); ne de Solino (*t*) quidquam dicam; vel curſim legerit, ignorare. At *Melus* non modo quale ſit, ſed ne id quidem quod animal ſit

(*g*) Comment. in idem Epigr. quod ipſi eſt 35.
(*h*) In Not in idem Epigr. Edit. Schrevel.
(*i*) In Iiſd. Notis, & in Plinian. Exercit. in Solin. Caput. 52.
(*k*) De Quadruped. digit. vivip. Lib. 2. Cap. 11. (*l*) Hiſt. Animal. L. 1. ubi de Mele ad Litt. E. (*m*) Comment. Linguæ Lat. (*n*) Loc. Cit. ad Litt. A.
(*o*) Loc. Cit. in Solinum. (*p*) Comment. ad Cit. Gratii verſum 402.
(*q*) Loc. Cit. (*r*) De Ven. Lib. 4. (*ſ*) De verbis dubiis.
(*t*) Polyhiſt. Cap. 52. ex Edit Salmaſ.

ſit, neminem ex idoneis latinæ linguæ Scriptoribus legiſſe memini, qui doceret. Itaque cæteri in eo verſu habent, *Melis*, atque adeo Humelbergius (*u*) Melis ſive taxi adipem in quodam medico libello ad eundem iſtum, de quo Serenus loquitur, uſum commendari affirmat; quod etiam, in libro Æſculapii neſcio cujus, proditum eſſe, teſtatur Geſnerus (*x*). Atque ego iſtiuſmodi errorem, ut fortuitum Operarum lapſum neglexiſſem, niſi animadvertiſſem, in Filiorum Aldi editione retentum eſſe, & præterea alio in loco ubi *Melis* erat ſcribendum, uti quidem à Cæſario, Conſtantino, Keuchenio ſcriptum eſt, & a poſtremo (*y*) etiam ſic ſatis oſtenſum, eſſe ab Aſulano, iiſdemque Manutiis ſcriptum *pellis*, in cap. videlicet de *rejectione cibi* &c.

Ovorum cinis, aut coclearum, aut denique pellis.

Quid porro dicemus de Mithridatis Antidoto deſcripta in cap. de *venenis prohibendis?* Sic Aſulanus.

Antidotus vero multis mithridatia fertur
Conſociata modis: ſed Magnus ſcrinia regis
Cum raperet Victor, vilem deprehendit in illis
Syntheſin, & vulgata ſatis medicamina riſit.
Bis denum rutæ folium, ſalis & breve granum,
Juglandeſque duas, terno cum corpore ficus
Hæc oriente die parco conſperſa Lyæo
Sumebat, metuens dederat, quod pocula matri.

Mitto, ab Humelbergio ſcribi: *quæ pocula matri*; a cæteris: *quæ pocula mater*; in codice Conſtantini quod ipſe, & H. Stephanus ad oram adnotarunt: *quæ pocula tutor.*

(*u*) Comment. in Sereni C. 47.
(*x*) Loc. Cit. ad Litt. G. (*y*) Not. ad Samonic.

Mitto, poſtremam hanc ſcripturam ab iis præſertim probari oportere, qui meminerint, apud Juſtinum (*z*) (quod & ab eodem Conſtantino (*a*) indicatur) ſcriptum eſſe, Mithridatis pueri Tutores *Veneno eum appetiviſſe*; idque ipſum *metuentem, antidota ſæpius bibiſſe.* Illud tantummodo quod habet Aſulanus: *terno cum corpore ficus*, congruere nego cum iis, quæ alii de iſta ipſa *Syntheſi* tradidere. Æmilius enim Macer (*b*), ubi de Rutæ virtutibus ſcribit.

Obſtat, inquit, *pota, mero: vel, cruda comeſta, venenis.*
Hoc Mithridates rex Ponti ſæpe probavit;
Qui rutæ foliis viginti cum ſale pauco,
Et magnis nucibus binis, caricíſque duabus
Jejunus veſci conſurgens mane ſolebat.

Hic vero nolim, exiſtimes, his verſibus, atque adeo ipſi de *Herbarum Virtutibus* Poëmati, quod ſub Æmilii Macri nomine circumfertur, plus forte a me tribui, quam par ſit. Quinimo cum ſæpe alias ex me quæſiveris, de hoc Macro, ejuſque ætate quid ſentiam; dabo hic operam, quando in ejus Poëmatis mentionem incidimus, ut percontationi tuæ cumulatiſſime ſatisfaciam.

Et primum cave exiſtimes, ulla ex parte aſſentiri me poſſe Raphaëli Volaterrano (*c*), Georgio Pictorio (*d*), Thomæ Bartholino (*e*), qui Poëtæ illius eſſe crediderunt, de quo Ovidius (*f*):

Sæpe ſuas volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque nocet ſerpens, quæ juvat herba, Macer.

Nam *quod præſens opus non ſit Macri illius Ovidiani, vel ex eo*

(*z*) Hiſtor. Lib. 37. (*a*) Adnot. margin. ad Samonic.
(*b*) De Herbar. Virtutib. (*c*) Comment. Urban. Lib. 17.
(*d*) Epiſt. ad Lect. Macro ab ipſo edito præfixa.
(*e*) Diſſert. de Medicis Poëtis apud Broukhuſ. in Tibull. Lib. 2. El. 9. Verſ. 1. (*f*) Triſt. Lib. 4. El. 10.

eo elucere, quod hic noſter Plinium, multis ſæculis Ovidio juniorem, pleriſque in locis citat, recte olim animadvertit Joannes Atrocianus (*g*); recte, inquam, ſi id unum excipias, quod *multis ſæculis* Ovidio juniorem credidit Plinium, qui anno ab Ovidii morte ſexto, vel ſeptimo natus eſt; majorem enim Plinium, non quem Valerianum vocant (nam hunc a Macro citari, ajunt Daumius (*h*), & Fabricius (*i*) intellexiſſe, cum ex eo apparet, quod reapſe majoris Plinii ſcripta pleriſque in locis hujus Poëmatis laudantur, quod L. Gr. Gyraldus (*k*), Andreas Tiraquellus (*l*), & Ger. Jo. Voſſius (*m*) ex parte agnovere, ſæpius autem oſtendit Georgius Pictorius (*n*), tum hinc liquet maxime, quod illo ipſo in loco Atrocianus contendit, non ab eo, qui aliquot poſt ſeniorem Plinium ſæculis, ſed ab eo, qui cum ſeniore ipſo Plinio facile vixerit, hoc Poëma ſcriptum fuiſſe. Scilicet illius Macri eſſe, affirmat, ad quem minoris Plinii Epiſtola (*o*) extat, eo argumento permotus, quod in hac Plinius *adhortatur illum ad ſimile quid elaborandum.* Qua rurſus in re Atrociano adſtipulari me poſſe, nego. Neque id eo dico, quod eas Plinii litteras perlegens, *nihil tale*, ut Voſſius (*p*), *invenerim*; nam clauſulam quidem inveni ab Atrociano ipſo productam, in qua Plinius illas ſuas litteras ſperat eum ad quem ſcribit, non tantum ad legendos libros Avunculi, *verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſe æmulationis ſtimulis excitare*: quod tamen infirmiſſimum eſſe argumentum, fateor; nec Voſſius fortaſſe aliud voluit. Neque eo potiſſimum dico, quod illa ipſa Epiſtola, ut plerique habent libri, non ſit *Macro* inſcripta, ſed *Marco*, quem Antoninum fuiſſe, uti Catanæus (*q*) exiſtimat, licet ſuſpicari.

(*g*) Præfat. ad ſua Comment. in Macrum.
(*h*) Epiſtola ad Th. Reineſium, quæ eſt 4. inter Reineſii Epiſt.
(*i*) Biblioth. Lat. l. 4. c. 12. (*k*) De Poetar. Hiſtoria Dial. 4.
(*l*) De Nobilit. c. 31 n. 230. (*m*) De Poët. Lat. c. 2.
(*n*) Scholiis in Macrum. (*o*) L. 3. Epiſt. 5. (*p*) Loc. cit.
(*q*) Comment. in eam Epiſt.

Sed eo dico, quod noſter hic Macer non Palladium (*r*) modo, aut Galenum (*ſ*), verum etiam, quod vel olim a Tiraquello (*t*) adnotatum eſt, Oribaſium (*u*) ipſum laudet, quem Juliani Cæſaris Medicum fuiſſe, conſtat. Quid? quod Strabi, quem (ut Daumium (*x*) quoque obſervaſſe, video) diſerte nominat (*y*), Strabi, inquam, de Liguſtico ſententiam ita memorat, ut cum manifeſtum ſit de Monacho illo Strabo, Gallo, ut vocant; revera Germano (*z*), hoc eſt Walafrido Fuldenſi verba fieri, a quo iſta ipſa propoſita eſt in brevi eo Poëmate (*a*), quod inſcribitur *Hortulus*, tum intelligatur facile, jam diu hunc Hortulum vulgatum fuiſſe, quando a noſtro ſcriptum eſt:

- - - - - - - nec me legiſſe recordor
Ullum, qui Strabi ſermonibus aſtipuletur.

Itaque ne iis quidem poſſum Eruditiſſimis Hominibus aſſentiri, qui Macrum hunc noſtrum iis accenſent Scriptoribus, qui inter ſecundi, & quinti ſeculi initium floruere, præſertim cum ipſi quoque cum Jo. Trithemio (*b*), Ger. Jo. Voſſio (*c*), Olao Borrichio (*d*), & Jo. Alberto Fabricio (*e*), nono ſæculo vixiſſe Strabum, & recte id quidem, agnoſcant; Nam quod Atrocianus (*f*), & Pictorius (*g*) hunc vixiſſe ajunt *ſub Ludovico Imperatore anno* 1340. & quod hujus rei teſtem Atrocianus laudat Trithemium, nempe uterque in eo lapſus eſt, ut pro Ludovico I. vel II. Ludovicum V. intelligeret; Trithemius certe etſi in eo eſt hallucinatus, quod (*h*) Walafridum alium a Strabo eſſe, credidit; illum ta-

(*r*) Ubi de Roſa. (*ſ*) Ubi de Urtica, de Atriplice, de Coriandro, de Cepis, de Pæonia. (*t*) Loc. cit.
(*u*) Ubi de Sabina, & de Aloë. (*x*) Epiſt. ad Reineſ. cit.
(*y*) Ubi de Liguſtico. (*z*) Vide Trithem. loco mox citando. (*a*) C. 12.
(*b*) De Eccleſiaſt. Scriptor. c. 269. (*c*) De Poët. Lat. c. 6. de Hiſtoric. Lat. l. 2. c. 33. (*d*) De Poët. Lat. diſſ. Bibliot. 2. n. 75. (*e*) Suppl. Lat. l. 4. c. 12.
(*f*) Comment. ad Macri caput de Liguſtico. (*g*) Schol. in id. c. quod eſt 25.
(*h*) Vide Voſſ. de Hiſtoric. Lat. loc. cit.

tamen circa A. 700; hunc vero alio in loco retulit ad A. 840, in alio autem ad 860. ut Voſſius (*i*) animadvertit, qui cur malit ad A. 860. cum alibi (*k*) ſtatuat deceſſiſſe A. 849. non ſatis video; illud contra video, unde illa aut Trithemii, aut librariorum (eorum etiam dico, quos ſecutus ipſe eſt) inconſtantia oriri facile potuerit, ſcribentium modo DCCCXL, alias autem DCCCLX, altera videlicet harum poſtremarum litterarum in alterius locum temere, ut fit, in deſcribendo tranſpoſita. Utcunque hoc eſt; paulo minus dedecuiſſet Pictorium falli cum Wolfgango Juſto (*l*), qui Strabum, circa A. ſtatuit 1163. quam cum Trithemio perperam intellecto, Anno 1340. viventem agnoſcere eum Scriptorem, quem ab ſuo iſto Ovidiano; ſi Diis placet; Macro laudatum eſſe, perſpiciebat. Errorem ſane haud multo graviorem admiſiſſet, quam ubi (*m*) *Avicennam ſequi*, & (*n*) *Avicennæ ſubſcribere* hunc Macrum, docuit, quem mille ante Avicennam fuiſſe annis, affirmare ipſe, non dubitaverat. Quod ſi quis forte ad hæc omnia idem reſpondeat quod Atrocianus (*o*): *poſſe hunc librum immutatum eſſe in aliquot locis*; ego vero idem ab eo petam, quod æque libenter ab illis peterem, qui cum Hadriano Junio (*p*), Antonio Morillono (*q*), Iſraële Spachio (*r*), aliiſque, Trotulæ (ſic enim inſcribitur) *de Mulierum Paſſionibus* librum, Erotis, Juliæ liberti medicique, opus eſſe, putant; tametſi non modo poſtremi capitis, quod unum videlicet, ut noviſſime magna ex parte adjectum notavit Rhodius (*ſ*), ipſe *ſtylus Juliæ ætate multo poſteriorem demonſtret*, ſed vel in Prologo, primoque ipſo capite laudatus Galenus, capite 20. Trotula ipſa laudata, capite 61. *nobiles* illæ *Salernitanæ*, imo cum

I 3 earum

(*i*) De Poët. Lat. loc. cit. (*k*) De Hiſt. Lat. loc. cit.
(*l*) Chronol. Medic. apud Linden. de Script. Med.
(*m*) Schol. in c. 3. (*n*) Et 46. (*o*) Loc. cit. (*p*) Animadverſ. l. 6. c. 1. (*q*) Ibid. (*r*) Vid. apud Linden. de Script. Medic. in Append. ubi de Gynæcior. libris editis Argentor. 1597. (*ſ*) In Scribonium pag. 11.

earum fuco ex *breſilio fruſtatim inciſo mulieres Sarracenæ* memoratæ, & denique; ne innumera, cum poſſim, tranſcribam; capite 62. *aquæ vitæ de vino meliore deſtillatæ* facta mentio longe aliam ætatem apertiſſime commonſtrent; ut multo malim credere Thomæ Bartholino (*t*), qui libri Auctorem non Erotem illum, ſed *Doctorem Salernitanum* fuiſſe, affirmat. Quem igitur ad modum ab illis peterem, ut his omnibus in locis, quos ſubdititios eſſe contendant, neceſſe eſt, alium revera atque in reliquo univerſo fere libro ſtylum oſtenderent; ſic in Macro quem quiſque locum additum ajat, eum ut ſtyli nota diſcrepare a cæteris, demonſtret, rogabo. Quod ſi facere non poſſit, non igitur quæcunque aut ob ea, quæ dicta ſunt, aut ob ea, quæ ſubjicere liceret de radicibus *Galangæ*, ac *Zedoar*, facile non ante Arabicæ Scholæ tempora medicamentorum numero adjectis, & ab noſtro (*u*) tamen inter

> ..... *ſpecies illas quas jam cunctis prope notas*
> *Uſus medendi fecit*,

nominatim propoſitis, aut ob rationem ſyllabarum male in carmine, idque non raro, ſervatam; ut hunc ne *ſincerum* quidem *verſificatorem* fuiſſe, J. C. Scaliger (*x*), cujus judicium probant Voſſius (*y*), & Brouckhuſius (*z*), diſerte pronunciaverit, aut denique ob ipſius barbaras, ab eodem etiam Scaligero (*a*) notatas, voces; non, inquam, omnia quæ ob hæc, atque ejuſmodi alia antiquiori cuipiam Macro tribuere nequeat, continuo ſuppoſita, aut adulterata eſſe, contendat. Sed cum mecum animadverterit id, quod attendiſſe oportebat Pictorium (*b*) *phraſi quid donantem*, jactantemque, *neminem hactenus verborum lenocinio curatum* eſ-
ſe,

(*t*) Diſſert. 6. de libris legend. (*u*) Vid. ubi de Pipere, de Galanga, de Zedoar. (*x*) Hypercritic c. 5. (*y*) De Poët. Lat. c. 2.
(*z*) In Tibull. l. 2. El. 6. verſ. 1.
(*a*) Loc. cit. (*b*) Epiſt. cit. ac Lect.

ſe, cum, inquam, mecum animadverterit, primum illum celebrem Poëtam Macrum *humilem* quidem, Fabio (*c*) judice, ſed tamen *elegantem in ſua materia fuiſſe*, tum ab iis, qui in verborum certis ætatibus, apud certos Populos uſitatorum cognitione verſati ſunt, quo demum tempore, & quo etiam in loco vixiſſe hic Macer videatur, barbaris productis vocabulis, quibus vulgo hanc vel illam appellari ait modo herbam, modo ægrotationem; ſciſcitetur. Et Daumius quidem in ſcripta ad Reineſium Epiſtola (*d*), *quando*, inquit, *Pſeudomacer hic vixerit, doceat Catalogus Sigeberti Gemblacenſis.* Ego vero (niſi forte iſte Catalogus alius eſt a *libello de Illuſtribus Viris*, quod hujus ipſius libelli caput 171. haud facile credere me ſinit) nequaquam video, qua ratione docere id poſſit. Caput enim 13. in quo nihil niſi hoc legimus: *Macer ſcripſit metrico ſtilo de viribus herbarum*, cum ſubjiciatur capiti duodecimo, quod eſt de *Epiphanio Scholaſtico*, præponatur autem quartodecimo, quod eſt de *Paulino Nolano*, quos tamen, contra, hunc (*e*) quidem A. 420., illum (*f*) vero circa A. 570, vel ſaltem 540. claruiſſe, accepimus; certe nihil magis oſtendit quam vere animadverſum eſſe a Voſſio (*g*), *temporum ſeriem ſæpius ab Sigeberto neglectam eſſe in ordine, quo Scriptores ſuos collocat.* Itaque ſi quid hac in re docet ille Catalogus, id unum docet, quod paulo poſt indicabo. Porro Olaus Borrichius (*h*) poſt editam illam Daumii Epiſtolam, & poſt annum ſcribens 1675, hunc, inquit, Macrum *ante V. ſæcula vixiſſe, exiſtimant.* Quod ego temporis intervallum multo facilius augendum, quam minuendum eſſe puto ex quo hæc apud Voſſium (*i*) legi:

(*c*) Inſtitut. Orat. lib. 10. c. 1. (*d*) Quæ 4. eſt inter Reineſ. Epiſt. ad Daumium. (*e*) Vide Trithem, de Scriptorib. Eccleſ c. 117.

(*f*) Confer quæ ibi de hoc Epiphanio habet Sigebertus cum iis quæ de eod. ſcribeat Divin. Lect. c. 17. Caſſiodorus, & quidem *Senex* ut in Præfat. prope fin.

(*g*) Vid. apud Blount Cenſur. Celebr. Authorum ubi de Sigeberto ex Baillet.

(*h*) De Poët. Lat. Diſſ. 2. n. 75. (*i*) De Poët. Lat. c. 2.

legi: *Hunc Macrum variis in locis ſequi amat Schola Salernitana: imo quandoque integros ex eo verſus exſcribit: uti ex iis videre eſt quæ utrique prodita de abſynthio, hyſſopo, & aliis.* Equidem in ejus Scholæ opuſculo peculiare de abſynthio caput non invenio: re tamen vera non modo eadem hemiſtichia, integroſque adeo, & plures quidem ſæpe verſus in iis capitibus reperio, quæ utroque in libello inſcripta ſunt de Hyſſopo, Malva, Ruta, Violis, Urtica, Enula, Naſturtio; verum inſuper in his, quæ de Cepis, Cerefolio, Pulegio, Chelidonia, Porro inſcribuntur, ne unum quidem verſiculum ab Salernitana Schola editum video, qui totidem fere verbis apud hunc Macrum non legatur; ut mirum ſit, nihil de re hac apud eos, quos habeo, ſive Macri Enarratores Atrocianum atque Pictorium (nam Cornarium non vidi, multoque minus, quos Daumius (*k*), & Reineſius (*l*) memorant, Simonem de Loviz, & Guillermum Guercaldum) ſive Salernitani opuſculi Interpretes Arnoldum Villanovanum, Joannem Curionem, Jacobum Crellium, nihil, inquam, de re hac; quod meminerim; me legiſſe. At vero Zacharias Sylvius, in cujus denique ejuſdem opuſculi editione animadverſum id vidi (*m*), præclare docet (*n*), *Joannem de Mediolano* iſtud ipſum opuſculum, nomine atque auctoritate omnium Salernitanæ Scholæ Magiſtrorum ornatum, comprobatumque, non ante undecimi ſeculi poſtremos annos ſcripſiſſe. Veri autem ſimilius eſſe, intelliges, hunc ex Macro, quam ex hoc Macrum mutuatum eſſe quidquam, ſi utriusque libellum, eaque potiſſimum, quæ primo nominavimus, capita inter ſe comparaveris. Quod ſi illud præterea animadverteris, Macri librum in Sigeberti Catalogo non modo haud longe ab initio, ſed & iis tantummodo, quæ paulo ante exſcripta ſunt, verbis; non ut recentiorem decebat, fuiſ-

(*k*) In Epiſtola ad Reineſ. quæ 9. eſt inter Reineſii Epiſt. ad Daumium.
(*l*) Epiſt. 8. ad Daumium. (*m*) Vid. ad cap. 58. & in marg. cap. 51. & ſeq.
(*n*) Ibid. in præfationis cap. 3.

fuiſſe memoratum; Sigebertum autem, quod ejus Chronicon (*o*) indicat, & qui huic additamenta adſcripſit, confirmat, annis poſt undecimum ſæculum ſane paucis eſſe mortuum; multo proclivius tibi erit exiſtimare, libellum Macri non modo ex opuſculo, quod eo ſæculo exeunte, ſcriptum eſt, quidquam accipere non potuiſſe, ſed facile ante idem ſæculum undecimum prodiiſſe. Quæ cum ita ſint, cumque hic Macri liber ob ea quæ de Zedoaria, & Galanga, præſertim autem de Strabo, qui nono ſæculo jam medio deceſſerat, ea quam propoſuimus, ratione memorato, ſupra a nobis dicta ſunt, ante finem ſæculi ejuſdem noni facile ſcribi non potuerit; relinquitur ſane, ut decimo fere ſæculo conſcriptus eſſe videatur. Cæterum ejuſne Scriptori nomen *Macro Florido*, ut Gueroaldus (*p*) indicat, an potius fuerit *Odoni*, ut ſe *in codice quodam antiquiſſimo vidiſſe*, teſtatur Gaudentius Merula (*q*), quem ſequuntur Paulus Colomeſius (*r*), & Janus Brouckhuſius (*ſ*), an vero *Odobono*, quemadmodum is, qui paucis, ut ſolet, verbis, plura de Macro collecta habet, indicavit Fabricius (*t*), alii viderint. Mihi certe; ut in viam aliquando e diverticulo redeam, multo quam initio putabam, longiore, quanquam quod tibi ſatisfaciendi cauſa facio, nimium mihi videtur nunquam; quicunque tandem Auctor hic fuerit, & quacunque ætate ſcripſerit; non is certe fuiſſe, neque eo videtur ſcripſiſſe tempore, ut ejus unius auctoritatem opponere deceat Aſulano, qui Serenum in celebri Mithridatis Antidoto deſcribenda edidit tres, non duas, caricas memorantem.

Itaque ſcire licet, Plinium quoque Valerianum (*u*) hæc habere: *Rutam venenis reſiſtere, -- docuit & Rex Ponticus*

K *Mi-*

(*o*) Ad A. 1113. (*p*) Vid. Daumii Epiſt. cit. quæ 9. eſt &c.
(*q*) De Gallor. Ciſalpin. Antiquit. lib. 1. c. 11. (*r*) Opuſcul. Κειμήλ. literar. c. 6. & Animadverſion. in Gyraldi Dialog. 4. de Poëtar. Hiſtoria.
(*ſ*) In Tibull. L. 2. El. 6. verſ. 1. (*t*) Bibl. Lat. l. 4. c. 12.
(*u*) De Re Med. l. 4. c. 3.

Mithridates, qui cum fratris ſui timeret inſidias, rutæ folia viginti cum duabus nucibus juglandibus, & totidem caricis, admixto ſalis grano, quotidie jejunus accepit. Sed & alio in loco (*x*) ſcripſerat: *Pompejus* Magnus, *Mithridate devicto, in ſcrinio ejus invenit ipſius manu ſcriptam compoſitionem, qua ipſe præſumpta adverſus omnia veneficia in totum diem tutum ſe incolumemque præſtabat, in qua nuces juglandes duæ, ficus ſiccæ duæ, rutæ folia viginti, ſalis granum unum, in unum contunduntur, & devorantur a jejuno.* Verum præſtat antiquioris Plinii (*y*) verba deſcribere, ad quæ videtur ipſe Samonicus in eo, de quo agimus, loco reſpexiſſe: *In ſanctuariis Mithridatis maximi regis devicti, Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti, e duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: & qui hoc jejunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die.* Et ſane in cæteris, quos inſpexi, Sereni exemplaribus, pro *terno cum corpore ficus*, ſcriptum eſt, *totidem cum corpore ficus*, quam ſcripturam aliquis forte in eo minus probet, quod præter *totidem ficus*, quod ſatis erat dixiſſe, illud quoque addat *cum corpore*, quod videtur redundare, atque adeo ſuſpicetur, ſic potius eſſe legendum: *gemino cum corpore ficus*; ſed quid faciamus? illam ipſam ſcripturam in optimis etiam libris vidit Keuchenius. Ne nimius ſim; unum, haud amplius, in Aſulani libro notabo. In capite enim de *ventre molliendo* ſic illi quatuor pene ultimi verſus eduntur:

Quodque ſatis melius verbis dicemus Horati.
„ *Mitulus, & viles pellent obſtantia conchæ:*
„ *Sed chocleas prius urtica, aut furfure paſci*
„ *Purior hinc guſtus noxa ſine moverit alvum.*

At vero in tertio verſu poſt *prius*, voculam *eſt*, quam in cæte-

(*x*) Lib. 3. c. 53. (*y*) Natur. Hiſtor. lib. 23. cap. 8.

cæteris libris vidi, melior tum carminis, tum ſententiæ poſtulat ratio. Eidem autem, atque illi etiam, qui conſequitur, verſui, non video cur geminos iſtos ſemicirculos ad dextrum marginem, quaſi & ii Horatii eſſent, appoſuerit Aſulanus. Sed illud contra & video, & probo, cur in vero Horatii verſu, ex optimorum hujus Poëtæ exemplarium auctoritate (quorum quatuor indicat Cruquius (*z*), eandem ſequens cum Vetere Horatii Interprete (*a*), Lambino (*b*), Chabotio (*c*), aliiſque) ſcripſerit *Mitulus*, quo in loco Cæſarius, Conſtantinus, Stephanus, atque alii præterea, habent *Mugilis*.

Neque vero hic unus eſt Samonici locus, qui melius in Aſulani, quam in aliorum ſcriptus ſit libris. Nam in cap. de *podagra depellenda*, ubi Cæſarius ſine ulla dubitatione ſcribit:

Sunt quibus appoſita ſiccatur hirundine ſanguis,

Conſtantino, Stephano, aliiſque nonnullis vix in libri ora alteram, quæ vera eſt, ſcripturam adnotantibus, Aſulanus certe, quem hic poſtea imitatus eſt Humelbergius, & laudavit Keuchenius, ſcripſit *hirudine*: quod quidem verbum & ſententia poſtulat, & Plinius (*d*), quem ſubinde Auctor ſequitur, ſatis indicat, cum, hirudines inquit, *multi podagris quoque admittendas cenſuere.* Sic & in cap. de *ſerpentium morſibus* &c. Scribit Cæſarius:

Quem nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus jungi, ſanat quem ſauciat ipſa.
Utque Sariſſæa curatus telephus haſta.
Proderit & caulem cum vino haurire ſabuci.

K 2 At-

(*z*) Comment. in Horat. Satyr. l. 2. Satyr. 4. verſ. 28.
(*a*), (*b*), (*c*), In Horatium ad eund. verſ.
(*d*) Natur. Hiſt. l. 32. C. 10.

Atque illud quidem verbum *Sariſſæa* Conſtantinus, Stephanus, & Keuchenius eſſe corruptum, ſenſerunt; ſcripſerunt tamen: *utque Lariſſæa*, quaſi vero aut alia anteceſſiſſet ſimilitudo, aut cum inſequenti verſu hic eſſet jungendus, aut denique id pati in iſtiuſmodi carminum genere natura ſyllabarum poſſet. Aſulanus autem, quem merito poſtea hic deſcripſit Humelbergius, optime ſcripſerat: *ut Lariſſæa*. Sed cum alia plurima afferri poſſent, hæc ad diligentiam Aſulani demonſtrandam ſatis ſit attuliſſe.

Nunc de Joanne Cæſario verba faciam, ſi prius tamen oſtendero, cur ante hunc de Aſulano verba fecerim. Me quidem non fugit, Epiſtolam, quam Cæſarius editis ab ſe Celſo, & Sereno præpoſuit, datam eſſe *pridie Calendas Aprilis A.* 1527, videlicet anno ante quam eoſdem illos Auctores edidiſſet Aſulanus, cujus nimirum editio *Menſe Martio A.* 1528. abſoluta eſt. Attamen cum prima Cæſarii editio hunc ipſum, non priorem illum annum præ ſe ferat; non potui hanc illis accenſere, quæ ante Aſulani editionem habitæ ſunt, quarum duas, & ambas quidem Venetas, memorat Eruditiſſimus Vir Jo. Alb. Fabricius (*e*), alteram A. 1488. alteram 1502. Sed & cauſa inſuper acceſſit, cur Aſulanum Cæſario hic anteponere maluerim. Cum enim & idem Fabricius (*f*), & Almeloveenius (*g*), & qui ante utrumque ſcripſit, Lindenius (*h*), & qui hunc emendavit, Mercklinus primam, quæ *apud Aldum* habita eſt, Celſi editionem, & eam quidem *ex emendatione Bapt. Egnatii*, Anno ſtatuant 1524. *Venetiis in folio*; Epiſtola autem Egnatii emendato ab ſe Celſo præfixa, Serenum quoque, ut initio diximus, una cum Celſo eſſe editum ab Aſulano, hoc eſt apud Aldum, ſive in Ædibus Aldi, clariſſime oſtendat; alterutrum ſane fateamur, neceſſe eſt, vel Aſulanum eſſe Cæſario præponen-

(*e*) Biblioth. Lat. lib. 3. c. 5. & in ſupplem. ad idem caput.
(*f*) L. 2. c. 4. (*g*) In Indice Editionum Celſi, ſuæ Celſi editioni addito.
(*h*) De ſcriptis Medicis.

nendum, vel Doctiſſimos illos Viros, pro ea, quam ſcripſerunt, alteram, quam omiſerunt, Celſi editionem, & hanc quidem Anno 1524. *Venetiis in folio* habitam, videlicet apud *Lucam Ant. Juntam*, omnino ſcribere voluiſſe. Ego ſane, ut verum loquar, habitam iſto anno apud Aldum, non modo in hac litteratiſſima Civitate reperire ipſe non potui; ſed neque Venetiis potuit Medicus ſuo magno merito in primis Clarus Petrus Ant. Michelottus, neque Bononiæ Zanottus meus Philoſophiæ Profeſſor Elegantiſſimus, neque Florentiæ cum jampridem, Humaniſſimus Juvenis, optimis ſtudiis atque artibus inſtructus G. Joſephus Georgius, tum vero etiam nuper Eruditiſſimus Vir, idemque Conſultiſſimus Medicus Antonius Franc. Bertinus, neque Romæ Cæleſtinus Gallianus Abbas, & Profeſſor virtute doctrinaque Ornatiſſimus, neque Neapoli per Amicos Jo. Bapt. Verna Eques Præclariſſimus, ſingulari, in Medicina & facienda & ornanda ſtudio, uſu, diligentia, neque Mediolani Vir Præſtantiſſimus, & in Re tum Medica, tum Hiſtorica apprime verſatus Bartholomæus Curtius, neque demum Auguſtæ Taurinorum Jacobus Cicogninus illa in Aula Medicus & Conſiliarius Spectatiſſimus. Quid? quod Eximium par Zenorum Fratrum, D. Petrus Catharinus C. R. S.; & Apoſtolus CAROLI VI. Invictiſſimi Cæſaris Hiſtoricus, ac Poëta, Viri cum omni litterarum genere præditi, tum in perraris librorum editionibus, & Manutiorum inprimis, pernoſcendis exercitatiſſimi, hanc ſibi unquam notam fuiſſe, mihi per litteras quærenti, ſine ulla dubitatione pariter negarunt. Sed & ſibi cognitam negarunt illam quoque alteram Celſi editionem, quam inter cæteros Antiquos Medicos, Aldi Filii habuiſſe ſcribuntur A. 1549., cum eam tamen, quam hi biennio ante habuerant, æque mecum facile agnoſcant: & tu præterea, mi Vulpi, in ea qua uteris, ejuſdem Auctoris Anno 1657, Anno, inquam 1657. ab Lindenio procurata, Samonicum noſtrum deeſſe, vides. Quid

ergo eſt? Num qui ſecus ſtatuunt, aliquid humani, in tam difficili præſertim, immenſoque opere paſſos eſſe, exiſtimabimus? Quid vero, ſi forte illi in manibus habuiſſent, vel etiam haberent, quæ nos invenire non poſſumus? Ego ſane adhuc malui judicium ſuſtinere. Itaque in præſentia, non me quidem, ſed ipſis quemadmodum oſtendi, Auctoribus, Aſulano poſtpoſitum habes Cæſarium.

Qui ſi revera poſt Aſulanum ſuam in edendo Samonico operam poſuit; multo magis mirandum eſt, pluribus ipſum in locis, etiam ubi Aſulanus egregie ſe geſſerat, eſſe lapſum: quod cum ex his quæ hactenus dicta ſunt, intelligitur, tum magis ex iis quæ ſequentur, intelligetur. Sed & præter ea, quæ cum Aſulano omiſiſſe, aut certe non agnoviſſe, ſupra diximus, alia inſuper ſine ulla admonitione omiſit, ut in cap. de *hydropiſi* verſus quatuor, videlicet *Appoſituſque* &c. *Qui ſubito* &c. *Aut hujus* &c. cum eo qui proxime conſequitur.

Neque tamen non plura habet digna profecto, quæ laudentur. Sed nos ſingula dumtaxat genera attingemus. Initium capitis de *uva faucibus* &c. Sic edidit Aſulanus:

Ægreſcunt teneræ fauces, cum frigoris atri
Vis ſubiit: vel cum ventis agitabilis aër
Vertitur: atque ipſas flatus gravis inficit undas.

Quid ad fauces, ſi ventus gravis inficit undas? Cæſarius igitur pro *undas*, *undis* propoſuit: quem Humelbergius quadantenus ſecutus, ſcripſit *unda*, atque ita rem explicavit, ut primum a Poëta diceret indicari noxas, quæ faucibus ab aquilonari aëris conſtitutione afferuntur, mox vero quæ ab auſtrina, ejuſque verba ad hunc modum eſſe interpretandi: „ *Ipſas*. (Scilicet fauces & partes vicinas. “ *Flatus*.) Ventus „ (addere poterat *gravis*, & interpretari *auſtrinus*, „ quando ab Horatio (*i*) *plumbeus auſter* eſt dictus) “ Inficit „ unda)

(*i*) Satyr. lib. 2. Sat. 6. verſ. 18.

„ unda.) Hoc eſt, humiditate afficit & humectat. " Mihi vero longe ſimplicior interpretatio huc videtur poſſe convenire, videlicet ut ſignificari intelligamus nocentem faucibus vim primum frigidioris aëris, deinde vero ejuſdem in quoslibet vehementiores; & propterea noxios ventos compulſi, ut *flatus gravis* ſit ipſe vehemens, & noxius ventus qui fauces afficiat, lædatque ſuis *undis*, hoc eſt crebris undarum in modum, percuſſionibus ac pulſibus, ſive, ut Lucretius (*k*) loquitur, *impetibus crebris*, qui & ventos eodem in loco (*l*) cum fluminibus comparavit, atque alibi (*m*), *aëris magnum mare*, imo diſerte (*n*) *aërias undas* dixit: quæ hic eo memoro, ne forte alicui mirum ſit, quod Poëta noſter aëri undas tribuerit, quas Virgilius cæteroqui haud obſcure & (*o*) fumo, & facile (*p*) Cytoro quoque monti tribuit, cum utrumque *undantem* dixit, quin diſerte, ſalutantium turbæ, cum (*q*) *ſalutantum undam* ſcripſit, atque adeo M. etiam Tullius ipſis comitiis, cum (*r*), *illæ*, inquit, *undæ comitiorum, ut mare profundum, & immenſum, ſic efferveſcunt quodam quaſi æſtu, ut ad alios accedant, ab aliis autem recedant.* Quid multis opus eſt? cum vel Medicorum Scriptorum vetuſtiſſimus, idemque graviſſimus Hippocrates (*ſ*) jam olim Sereno præiverit, non minus diſerte, quam vere docens, *ventum aëris fluctum, & undam exiſtere.* Non ignoro, in libris Conſtantini & Stephani pro *undas*, quod perperam habent, & pro *Vertitur*, ſubſtitui in ora *auras*, & *Verritur*, atque hanc ſcripturam ut repertam in *libris chirographis*, laudare Keuchenium. Veruntamen hanc, & Cæſarii ſcripturam a doctis & intelligentibus Viris, tum inter ſe, tum pluribus cum libris antiquiſſimis conferri velim: utram maluerint, & ego probabo. Illud interea ignorare

te,

(*k*) De Rer. nat. l. 1. verſ. 294. (*l*) Verſ. 281.
(*m*) L. 5. v. 277. (*n*) L. 2. v. 151. (*o*) Æneid. lib. 2. verſ. 609.
(*p*) Georgic. l. 2. Verſ. 437. in quem Vid. Servii Comment. & Not. Farnab.
(*q*) Ibid. verſ. 462. (*r*) Pro Planc. (*ſ*) De Flatib. num. 5. Vid. Edit. Marinell.

te, nolo, cum hæc, atque adeo totam epiſtolam ſcripſiſſem, in eo Sereni exemplari quod Venetiis A. 1488. ſupra diximus, eſſe vulgatum, omnium quæ deſcripta ſunt typis, facile primo, cujus mihi nec opinanti copia a Cajetano Fratre tuo Viro humaniſſimo, eruditiſſimoque facta eſt, me eandem quam Cæſarius repræſentavit, hujus loci ſcripturam inveniſſe. Quod ſi quemadmodum pro *undas*, *undis*, ita etiam pro *inficit*, *afficit*, aut *impetit* inveniſſem, nihil præterea eſſet, quod de propoſita a me interpretatione dubitarem. Cæterum illud quoque in Cæſarii libro dignum eſt laude, quod notulæ hic illic adjectæ ſint, quarum certe aliquæ & optimæ ſunt, & illuſtrandis ſubobſcuris Poëtæ locis admodum utiles. Præterea Vita Samonici addita eſt, breviſſima illa quidem, ſed quam tamen poſtea & Conſtantinus, & Stephanus ſuo quiſque libro adjunxerunt. In hac quid deſideretur; quoniam Humelbergius quidquid in ipſa ſcriptum eſt, in Epiſtolam tranſtulit, quam Sereno a ſe commentariis ornato præfixit; idcirco quando temporis ordo poſtulat, ut de Humelbergio ipſo jam dicam, protinus indicabo.

Igitur Humelbergius, & ii quos modo laudabam, Doctiſſimi Viri non dubitant, Q. hunc noſtrum Serenum Samonicum illum eruditiſſimum fuiſſe Scriptorem, quem libro Saturnal. III. (*t*) (addere poterant & II (*u*)) laudat Macrobius, & de quo hæc habet Spartianus in Caracallo. *Cædes deinde in omnibus locis, & in balneis factæ: occiſique nonnulli etiam coenantes, inter quos etiam Sammonicus Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam extant.* Neque tamen cum hoc ponant, illud vident in controverſiam vocari poſſe, quod pariter affirmant, eundem Gordiani junioris, hoc eſt, Secundi præceptorem fuiſſe, de quo hæc ſcribit non Ælius quidem Spartianus, ut Humelbergius putat, ſed Julius Capitolinus (*x*) Sere-

(*t*) Cap. 9. (*u*) Cap. 12. 13. (*x*) In Gordianis.

Sereno Sammonico, qui patri ejus amiciſſimus, ſibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & charus uſque adeo ut omnes libros Sereni Sammonici patris ſui, qui cenſebantur ad LX. & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret: quod eum ad cœlum tulit. Si quidem tantæ bibliothecæ copia & ſplendore donatus, in famam hominum, literarum decore pervenit. Quibus ex verbis ut conſtat, duos fuiſſe Serenos Samonicos, Patrem videlicet, ac Filium, quorum hic Gordiani Secundi præceptor fuit; ita illud dubium relinquitur, fueritne hic idem ac Scriptor Caracallæ juſſu interfectus. Siquidem quin eſſe potuerit, ætas quidem Secundi Gordiani non repugnat, quem tunc annis plus viginti fuiſſe natum, ex hiſtoriarum monumentis ſubducta ratione haud difficile eſt demonſtrare. At tanta illa Bibliotheca, eruditiſſimo Scriptori conveniens, quæ ejus quidem patris fuiſſe dicitur, & quam ab homine inter coenam repente occiſo cuipiam nominatim relictam eſſe, ita veriſimile non eſt, hæc vero an repugnent, eſt etiam atque etiam conſiderandum. Utcunque id eſt (nam quid ego de Samonico noſtro ſuſpicer, infra oſtendam) certe Jſ. Caſaubonus (*y*) Ger. Jo. Voſſius (*z*), Jo. Jacobus Hofmannus (*a*), Rob. Keuchenius (*b*), Ludov. Morerius (*c*), & Jo. Albertus Fabricius (*d*) non modo Samonicos; quod L. Greg. Gyraldus (*e*), Wolfg. Juſtus (*f*), Conr. Geſnerus (*g*), Ant. Riccobonus (*h*), Hermannus Conringius (*i*) non fecere; duos proponunt; ſed Filium præceptorem Gordiani, Patrem autem ut cæterorum, quæ deperdita ſunt, operum, ita hujus etiam Poëmatis auctorem fuiſ-

(*y*) Not. in Capitolini Gordianum Junior. (*z*) De Hiſtoric. Lat. l. 2. c. 2. de Poët. Lat. c. 4. de Philoſophia c. 12. (*a*) Lexic. univerſ.
(*b*) Prolegom. ad Samon. (*c*) Dictionaire Hiſtorique.
(*d*) Biblioth. Lat. lib. 3. c. 5. (*e*) De Poëtar. Hiſtor. Dial. 4.
(*f*) Chronol. Medic. apud Linden. de Script. Medic. (*g*) Biblioth. Epitom.
(*h*) In fragm. Vet. Hiſtoric. Auct. ubi Samonici Vita; Vid. apud Voſſ. de Hiſtoric. Lat. loc. cit. & Fabric. Biblioth. lat. loc. cit.
(*i*) Introd. in Art. Med. c. 3. n. 17

ſe, exiſtimant. Keuchenius inſuper (*k*) eos arguit, qui Serenum Samonicum a Caracalla interemptum, ab Sereno illo non diſtinguunt, quem inter Poëtas Lyricos haud obſcure poſuit D. Hieronymus (*l*), cum de Davide hæc ſcripſit: *David Simonides noſter Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, & Serenus, Chriſtum Lyra perſonat.* Et vero non facile eſſent hallucinati, ſi quomodo Servius in Commentariis utrumque laudans, illum atque hunc aliter appellaverit, animadvertiſſent; nam illum quidem *Samonicum* (*m*), aut *Serenum Samonicum* (*n*), hunc vero *Serenum*, (*o*), aut *Serenum Lyricum* (*p*) vocaſſe, video. Verum id non vidiſſe Humelbergium, mirandum non eſt, quando ne eos (*q*) quidem ſatis perſpexiſſe invenio, qui Auctorum, quos Servius in Commentariis laudat, indicem concinnarunt. Cæterum Humelbergius, cum eundem illum Serenum Samonicum hunc Serenum pariter eſſe, putat, cujus *opuſcula citant pluribus in locis multi, ceu Nonius Marcellus, Martianus Capella* (*r*), *& alii*, videlicet præter Servium, Fortunatianus (*ſ*), Diomedes (*t*), atque is quem Humelbergius ipſe diſerte nominat, Terentianus (*u*); cum id, inquam, putat, certe aut eundem, aut ei perſimilem errorem errat. Aut enim Septimium Afrum, & Lyricum hunc Serenum unum eundemque Poëtam eſſe (qua de re mox dicam) ſuſpicari poſſumus, aut ſecus: Si eundem; nempe error quoque idem eſt. Si alterum; errorem poſſe etiam eſſe non abſimilem, ex eo intelligitur Sidonii loco (*) quem Doctiſſimus Fabricius (*x*) ſemel at-

(*k*) In Prolegom. cit. (*l*) In Epiſt. ad Paulinum quæ prima eſt in Tom. 3. Edit. A. 1565. (*m*) Comm. in Virgil. Georg. l. 1, verſ. 30.

(*n*) Ibid. adverſ. 102. 103. (*o*) Comment. in Æneid. l. 4. verſ. 291., l. 9. verſ. 762. (*p*) Ibid. l. 2. verſ. 15. (*q*) Vid. in Edit. Virgil. A. 1646. apud. Abrah. Commelinum hunc in dictum in *Serenus Samonicus*.

(*r*) De Nupt. Philolog. & Mercur. l. 5. ubi de Elocutione.

(*ſ*) Vide apud Gyrald. Dial. cit. & Voſſ. de Poët. Lat. c. 8.

(*t*) De Oratione lib. 3. (*u*) De Litteris &c. & Metris. (*) in Epiſt. ad Polemon. Carm. 13. Subjecta. (*x*) Bibl. Lat. loc. cit. & ſuppl. ad eund. loc.

atque iterum indicavit : *noverint, ... ſententiam meam.... ſine M. Varrone, ſine Sereno, non Septimio Sammonico.... non poſſe damnari.* Etſi enim me non fugit, hunc locum ita editum eſſe à Pio vel certe ab Henrico Petro (*y*): .... *ſine Sereno, ſine Septimi, ſine Sammonico..*; video tamen & Petrum Calvium (*z*), & Joannem Savaronem *a*) priorem illam ſcripturam poſtea probaſſe, imo omnes Colvii libros eandem habuiſſe: quam Sirmondus (*b*) quoque ſecutus eſt. Porro ut Joannes Savaro (*c*) Septimium iſtum Serenum, Septimium Afrum eſſe, non dubitat; quem Terentianus (*d*) laudat non uno loco, præſertim vero his verſibus :

Dulcia Septimius qui ſcripſit opuſcula nuper,
Septimius docuit quo ruris opuſcula libro;

Sic interdum ſuſpicatum eſſe me, fateor, Serenum illum, cujus verba producit Nonius (*e*), eſſe fortaſſe eundem poſſe, propterea quod illa nonnunquam (*f*) ex Sereni *ruralibus*, alias (*g*) ex Sereni *Opuſculis* proferre ſe, dicit. Illud accedebat, quod etſi Crinitus (*h*) ſingulas ſingulorum Vitas conſcripſit; perſimilia tamen de utroque prodidit. Hinc enim Aulum Serenum de veterum Grammaticorum ſententia *inter Lyricos* referri; inde Septimium Afrum vel propter eos verſus in Jani laudem, quos Terentianus (*i*) produxit, *imitatum eſſe Callimachum*, ſcripſit, qui videlicet Poëtæ Lyrici munus ſuſcepit in *hymnis Deorum*: hinc rurſus Aulum Serenum *Poëmata ſcripſiſſe vario, & multiplici carmine*; inde Septimium

L 2 Afrum

(*y*) Vid. Edit. Baſil. A. 1542. (*z*) Vid. Edit. Pariſ. A. 1598. & Not. ad hunc loc. (*a*) Vide hujus Edit. 2. Pariſienſium A. 1609. & Comment. ad hunc loc.
(*b*) Vid. hujus Edition. 2. Sidonii A. 1652. (*c*) Vid. tum loc. cit. tum Comment. ad Carm. 9. Sidonii. (*d*) In cit. Opere. (*e*) De Propriet. Sermon.
(*f*) Ubi de Indiſcr. Generib. ab vocem *Mercatus*. (*g*) Ibid. ad vocem *Labium*, & ubi de Contrar. Gener. ad vocem *Vagas*. (*h*) De Poët. Lat. c. 78. 82.
(*i*) In Opere cit.

Afrum *vario ac multiplici genere carminum uſum eſſe.* Neque prænomen adverſabatur, cum inter vetera *Epigrammata* (*k*), & *Poëmata* (*l*) nonnulla *A Septimio Sereno* tribui, non ignorarem. Sed ne hæc nos a propoſito res abducat; eam, Crinito, & cæteris adſtipulantes, miſſam faciamus, ut illud pariter quod a L. Gregorio Gyraldo (*m*) ſcriptum eſt, qui cum præter Lyricum iſtum A. Serenum, ac Samonicum Serenum, Q. inſuper Serenum agnoſceret, hunc ipſum Q. Serenum (non Samonicum Serenum) hujus de Medicina Poëmatis ſtatuebat Auctorem: qua in re, qui Gyraldum ſequatur, invenio neminem.

Igitur, ut de Poëmate ipſo verba faciamus; in hoc edendo Humelbergius non modo cum Aſulano ea tranſpoſuit, atque omiſit de quibus ſupra dictum eſt; ſed præterea in cap. de *rejectione cibi* &c. Verſus ſine ullo monito prætermiſit duos: *Ovorum cinis* &c. cum eo qui proxime conſequitur, & totidem in cap. de *quartanæ typo*, videlicet *Aut facilem* &c, ac inſequentem. Sed & in ſcriptura, quam ſequeretur, eligenda ita eſt aliquando hallucinatus, ut in cap. de *Ictibus ſcorpii* &c. adverſus cunctos morſus parvorum animalium, inter quæ araneos & ipſe enumerat, hæc ediderit:

Ex igno piperis cerebrum conſpergito melis,
Quo lita ſaneſcunt depulſo membra dolore;

Cum tamen non modo ante ipſum & Aſulanus, & Cæſarius non *melis*, ſed *galli* ſcripſiſſent, à qua ſcriptura ne unus quidem; quantum ego vidi; receſſit eorum, qui poſtea Serenum vulgarunt, verum & Plinius (*n*), quem nimirum Auctorem cum alibi non obſcure, tum multo hic apertius deſcripſit Samonicus, idem indicaret, nec; quod magis mirandum eſt; hoc ipſe ignoraret Humelbergius, ut qui Plinii

(*k*), (*l*) Vid. Fabricii Bibl. Lat. l. 4. c. 1.
(*m*) De Poëtar. Hiſtoria Dial. 4. (*n*) Natur. Hiſt. l. 29. c. 4.

nii verba profert in Commentario ad hunc locum ſuo: *contra omnium* (araneorum) *morſus remedium eſt gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in poſca,*

Melius tamen multis in locis ſe geſſit. Illi enim capiti cujus inſcriptionem Aſulanus ſic edidit: *Felli vomitu, vel phthiſi arcendis*, Cæſarius autem, quem cæteri quos vidi, ſequuntur, ſic: *Felli, vomitu, vel phthiſi arcendis*; ita hanc ille emendatam præpoſuit. *Fellis Vomitui, & phthiſi arcendis*, & recte quidem; neque enim ibi vomitum, niſi uno in verſiculo, Serenus imperat, quod Aſulanus non attendit, neque vomitum quemcunque curandum ſuſcipit, quod cæteros attendiſſe oportebat; ſed bilis redundantiam, ſæpius, ut notum eſt, ventriculum afficientem & ad vomendum concitantem, tum dejectoriis, tum vomitoriis etiam medicamentis tollere in animo habet. Cum hac autem Humelbergii inſcriptione congruere animadverti antiquum Keuchenii librum, in quo primus hujus capitis verſus ſatis bene, ut mihi quidem videtur, ita erat ſcriptus:

Lutea ſi creſcunt, & fundis noxia fella;

Cum omnia, quæ inſpexi, formis deſcripta exemplaria pro *fundis* habeant *cunctis*: quam communem ſcripturam ipſe etiam probat Keuchenius; quam bene, ii judicent qui & ea perpenderint, quæ modo expoſuimus, & Poëtam in ſuperioris capitis fine, inque hujus initio converſa ad Lectorem oratione hunc ipſum alloqui, animadverterint. Tres etiam capitis de *carbone* poſtremos verſus ita ſcriptos dederat Cæſarius, quem deinde omnes, quos ego vidi, ſecuti ſunt:

Allia vel piperi parce commiſta linuntur
Pythagoræ cognata levi condita cumino.
Proderit & madida fermentum polline turgens.

Equidem Aſulanus, qui diſtinctionis notam, non poſt *cu-*

mino poſuerat, ſed poſt *proderit*, facile hunc locum omni ex parte reſtituiſſet, ſi inter primum quoque, atque alterum verſum diſtinctionis notam ſtatuiſſet. Id autem ab Humelbergio, & jure quidem, ſi quid ego judico; factum eſt. Nam qui utrumque verſum conjungunt, Allia Pythagoræ cognata intelligant, neceſſe eſt, quod ultro confitetur Cæſarius, hac adſcripta notula: *cognata, id eſt, familiaria in cibo, Vide Laërtium in vita Pythagoræ.* Sed hi non videntur animadvertiſſe, Horatium, ad quem hic reſpicit Poëta, cum facete ſcripſit (*o*):

O quando faba Pythagoræ cognata, - -

id, Veteri ejus Interprete (*p*), cui Chabotius (*q*), aliique Enarratores, quotquot memini conſuluiſſe, aſſentiuntur, id, inquam, propterea dixiſſe quod Pythagoras; ut Bondii (*r*), atque adeo Lambini (*s*) verbis utar; *a faba abſtinuit, quaſi ſibi cum ea cognatio aliqua eſſet, veritus ne in fabam aliquam animus paternus immigraſſet.* Non me latet, Ariſtotelem (*t*), M. Tullium (*u*), Plinium (*x*), Laërtium (*y*); ut propiores nobis Scriptores (*z*) omittam; alias etiam cauſas iſtius Pythagoræ conſuetudinis attuliſſe, imo â Gellio (*a*) contraria Ariſtoxeni verba produci tradentis, *nullo ſæpius legumento Pythagoram eſſe uſum, quam fabis, quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim alvum & lævigaret.* Attamen aut hæc non efficiunt; ut certe non efficiunt; quominus Horatio Poëtarum more liberum fuerit eorum potius ſententiam ſequi (quorum etiam ab eodem Plinio (*b*) eſt facta mentio), qui a Pythagora damnatam fabam tradiderunt, *quoniam mortuorum animæ ſint in ea;* atque ita a Cæſario contra

(*o*) Satyr. l. 2. Sat. 6. verſ. 63. (*p*). (*q*), (*r*), (*ſ*) In Horat. ad eund. verſ.
(*t*) Lib. de Fabis apud Laërt. de Vita Philoſophor. lib. 8. in Pythagora.
(*u*) De Divin. l. 1. (*x*) Natur. Hiſt. l. 18. c. 12. (*y*) Loc. cit.
(*z*) Windet. de Vita Funct. St. (*a*) Noct. Attic. l. 4. c. 11. (*b*) Loc. cit.

contra atque adnotavit, & ab reliquis oſtendendum eſt, alliis quoque ipſis Pythagoram, & quidem ob eandem cauſam, abſtinuiſſe: quo de cibo in tota ejus Vita nihil quidquam habet Laërtius. Aut ſi Horatio magis placuiſſe, dicerent, ut ſequeretur Ariſtoxenum, & propterea fabam Pythagoræ cognatam dixiſſe, quod ea plurimum veſceretur; quanquam hæc inelegans eſſet, ut verum fatear, & ab Horatii urbanitate abhorrens ejus verborum interpretatio; meam tamen, atque adeo Humelbergii ſententiam æque ac ſuam pobabilem eſſe, non confiteri non poſſent, qui eos, de quibus agitur, Sereni verſus ita diſtinguimus:

Allia vel piperi parce commixta linuntur.
Pythagoræ cognata levi condita cumino
Proderit, & madido fermentum polline turgens;

Ut perinde ſit *Pythagoræ cognata* dixiſſe, ac ſi dixiſſet: *Faba* proderit vel ad diſcutiendam mitigandamve inflammationem, quæ Humelbergii interpretatio eſt, vel ad *reſeranda*, ut paulo ante Serenus ipſe ait, *adoperta*: quid multa? ut idem ſit ac illud, quod ſcribit in cap. ſequenti.

Mollis odorato faba jungatur coriandro;
Proderit appoſitu, mollitque, aperitque tumorem.

Quod autem pro *faba* Serenus dixerit *Pythagoræ cognata*, minus ii mirabuntur, qui ut fuerit Horatii ſtudioſus, & quam libenter ejus verba in hunc ſuum librum tranſtulerit, animadvertent. Nam quod id capite de *jecoris, & lateris* vitiis poſuit:

Si latus immeritum morbo tentatur acuto,

ex illo videlicet Horatii (*c*) eſt:

Quod

(*c*) Satyr. l. 2. Sat. 3. verſ. 165.

Quod latus, aut renes morbo tententur acuto;

& quæ in cap. de *hydropiſi*:

- - - - *Acerbus*
Creſcit hydrops - - - -
Unguine quo frangit vires languoris aquoſi,

ex illis (*d*):

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops.
- - - - *& aquoſus albo*
Corpore languor - - - -

In capite autem de *ventre molliendo*, præter id quod ultro, ut vidimus, confitetur, illud:

Potibus & duris reſtricta morabitur alvus,

ex illo (*e*) eſt:

- - - - *Si dura morabitur alvus*;

& denique quod in cap. de *Iſchia* &c.

Ennius ipſe pater, dum pocula ſiccat iniqua,

ex illis (*f*):

Ennius ipſe pater nunquam, niſi potus, ad arma
Proſiluit dicenda. - -

& (*g*)

Siccat inæquales calices:

Quæ duo poſtrema, ut tertium quoque, ante me Keuchenius animadverterat. Sed ad Humelbergium redeamus, qui in eo pariter laudandus eſt, quod primum verſum capitis de *ſerpentium morſibus* cum Aſulanus ita ſcripſiſſet:

Cuſ-

(*d*) Carm. l. 2. Od. 2. verſ. 13. 15. 16.
(*e*) Satyr. l. 2. Sat. 4. verſ. 27. (*f*) Epiſt. l. 1. Ep. 19. Verſ. 7.
(*g*) Sat. l. 2. Sat. 6. verſ. 68.

Cuſpide non quiſquam, longe neque cæde lariſſæ;

Cæſarius autem ſic reſcripſiſſet: *longæ neque cæde cariſſæ*; egregie ipſe pro *cariſſæ* (quod verbum qui ſciat cum Voſſio (*h*) quid Lucilio apud Feſtum (*i*), & quid in Philoxeni & Iſidori gloſſis ſignificet, nihil huc pertinere, ſciet) *ſariſſæ* edidit. Sed multo etiam magis laudandus eſt, quod ſubobſcurum ſæpe Scriptorem Commentariis illuſtravit, quod ad rem medicam attinet, ut erat captus temporum illorum, ſane eruditis, neque cætera indoctis, utinam haud raro non ſupervacaneis, aut minus prolixis; vel quando eſſe prolixa voluit, variantes potius ſcripturas (quas, ut Aſulanus ac Cæſarius, omiſit) quam dilucidi etiam cujuſque verbi interpretationem complectentibus.

Ab utroque hoc vitio longiſſime refugit Rob. Conſtantinus, qui & variantes ſcripturas, & breviſſimas ad plurimos locos notulas in ora editi ab ſe Samonici adſcripſit. In harum tamen nonnullis Vir alioqui Doctiſſimus eſt hallucinatus, ut cum ad eos verſus in cap. de *vulneribus ferro* &c.

Si vero infrenus manat de vulnere ſanguis,
Purpura torretur conchyli perlita fuco,
Hujus & atra cinis currentem detinet undam;

Cum, inquam, ad tria poſtrema verba verſus poſtremi hæc adnotavit: *Hic affectus* διαβήτης *de quo Celſus lib.* 4. *cap.* 20. Perſpicuum namque ex ipſo primo verſu eſt per *currentem undam* nihil hic aliud a Poëta ſignificari quam quod paulo infra per *nimios reſerati vulneris amnes*, præſertim cum ea continuo ſequantur:

Verrucæ quoque deſectæ frenare cruorem
Dicitur ambuſtus tyrio de vellere pulvis.

M Ni-

(*h*) Etymologic. Ling. Lat. ad vocem *Cariſſa*. (*i*) De Verbor. Signif. lib. 3.

Nihil igitur ad hunc locum in quo de ſanguinis profluvio agitur, urinæ pertinebat profluvium. Sed neque opus erat urinam in altera notula memorare, quam appoſuit ad eum locum ex capite de *ſerpentium morſibus* :

Carduus eſt nondum doctis fullonibus aptus,
Ex illo radix &c.,

Nam poſtquam illud egregie adnotavit : *Carduus fullonum*, *labrum veneris*, δίψακος; haud bene hæc ſubjecit : pro nondum doctis, *leg. nondum tactis*, *nempe Podagra. Plin. lib.* 28. *cap.* 6. *Virilis urina podagris medetur*, *argumento fullonum*, *quos ideo tentari eo morbo negant* ; ſiquidem *nondum* haud cum *doctis*, ſed cum *aptus* jungendum eſt, ut intelligamus, non perfecti, aut ſicci, quali videlicet fullones utuntur, ſed immaturi adhuc, & viridis illius cardui radicem eſſe adhibendam : quod & Humelbergius ſine ulla dubitatione intellexit, & præterea cur fullones *docti* dicantur, exponere ſe ſatis poſſe, exiſtimavit. Non erat igitur, cur enarratione præſertim tam longe petita vulgatam ſcripturam Conſtantinus ſolicitaret. Sed multo illud gravius, quod in totius voluminis calce octo & ſeptuaginta verſus, quorum primus eſt :

Quod natum Phoebus docuit, *quod Chiron Achillem* ;
poſtremus autem:
Quotque hic ſunt verſus, *tot agant tua tempora Janos* ;

Quod hos, inquam, verſus cæteris Samonici adjungendos eſſe, indicavit ; hanc enim ipſis inſcriptionem præpoſuit : *Vindiciano attributum Carmen*, *videtur eſſe Sereni Peroratio*, *finiſque Poematis*. Verum, ut alia prætermittam ; duo certe in hoc Carmine decebat ipſum animadvertere, quæ ipſius judicio vehementer repugnant. Alterum, Carmen hoc de libro eſſe in quo multo plura, quam in Sereni Poëmate, & nomi-

nominatim peregrina ac pretioſa remedia copioſe proponuntur;

Denique reperies iſthic quod lucis in ortu
Indus, Arabs, Syrus, Perſes, diveſque Sabæus
Vicino ſub ſole legunt, quod præbet Orontes,
Eximium ignoto mittit quod Nilus ab ortu,
Decerptum foliis, ramo, cute, cortice, virga,
Quodque ab Edymis (leg. *ab Idumæis*) *vectum Seplaſia vendunt;*
Et quicquid confert medicis Lalagea cataplus;

Cum contra Samonicus, qui ut vere ait Turnebus (*k*), *medicinam morborum parabilem verſibus lepidis conſcripſit*, nihil libentius aut ſæpius facere videatur quam ut remedia proponat, ſicut Plinius (*l*) loquitur, *parata vulgo, inventu facilia, & ex quibus vivimus*, atque adeo quæ *quotidie pauperrimus quiſque coenat*: & judicium inſuper hac de re, inſtitutumque ſuum non uno in loco profiteatut, ut cap. de *ventre molliendo*:

Multos præterea Medici componere ſuccos
Conſuerunt; pretioſa tamen cum veneris emptum,
Falleris, fruſtraque immenſa nomiſmata fundes;

& cap. de *jecoris, & lateris vitiis*:

Quid referam multis compoſta Philonia rebus?
Quid loquar antidotum variis? quis iſta requirat?
At nos pauperibus præcepta feramus amica.

Alterum quod a Conſtantino animadverſum eſſe oportebat, eſt, de vi Carminum ad medendum quam diſpar huic, atque illi Auctori ſententia fuerit. Equidem non negaverim, vana haud raro, & riſu excipienda remedia Serenum propoſuiſ-

(*k*) Adverſar. lib. 17. c. 18. (*l*) Natur. Hiſt. lib. 24. c. 1.

fuiſſe, tranſverſum videlicet actum ab ea quæ ejus temporibus invaluerat, credulitate ac ſuperſtitione, vel potius ne ignoraviſſe, aut omiſiſſe videretur quæ tum maxime probabantur. Hoc etiam addam, me poſtquam ea legeram quæ ad pleraſque abigendas febres de collo ſuſpendenda eſſe, docuerat, olim eſſe ſuſpicatum, num hanc forte damnationis ipſius cauſam prætendiſſet Caracalla, a quo videlicet *damnatos eſſe & qui remedia quartanis, tertianiſque collo annexa geſtarent*, Spartianus (*m*) docuit; quamquam hunc Hiſtoricum accuratius poſtea perlegenti, revera neque horum, illiuſque damnationis tempora congruere, & tanquam Getæ fautor, Samonicus interemptus eſſe videatur. Attamen quid de vi carminum vere ipſe cenſeret, ſatis in fine capitis de *Quotidiana* demonſtravit:

Multaque præterea verborum monſtra ſilebo:
Nam febrem vario depelli carmine poſſe,
Vana ſuperſtitio credit, tremulæque parentes.

Contra in iis verſibus quos hujus ipſius Poëmatis perorationem, exiſtimat Conſtantinus, quam fidenter, quam magnifice inania iſtiusmodi anilia remedia celebrantur!

Gramine ſeu malis ægro præſtare medelam,
Carmine ſeu potius: namque eſt res certa ſaluti
Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis.

Quod ſi ex me quæras, cujuſnam igitur Auctoris, & cujuſnam libri ſit iſta peroratio; non Vindiciani, ſed ejus ipſius in cujus Operis calce legitur, Marcelli eſſe, reſpondebo, a quo videlicet illi ſuo de Medicamentis libro inſtar clauſulæ additam fuiſſe, eo minus dubito, quo magis ob multa vel pretioſa vel ſuperſtitioſa remedia, magna in ipſo cum lau-

(*m*) In Caracallo.

laude propoſita, eidem video convenire. Alii autem quod Vindiciani Comitis Archiatrorum Epiſtolam, a Marcello ante ſuum librum poſitam, continuo Marcelli ipſius liber cum Poëtica iſta peroratione conſequitur, hæc propterea fortaſſe Vindiciani eſſe, putaverint, cum tamen ex Marcelli Epiſtola ad Filios, loco Præfationis univerſo operi præfixa, proclive eſſe cognoſcere, & librum, & perorationem ipſam eſſe Marcelli, utpote qui apertiſſime hanc indicat, cum, *Verſiculis*, inquit, *quoque luſimus migmatum & ſpecierum digeſtione compoſitis. Non quod ſit dignum aliquid in Carmine, ſed ut Lectorem, ſcrutatoremque hujus operis & Poëma pelliciat, & exoptatio blanda conciliet, quod opuſculum in infima parte hujus codicis collocavi & ut ſermone noſtro opera hæc ſolertia noſtra compoſita claudantur, & nugas noſtras multiplex foliorum celet objectus.*

Hæc ideo pluribus verbis egi, quod animadverti, me hac de re non a Conſtantino ſolum diſſentire, verum etiam a Viro noſtræ ætatis eruditiſſimo, qui *Carmen*, inquit, *Sereni extrema parte truncum eſſe videtur, itaque pedibus eo in ſententiam Roberti Conſtantini, qui Verſus in Calce libri Marcelli Empirici de medicamentis, conjectura minime abſurda, ſed veriſimillima habet pro peroratione Poëmatis Sereniani.* Ego vero ut de eo lubens Doctiſſimo Viro aſſentior, quod aliquid facile in extrema præſertim parte hujus Poëmatis deeſſe videatur; non propterea tamen video, cur hoc verſibus ſupplere debeamus, quos Marcellus & ſuos eſſe, indicavit, & ita ſcripſit ut ſuo magis quam Sereni operi conveniunt. Sane quæ duo ab eodem quoque Celeberrimo Viro ante iſta verba ſunt poſita, alterum, *Sereni Carmen Heroicum, præcepta de medicina parvo pretio parabili ad curandos præcipuos humani corporis morbos complecti*; alterum, quæ *in his ſuperſtitioſa nonnulla ex more illius ætatis* Serenus admiſcuit, ita admiſcuiſſe, ut *plura forte tranſcriberet, quam crederet*; hæc, inquam, duo num duobus cum locis conveniant quos ſupra

ex ea Peroratione produxi, ipſe omnium optime pro eo, quo pollet, acri judicio, & veri ſtudio exiſtimabit; ego quod ipſe exiſtimaverit, ſequar.

Verum etſi hoc, & quæ ſupra indicata ſunt, in Conſtantino minus probo: non ideo tamen egregiam, quam in Sereno emendando, illuſtrandoque poſuit, operam meritis laudibus fraudabo. Certe in brevibus de quibus dictum eſt, notulis haud raro veram, Aſulano, Cæſario, Humelbergio incognitam, ſcripturam attigit, interdum etiam, iis qui vel Doctiſſimum Keuchenium fugere, Veterum locis eandem comprobavit, velut cum ad eos verſus ex cap. de *prurigine, papulis, & ſcabie*:

> *Ergo lutum prodeſt membris adhibere fricatis,*
> *Quod facit ex aſino ſiccatus corporis humor;*

hoc primum adnotavit: *ſiccatus*; Alii *ſaccatus*; egregie quidem; ut jam Turnebus (*n*) præſens erat ex Arnobii (*o*), imo ex ipſius reſtitutis Lucretii (*p*) verbis, ubi de pueris in ſomniis lectum permingentibus:

> *Totius humorem ſaccatum ut corporis fundant.*

Porro ab Sereno ſcriptum eſſe *ſaccatus*, cum alii indicant ipſius verſus in quibus vel Lucretii (*q*) verba libenter uſurpat, ut in cap. de *ſolutione ventris*:

> *Tam varii caſus mortalia ſæcla fatigant:*

ut in cap. de *uva & faucibus*:

> - - - - *Clamor fracto cum forte ſonore*
> *Planum radit iter* &c.

vel

(*n*) Adverſar l. 17. c. 18. (*o*) Adverſus Gent. l. 2.

(*p*) De Acr. nat. l. 4. verſ. 1022. (*q*) Vid. l. 1. verſ. 21. & alibi paſſim, tum ejuſd. lib. verſ. 645. & l. 4. verſ. 531. 532. 536. &c.

vel Lucretium ſtudioſe admodum laudat, ut in cap. de *conceptione*:

Hoc poterit quartus magni monſtrare Lucreti;

tum veteres & Keuchenii & aliorum libri manifeſte confirmant. Deinde Conſtantinus hanc ita comprobavit, illuſtravitque ſcripturam: *Plinius lib.* 28. *c.* 18. *tradit, aſininam urinam cum ſuo luto illitam hominis ſcabiem ſanare*: qui Conſtantini atque adeo Plinii locus Keuchenium fugerit, neceſſe eſt, non facile alioqui ad hos Samonici verſus ſcripturum: *De aſinino lotio nihil tale, quod ſciam, apud medicos*: quanquam etiam apud Plinium Valerianum (*r*) hoc legitur: *Urina aſini cum ſuo luto impoſita* (ſcabiem) *ſedat.*

Verum de Keuchenio ipſo mox plura. Nam de Henrico Stephano, de quo jam ex ordine dicendum eſt, hoc tantum ſatis eſt indicare, ita ipſum Conſtantini editionem in Samonici verbis & variantibus lectionibus ad eundem modum proponendis eſſe ſecutum, ut ſi cæteras etiam in ora notulas adjeciſſet, lac lacti ſimilius non eſſet. Certe quam pauciſſima omnino fuere in quibus diſcrepare, animadverti. Ex his unum quod ſententiam plurimum mutat, neque apud ullum alium adeo fidenter receptum comperi, adnotabo. Initium capitis de *Podagra* ſic habent Aſulanus & Humelbergius:

Quædam ſunt rabidæ medicamina ſumma podagræ;

Cæſarius autem & Conſtantinus haud magna quod ad ſententiam attinet, varietate *digna* ſcribunt pro *ſumma*. Illud ſententiam omnino mutat, quod ab eodem Conſtantino, ut varians ſcriptura, in margine adnotatum eſt: *Quædam haud ſunt* pro *Quædam ſunt*. Iſtam autem ipſam ſcripturam recipit Stephanus, ſcribitque unus; quod viderim; omnium: *Quæ-*

(*r*) De Re Medica lib. 3. cap. 38.

Quædam haud ſunt rabidæ medicamina digna prodagræ :

Sive quod in libris calamo ſcriptis ſic invenerit , ſive quod aliter nullam eſſe Poëtæ ſententiam , judicaverit ; nec fortaſſe injuria ; hæc enim continuo ſequuntur :

Cui ter tricenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe Deus, requiem tamen indere morbo
Fas erit , & triſtem ſaltem mulcere dolorem ;

Nam ſi quædam eſſe , dixiſſet ſive digna , ſive ſumma podagræ medicamenta ; cur nihil aliud , quam aliquam ſaltem doloris quietem & mitigationem promitteret ? quod ſi cui forte Stephani ſcriptura minus placet ; is igitur aut quomodo communem explicet, videat, aut aliam aliquam perquirat ; ut exempli cauſa , ſi Poëta non *Quædam*, ſed *Quænam* ſcripſiſſet , atque ita quærendo , quænam vel digna , vel ſumma poſſint eſſe podagræ medicamenta , nulla videlicet iſtiusmodi eſſe , indicaſſet. Cæterum quæ ſive in verbis , ſive in Vita Sereni deſcribendis tum in Stephano , tum in Conſtantino ipſo deſiderari poſſint, plura quæ cum de Aſulano , Cæſario , & Humelbergio diceremus , exempla attulimus ad illos quoque pertinentia ſatis ſuperque præmonſtraverint.

Unus de quo ſcribam, reſtat Keuchenius Vir multum ; ut verum fatear ; in Græcorum , Latinorumque cujuſque generis Scriptorum lectione verſatus, antiquo etiam Sereni exemplari, calamo exarato, inſtructus, nec non illo, quod Gryphianis formis deſcriptum eſt, aliiſque fortaſſe, quibus nos caremus, nonnullis (hæc enim inter Sereni Editiones in Prolegomenis memorat) fere omnibus tamen eo tempore editis , ut videri a Conſtantino potuerint. Sed viciſſim quæ Conſtantinus , Stephanus , Aldique Filii procurarunt , eo in loco ne nominat quidem ; Humelbergii autem Commentarium

rium ſe necdum videre potuiſſe, diſerte fatetur: quin etiam quem primo loco memorat, apud Aldum, hoc eſt a Franciſco Aſulano, editum Samonici librum an viderit, aut certe an adhibuerit, non ſatis conſtat. Videtur enim vidiſſe ex iis, quæ aliquando notat, ut ad caput de *veſica & calculo*; num vero adhibuerit, ii judicent, qui nobiſcum animadverterint, in Notis ad ſextum verſum ex cap. de *Ictibus ſcorpii*:

Magna quod exiguis perimantur ſæpe venenis,

ſcribere ipſum, ſe *neſcire cur eruditi viri non auſi fuerint* membra *pro* ſæpe *reponere*; vel in quarto verſu ex cap. de *lumbis, & renibus ſanandis*:

Aut pice cum melli . . . .

recte quidem pro *melli*, *molli* reſcribendum eſſe, exiſtimare; ſed de hac emendatione hæc ſubjicere: *Nihil verius ea lectione, quam nos primi reſtituimus*; cum tamen Aſulanus & in verſu illo priore *membra*, & in hoc altero *molli* ad eundem prorſus modum ad quem Keuchenius emendat, revera ſcripſiſſet. Sed ſive Aſulani, aliorumque, de quibus dictum eſt; librorum ope caruerit, ſive contra, uſus ſit, certe illis tot aliis eruditionis præſidiis ornatus Prolegomena ad Serenum copioſa ſcripſit, & bene docta, in quibus poſtquam ſuperſtitioſæ Medicinæ nugas, & deliramenta erudite detexit, atque exagitavit, tum de Sereni ipſius vita longe melius quam cæteri, de quibus ſupra dictum eſt, loquitur: nam eorum omnes, quos indicavimus, errores declinat, & veterum de Sereno teſtimonia accurate & collecta, & deſcripta proponit. Neſcio tamen cur de ipſo dixerit: *ſuperſtitioſam* (medicinam) *paſſim, Tralliani, Aëtii, Myrepſi, Marcelli, cæterorumque medicorum exemplo immiſcet*; quaſi vero qui aliis poſt ipſum ſæculis extitere, horum Serenus permoveri

 exem-

exemplo potuiſſet: quod eram fortaſſe præteriturus, niſi etiam in Notis ad caput de *Splene* hæc inveniſſem: *Forte antidoton ex iis remediis variam a Nicolao Myrepſo mutuavit Serenus*; ab homine videlicet, qui cum Meſuen citet (*ſ*), ſeculo duodecimo florentem, novem ſaltem ab Sereni ætate interjectis ſæculis ſcripſerit, neceſſe eſt. Neque item præclare video, quamobrem Keuchenius, non minus, quam cæteri, quos ſupra dixi, Sereni vitam cum ejus Poëmate edidiſſe, illum omiſerit Lampridii locum, in quo Alexandri Severi luculentum de Samonico apparet judicium: *Latina*, inquit Lampridius (*t*) (hic enim ſequor typis editorum exemplarium inſcriptionem; non ignarus alioqui, eorum quæ hac de re Iſ. Caſaubonus (*u*), & Cl. Salmaſius (*x*) monuere) *Latina cum legeret* (Alexander) *non alia magis legebat quam de officiis Ciceronis, & de republica. Nonnunquam & Oratores & Poëtas, in queis Serenum Sammonicum, quem ipſe noverat & dilexerat, & Horatium.* Quæ tamen verba cum ego diligenter perpendo & cum iis confero, quæ de eodem Alexandro aut ipſe habet Lampridius (*y*) *vixiſſe* videlicet *annis XXIX*, aut etiam Herodianus (*z*), *tum duodecimum attigiſſe annum*, cum factus eſt Conſul cum Heliogabalo, ex his nimirum, aliiſque Hiſtoriæ monumentis comperio, quinquennem, aut etiam quadrimum fuiſſe Alexandrum, cum Geta, hujuſque partium ſtudioſus Samonicus a Caracalla interfecti ſunt. Num ergo id ætatis puerum, etiamſi conſtaret, in eodem loco ubi Samonicus, tum fuiſſe, jam tum eruditiſſimum illum Scriptorem & noviſſe & dilexiſſe credemus? An quando id minus veri ſimile eſt, conjiciemus potius, Poëtam iſtum Serenum Samonicum de quo loquitur Lampridius, non Patrem; ut Iſ. Caſaubonus (*a*) videtur credere; ſed Filium fuiſſe, cum hunc annos aliquot pater-

næ

(*ſ*) De Compoſ. Med. cam. Sect. 32. c. 17.
(*t*) In Alexandro Severo. (*u*) (*x*) In Notis ad hanc Vitam.
(*y*) In ead. Vita. (*z*) Hiſtor. l. 5. (*a*) In Notis ad Spartiani Caracallum.

næ cædi ſuperſtitem ponere, nihil vetet, & quæ Spartianus (*b*), Arnobius (*c*), Macrobius (*d*), Sidonius (*e*), Servius (*f*) de libris Samonici, ut videtur, Patris aut memorant, aut proferunt, hæc quidem ſoluta oratione ſcripta ſint, illa vero ad doctum quidem atque eruditum Philologum, Hiſtoricum, aut etiam Mathematicum, non propterea tamen Poëtam, ſpectare videantur. Quod ut undequaque veriſimile eſſe, intelligas; primum quæcunque Macrobius (*g*) ex Samonico & nominatim ex ejus libris Rerum Reconditarum produxit, ea cum verſibus comprehenſa non eſſe conſtet; tum quod indicavit Arnobius (*h*), ad illos eoſdem libros pertinere, Voſſius (*i*) exiſtimat. Deinde cum ex cæterorum locis pleroſque in Prolegomenis Keuchenii, non nullos inhac etiam Epiſtola habeas; ne ulli præterea ſuperſint quos ad perpendendum requiras, ex iis, quos ille omiſit, duos inſuper, alterum Sidonii, quem Doctiſſimus Fabricius (*k*) indicat, Servii alterum, quem nondum vidimus apud eos, qui de Samonico locuti ſunt, adſcribemus. Et Sidonius quidem in Epiſtola (*l*) ad Leontium memorat *Julium Firmicum, Sammonicum, Saturninum in libris matheſeos peritiſſimos conditores*; quanquam Joannes Savaro (*m*) admonet, *MS. optimæ notæ hos non agnoſcere, ſed Julianum Vertacum, Follonium Saturninum*, qui quidem Mathematici quinam fuerint, & quomodo alterius nomen ſit emendandum, his, inquam, Savaro de rebus quid cenſeat, alibi (*n*) proponit. Servii (*o*) autem locus mihi quidem certior eſt: *Miracula*, inquit, *de hac inſula* (Thule) *feruntur; ſicut apud Græcos Cteſias & Diogenes, apud Latinos*

N 2 *Sam-*

(*b*) In Caracallo & Geta. (*c*) Adverſ. Gent. l. 6.
(*d*) Saturnal. l. 2. c. 12. 13. l. 3. c. 9. (*e*) In Epiſt. ad Polem Carm. 13. ſubjecta &c. (*f*) Comment. in Virgil. Georgic. l. 1. verſ. 102. 103. &c.
(*g*) Loc. cit. (*h*) Loc. citat. (*i*) De Hiſtoric. Lat. l. 2. c. 2.
(*k*) Biblioth. Lat. l. 3. c. 5. (*l*) In qua eſt Carm. 22.
(*m*) Comment. ad hunc Sidonii locum. (*n*) Comment. ad Sidonii Epiſt. 11. lib. 8. (*o*) Comment. in Georgic. l. 1. verſ. 30.

Sammonicus dicit. Quæ omnia cum ita ſe habeant ; minus mirum eſt, ea quæ produximus, Lampridii verba a Keuchenio eſſe prætermiſſa, ut qui facile ad Samonicum non Patrem, ſed Filium pertinere, exiſtimaverit, quem Poëmamatis, de quo agebat, Auctorem non putabat. Qua utraque in ſententia diſerte oſtenderunt ſe eſſe Jo. Jac. Hofmannus (*p*) & hunc ſecutus Lud. Morerius (*q*), in primis autem Ger. Jo. Voſſius (*r*). Hic tamen de Samonico Filio, *ecquid*, ſcripſerit, *haut*, inquit (*ſ*) *ſat ſcio.* Sed Deſid. Eraſmus (*t*) Lyrica ſcripſiſſe, non dubitavit, atque adeo Serenum illum eſſe, cenſuit, quem inter Lyricos ab D. Hieronymo laudatum eſſe, ſupra dixi : cui ſententiæ ætatem quidem eorum a quibus Serenum Lyricum nominatum eſſe, ſcio, adverſari non opinor, quando Terentianus, quem eorum omnium antiquiſſimum eſſe, conſtaret, ſi Pæfectus ille Syenes fuiſſet a M. Valerio Martiale (*u*) memoratus, iſne fuerit, an ille potius, ad quem Longinus ſuum illum aureum librum (*x*) ſcripſit, vel apud Eruditiſſimum Fabricium * incertum eſt. Ego vero ut nihil in ejuſmodi re affirmaverim ; ita ſuſpicor, quando Samonicum quidem Patrem fuiſſe Poëtam, non conſtat, Filium autem fuiſſe, ex producto Lampridii loco intelligi poteſt ; ſuſpicor, inquam, hoc de Medicina Poëma Filii potius, quam Patris eſſe credendum. Non me præterit, ita ab aliis poſſe accipi Lampridii verba, ut *Serenum* referant non ad proximam vocem *Poëtas*, ſed ad priorem illam *Oratores* : neque tamen ignoro, L. Gr. Gyraldum, cum duobus in locis (*y*) iſtis ipſis Lampridii verbis uteretur ; utrobique *Orationes* (quam quidem vocem etiam in

(*p*) Lexic. Univerſal. (*q*) Dictionaire Hiſtor. (*r*) De Philoſophia c. 12.
(*ſ*) De Hiſtoric. Lat. l. 2. c. 2. (*t*) In Scholiis in Epiſt. ſupra cit. D. Hieron. ad Paulinum. (*u*) Epigrl l. 1. 87, 86 Scriverio.
(*x*) De Sublimi &c. * Biblioth. Lat. l. 4. c. 7.
(*y*) De Poëtar. Hiſtoria Dial. 4. ubi de Sereno Samonico & Dial. 5. ubi de Alexandro Mammææ.

in Pall. ambobus codicibus vidit Gruterus (z)) *Orationes*, inquam, non *Oratores* legiſſe; ut non obſcure Ciceronis orationes intelligere, & ad hunc modum verba diſtinguere ſe, oſtenderit: *non alia magis legebat quam de officiis Ciceronis, & de republica, nonnunquam & Orationes; & Poëtas in queis Serenum Sammonicum, quem ipſe noverat, & dilexerat*, &c. Verum hanc totam rem alii viderint; ego enim ita propono, ut judicium potius exquiram aliorum, quam interponam meum.

In Notis autem ſane eruditis, quibus Samonicum ornavit, illuſtravitque Keuchenius, mallem aliquando ut minus ſuo tum ingenio, tum veteri exemplari indulſiſſet. Nam quod ad poſtremum verſum capitis de *fellis vomitu*, *& phthiſi*:

Carne aſinæ, ſevoque capræ medicina ſalubris;

hæc adnotavit: *Scribo*; Lacte aſinæ. Larte *diſertim in avito. Nec enim aſinæ caro, ſed lac phthiſicis ab antiquis medicis præſcribitur*; primum illud attendiſſet, oportebat, in cæteris vetuſtis libris in quibus id verbum *aſinæ* eſt; quantum etiam ex Conſtantini, & Stephani ſilentio agnoſcimus, conſtanter ſcribi *Carne*: tum vero Plinium Valerianum (a) docuiſſe: *Carnes aſini ex jure ſumptas pthiſicis prodeſſe*: & ante hunc majorem Plinium (b) hæc tradidiſſe: *Phthiſicis medentur, jecur lupi ex vino, macræ ſuis foeminæ herbis paſtæ lardum, carnes aſininæ ex jure ſumptæ: hoc genere maxime in Achaja curant id malum;* quem locum Plinii ſpectaſſe Samonicum, oſtendit etiam adipis ſuilli mentio in proxime ſuperiore verſu facta, in hoc autem ipſo ſevi caprini, quod videlicet pauciſſimis interjectis verbis à Plinio adverſus phthiſim memoratur. Ad eos etiam verſus capitis de *ſolutione ventris*:

Pro-

(z) Not in Lampridii Alex. Severum.
(a) De re Medica l. 1. c. 61. (b) Nat. Hiſt. lib. 28. c. 17.

Proderit & pueris quos dentis origo fatigat,
Caſtaneas coxiſſe nuces, & ſorba vetuſta;

hæc notat: *Forte legendum*: quos ventris origo fatigat. Ventris *integre ſcriptum invenio, in veteri avito*: & infra: *Scribo...ex avito libro*: ... ſorba peruſta. *Id eſt, in ſole ſiccata.* Verum in aliis; quod ſciam; antiquis exemplaribus neutrum invenitur. *Vetuſta* autem ſorba pro ſiccatis & a Sereno hic accipi, & ſatis intelligi, ignorare Keuchenius non potuit, qui ad illum alium hujus capitis verſum:

Aut ceraſi victum longo jam tempore pomum,

hæc ſcripſerat paulo ante: *Pomum ceraſi* longo tempore victum, *ille ſiccatum vocat, quod alvum adſtringat.* Nam quod ad illam alteram lectionem attinet, ſcire luculentius vellem, quid ſit, aut quomodo ſit interpretanda *ventris origo*; niſi ipſe ultro ſubjeciſſet, vulgatam ſcripturam *etiam poſſe defendi, nec debere immutari: quos dentis origo fatigat*, & ſic explicaſſet: *iis igitur, quibus jam primuli dentes ſuboriuntur, & quos dentium origo fatigat, præſcribuntur hic ad dyſenteriam & alvum ſiſtendam caſtaneæ coctæ* &c. Non tamen ediſſerit, cur in hoc capite, in quo alioqui agitur de alvi fluxu, dentientes pueri memorentur. Memorantur autem, quia in peculiaribus eorum morbis qui; ut Hippocratis (*c*) verbis loquar; *jam dentire incipiunt, alvi profluvia* potiſſimum numerantur. Laceſſitis (*d*) enim ob gingivarum pruriginem, atque dolorem vicinis ſalivæ canaliculis, ac glandulis, tanta hujus copia provenit, & a puerulis, utpote exſpuere neſcientibus, in ventriculum, & inteſtina demittitur, ut his propterea laxatis, ſæpius non *dyſenteria*, ſed diarrhæa ſeroſa oboriatur: quæ etſi illud affert commodi ut ſic plurimis ſtimulantibus particulis una ejectis, nervorum diſtentiones,

(*c*) Aphoriſm. Sect. 3. 25. (*d*) Vid. etiam Ettmull. de Morb. Infant. Art. 18.

nes, & comitialis morbus facilius arceantur, ſecundum ea quæ ab ipſo etiam Hippocrate (*e*) obſervata ſunt: *quibus in dentitione alvus amplius ſubducit, minus convelluntur, quam quibus parum*; attamen ſi omnem denique modum tranſeat, non eſt dubitandum (quod tu minime ignoras, & Paulus (*f*) indicat) quin ſit tantum a Medico minuenda, & cohibenda, quantum ſatis ſit ne vires ita dejiciat, ut vitam ipſa in diſcrimen adducat. Denique; ne longior ſim; ad verſus ex cap. de *nervis incisis, & dolentibus, atque contractis*:

Aut Baccho madefacta Ceres cum fronde cupreſſi,
Quo poteris potu recreare rigentia membra;

illud quidem recte adnotavit: *perperam ſunt, qui* τὸ potu *ad compoſitionem referunt*; ut enim in ſuperioribus ſeptem verſibus non de potandis, ſed de extrinſecus adhibendis remediis ſermonem fieri oſtendunt, aut voces, quibus Poëta uſus eſt, aut ipſorum remediorum natura, & Medicorum qui iiſdem ſunt uſi, conſuetudo; ita in his quoque fieri tum duo hæc, tum nexus, tum Poëta ipſe commonſtrat, qui eaſdem prorſus res cum etiam (præeunte utrobique Plinio (*g*)) in cap. de *podagra* laudet, ſic proponit:

Tritæ cupreſſus ibi Baccho jungetur acerbo,
Panibus & teneris, cohibebitque addita queſtus;

addita enim illic idem eſt atque *impoſita*, qua ratione in cap. de *lumbis* &c. dictum eſt de ſacculis:

Quos vix paſſuris urentes addito membris,
& in cap. de *fracturis*:
Conveniet cerebrum blandi canis addere fractis

hoc

(*e*) De dentitione N. 2. (*f*) De re Medic. l. 1. c. 9.
(*g*) Natur. Hiſt. l. 24. c. 5.

hoc eſt oſſibus. Quæ cum ita ſint, tantum abeſt, ut in iis de quibus agimus, verſibus non ſcribendum ſit *fotu* pro *potu*, quod contendit tamen Keuchenius, quamvis illud ſit *in ora Gryphiani codicis*, & alterius parvuli, quem nos habemus Lugdunenſis *impreſſum*; ut nihil aptius poſſe fieri appareat, quam ſi illam ſcripturam cum Humelbergio recipiamus, præſertim cum & ingratum concurſum vocum *poteris potu* ſic vitemus, & quarto ante hunc verſu Serenus ſine controverſia ſcripſerit:

- - - - *tali recreabis languida fotu.*

Nam in explicatione quidem, quam ad retinendum *potu* profert Keuchenius: *non eo potu membra recreanda, ſed potu rigentia debere accipi, quod multos egit tranſverſos. Ex potu enim rigor & vitium nervorum: nam nervis... inimiciſſimum eſt vinum nimium potum*; magis ipſius ingenium laudo, quam Samonici genium, & veræ ſcripturæ ſpeciem agnoſco.

Neque hæc tamen ita accipias velim, quaſi in Keuchenii Notis plurima eſſe viciſſim bona atque egregia, & Eruditiſſimo Viro digna, negarem. Sunt enim: neque aliter pluribus in locis ſcripſiſſe Samonicum, credo, atque a Keuchenio conſtituitur, velut in verſu capitis de *lumbricis* ſecundo cum ſcribendum ſtatuit:

- - - - *interno cum viſcere tænia ſerpens*;

non ut omnes libri typis editi habent, *tinea ſerpens.* Movet enim me liber ejus vetuſtus, cum iis in hoc conveniens quorum ſcripturam in ora adnotarunt Conſtantinus, ac Stephanus, movetque præterea lex carminis, quæ *tænia* requirit, *tinea* reſpuit; nam qui ſecus ſentiunt, hoc certe ambiguæ, ut oſtenſum eſt, ſcripturæ loco antiquius non proferunt exemplum; quando conſtat, Horatium (*h*) contra ſcripſiſſe:

- - - - *aut*

(*h*) Epiſt. lib. 1. Epiſt. 20. verſ. 12.

- - - - *aut tineas paſces taciturnus inertes*;

& (*i*)

Blattarum, ac tinearum epulæ - - - -

vel cum ejus capitis quod inſcribitur: *Ægris ſomno adſciſcendo*, verſum ſextum a pleriſque ita ſcriptum.

Proderit & magnum capiti ſubſternere fulcrum,

ſed cujus tamen aliæ quatuor circumferuntur lectiones, quarum unam ſequitur Aſulanus, reliquas in ora exhibet Conſtantinus, ipſe ultima harum ſelecta, ſic reſtituit:

Proderit, ut Magi, capræ ſubſternere fella;

cum & vetuſtus ejus liber magna ex parte hanc repræſentaret ſcripturam, & locus Plinii (*k*), a Conſtantino quoque indicatus, eandem mirifice comprobet: *Magi, felle capræ... Sub pulvino poſito, ſomnum allici, dicunt*: Verum & has, & ejuſmodi alias quas veras eſſe, agnoſcit, ſcripturas, in quibus illæ quoque ſunt de quibus ſupra oſtenſum eſt, *hirudine* pro *hirundine*: *ſaccatus* pro *ſiccatus*: *ſariſſæ* pro *cariſſæ*, ſi in edito ab ſe Samonico nolebat exhibere; cum tamen certe aut in ora adſcribere, aut aliquo inter ipſa verba poſito ſigno, ſuis quamque locis indicare debuiſſet, omnes ibi omnino prætermiſit, magno ſane cum Lectorum incommodo, qui niſi cunctas non ita aut breves, aut paucas perlegerint Notas, poſt ipſum Poëma, atque adeo Prolegomena, in ulteriore libri parte ſeorſum editas; quid Keuchenius in ea re egerit, aut ſenſerit, prorſus ignorent, neceſſe eſt.

Hæc cum ita ſint; vides profecto, mi Vulpi, Viros Doctiſſimos, a quibus, hactenus a nobis recenſitæ, Sereni editiones ſunt procuratæ, peculiaria ſingulos in ſingulis ut

(*i*) Satyr. l. 2. Sat. 3. verſ. 121. (*k*) Nat. Hiſt. lib. 28. c. 19.

bona præſtitiſſe. ſic vitia quædam declinare non potuiſſe. Igitur, niſi forte aliam aliquam invenias ex iis quas nondum inſpexiſſe me fateor, & in his Baſileenſem cum brevioribus Pictorii commentariis, Lugdunenſem a Molinio, Pariſienſem a Pithœo, Lipſienſem ab Rivino, Lugduno-Batavam ab Lindenio (minus enim nobiles, etſi novi, imo aliquas etiam vidi, hic tamen memorandas peculiariter, non putavi) aut alio præterea aliquo quem ignorem, Docto ejuſmodi Viro accuratam, quæ; etſi tempus quo pleræque earum habitæ ſunt, & Conſtantini de Moliniana ipſa judicium id facile ſperare non ſinat; ad illam tamen quam quærimus, & optamus perfectionem propius accedat; niſi, inquam, talem ex reliquis invenias; neceſſe nimirum eſt, ut ex ſingulis aliqua, ex nulla omnia petendo, iſta qua polles, tum ſolertia, tum diligentia non mediocrem operam ponas in Sereni Vita, Elogiis, Fragmentis, ac Poëmate, itemque in Notulis quæ aut ſelectas variantes ſcripturas, aut neceſſarias interpretationes exhibeant, apparandis. Et Vitam quidem, Elogia, ac Fragmenta ex Keuchenii potiſſimum Prolegomenis; Notulas autem aliquas ex Cæſario, multo plures ex Humelbergio, & Keuchenio, non paucas tamen ex ipſo etiam Conſtantino ſumere poteris, a quo & variantes lectiones pleraſque mutuaberis: hujuſque brevitatem tibi ad imitandum propones. Cujus quidem librum, quem Almeloveenius (*l*) ait eſſe rariſſimum, & propterea fortaſſe in Prolegomenis omiſit Keuchenius, niſi in veſtra iſta lectiſſima bibliotheca habeatis, ex mea ſumes. Daboque inſuper, ſi volueris, pleraſque variantes Sereni lectiones, a me inter legendum, ex ipſo Conſtantini, & cæteris quæ vidiſſe me, dixi, exemplaribus collectas. Hæ tibi in ipſo Poëmate deſcribendo, & notulis addendis non erunt inutiles; ſed longe erit utilius ſingulos, ex quibus collegi, libros inſpicere.

Quod

(*l*) In Præfat. ad C. Celſum.

Quod ſi præterea ex me quæras, de certis quibuſdam Sereni locis ipſe quid ſentiam; illud primum admonebo, quod & ex parte intelligitur ex iis, quæ ſupra ſcripta ſunt, & Keuchenius (*m*) his verbis teſtatus eſt: *quædam ejus capitula in membranis aliter comparent, ac editionibus; quædam ipſo lemmate corrupta ſunt, ut paſſim docuimus. Verſus interdum omiſſi, vel amiſſi, ut ex aliis manuſcriptis apparet, quibus olim excutiendis Pithœus, Barthius, cæterique doctiſſimi correctores præfuere. Voces etiam & Syllabæ contra veterum auctoritatem contractæ, vel productæ.* Quin etiam paulo poſt ſubjicit, *colligere*, ſe *ex arbitrio deſcribentium literionum Autorem hunc corruptum, aut emendatum fuiſſe; quod & primam anſam dedit tot innumerorum errorum & incredibilium lectionum.* Huc adde quæ ſimilia memorat Doctiſſimus Fabricius (*n*): In Sereni Carmine, *quoniam pluries olim deſcriptum eſt & interpolatum, incredibilem lectionum varietatem offerunt Mſti Codices, teſte Rittershuſio ad Oppianum, & Barthio XXVI. 27. Adverſar.* Equidem pertinaciter non contenderim, Samonicum, quamvis Eruditiſſimum Virum, aliquo in loco aut memoria labi, aut pati aliud humani potuiſſe, præſertim ſi ipſe idem fuit, qui in Fragmento de piſce accipenſere quod nobis eſt a Macrobio (*o*) ſervatum, uſque adeo prolapſus eſt, ut minorem Plinium cum majore apertiſſime confuderit, quod Joſ. Scaliger (*p*) primus, quod ſciam, notavit. At labi tamen in parvo hoc Poëmate ſæpe adeo, ac graviter potuiſſe, ut ita hoc ſcripſerit, quemadmodum nobis imperitiſſimi librarii ſcriptum dedere, quis credat? Cum igitur peſſime ab his eſſe habitum conſtet; experiri nos decet aliquanto etiam liberius, quam in Celſo, aut alio, qui ad nos minus depravatus pervenerit, faceremus,

(*m*) In Prolegom. ad Samonicum. (*n*) Biblioth. Lat. l. 3. c. 5.
(*o*) Saturnal. lib. 2. c. 12. (*p*) Animadverſion. in Chronologica Euſebii ad MMCXXV.

an forte illi adjumenti aliquid afferre poſſimus. Et ſane Franciſcum quoque Aſulanum, atque adeo ipſum ut credibile eſt, Egnatium nonnullos omiſiſſe verſus, plures autem alios alium in locum tranſtuliſſe, ſupra vidimus. Ego vero qui & Egnatium, & me novi, etſi nunquam tantum mihi ſumerem, id ut facerem; tamen ea in re quid ſuſpicer communicare tecum non dubitabo. Et primum duos illos verſus, qui in cap. de *Lumbricis* primo, tum & paulo infra in cap. de *veſica*, &c. habentur:

Ergo cinis cornu cervini proderit hauſtus,
Vel nepetæ tritum ex vino, vel lacte capellæ,

alterutrum in locum eſſe ſuſpicor ab oſcitantibus librariis intruſos; neque enim ſolet Samonicus cum idem rurſus proponit remedium, iisdem verbis, multoque minus iiſdem verſibus, ſed longe aliis proponere, cujus rei nonnulla exempla ſupra ſunt a nobis forte producta, cum de Humelbergii, Conſtantini, & Keuchenii editionibus ſcriberemus. Hi autem duo verſus primo certe in loco egregie ſunt poſiti, propterea quia quæcunque in ipſis laudantur, ſolida quidem ad pellendos necandoſve lumbricos, ex Scribonii (*q*), Plinii (*r*), & Dioſcoridis (*ſ*) auctoritate; fluida vero admixta, alterum ad necandos, alterum ad alliciendos ad necantia, lumbricos ex plerorumque Medicorum conſuetudine (quorum de opinionibus & auctoritatibus in hac Epiſtola non judico) in uſum trahuntur. Veri ergo ſimile eſt, in alterum potius locum fuiſſe intruſos; idque eo credibilius eſt, quod cum in priore conſtanter, ad eundemque modum a cunctis quos vidimus, libris exhibeantur; in altero ſane aliter a Cæſario, aliter ab Aſulano proponuntur, ſic tamen ut appareat magis emendandi conatus, quam emendatio: nam

(*q*) Compoſit. Med. Comp 141. (*r*) Nat. Hiſt. lib. 28. c. 14.
(*ſ*) De Mat. Med. l. 3. c. 36.

nam verba pleraque, & in his illud, quod præcipue iſtuc convenire non videtur, retinent, hoc eſt *nepetæ*. Animadvertendum enim eſt, ſermonem iſtic haberi de urinæ profluvio & incontinentia curandis:

Quondam etiam nimio præceps urina fluento
Irrigat exuvias, obſcoenoque inficit hymbri;

Num igitur credibile eſt, continuo verſus conſequi in quibus nepeta proponatur, herba videlicet urinam ciens, ut ab ipſo Dioſcoride (*t*), quem Plinius Valerianus (*u*), aliique Rei Medicæ Auctores ſequuntur, olim ſcriptum eſt; an potius, iis ſublatis, hunc continuo ſequi oportere:

Tum leporis cerebrum ex vino potare decebit;

certe cum de nepeta nihil ejuſmodi ex priſcis Auctoribus produci, meminerim, hoc apud Plinium (*x*) legi poteſt: *urinæ incontinentiam cohibet... cerebrum leporis in vino.*

At verſus aliquot auferre, fortaſſe aliquibus videatur audacius: num ergo & transferre? Quod ſi hoc etiam videtur, ipſi igitur nobis ediſſerant, cur in cap. de *phreneſi*, *& capite purgando* illum verſum:

Ceritum ſæpe horrendi medicantur odores,
hic protinus ſubſequatur:
Atque ideo ſanos etiam curarier eſt par;

quid enim ſanis cum Ceritis? de quibus Nonius Marcellus (*y*): *Ceriti, & larvati male ſani.* Hæc minine cohærere, ſenſerunt qui pro *ſanos* reponendum eſſe *inſanos*, cenſuere; ſed ab his tamen erat animadvertendum, neminem dubitare quin curandi ſint inſani, neque adeo Samonicum ineptum

 eſſe

t) Ibid. (*u*) De re Med. l. 4. c. 22.
(*x*) Nat. Hiſt. l. 28. c. 15. (*y* De propriet. Serm.

eſſe potuiſſe, ut id ſibi probandum eſſe, exiſtimaret: præterea ſi inſanos *etiam* curandos legamus, haud obſcure conſequi id ipſum quod vitare voluerunt, hoc eſt ſanos quoque eſſe curandos. Hæc cum ita ſint, illud ego attendendum cenſeo, caput hoc, ut inſcriptio etiam oſtendit, in duas diviſum eſſe partes, quarum prima inſanos curare, altera caput purgare, ſive ſanos ab inſania defendere, hoc eſt, ut nunc vulgo loquuntur Medici, præſervare docet; itaque illum de ceritis verſum ad primam partem, alterum in quo *ſanos* ſecundum magis communem lectionem retinendum puto, ad alteram partem exiſtimo pertinere, ſic tamen ut duo verſus, qui caput hoc claudunt; inter utrumque collocentur, ut legamus videlicet.

Ceritum ſæpe horrendi medicantur odores.
Non ſemper præſens dolor eſt ſanabilis: ergo
Cura magis prodeſt venturis obvia morbis;
Atque ideo ſanos etiam curarier eſt par.
Purgatur cerebrum manſa radice pyrethri,

Vides ut omnia nunc cohæreant ut nihil incongruum, abſurdumve legatur. Sunt & alia in aliis capitibus, & nominatim in eo quod inſcriptum eſt: *de profluvio cujuſque ſanguinis*, quæ in meliorem, ut puto, ordinem digeri poſtulant; ſed quoniam poſtulant, non flagitant; idcirco iis miſſis, id unum monebo, plura eſſe capita, quæ a ſuis ſedibus avulſa alio temere eſſe tranſlata videantur, & præſertim duo illa, inter ſe colligata, quorum primum inſcribitur: *Ægris Somno adſciſcendo*: alterum, *Lethargiæ expellendæ*; quæ videlicet, nullo interjecto, ſubjici oportuiſſe poſtremo eorum capitum in quibus de Febribus actum eſt, id eſt capiti de *hemitritæo*, ipſum primi initium indicare videtur:

Non ſolum miſeros teterrima febris adurit,
Sed ſuper, optato pergit viduare ſopore.

Et de transferendis verſibus ſatis. Nunc duo vel tres ex his, qui depravati ſunt, locis, quomodo legendi ſint, conjiciamus. In cap. de *conceptione*, & *partu* locus eſt qui ut vitiatus ſit, alia apud alios, neque ulla tamen ſatis aut perſpicua, aut recta ſcriptura oſtendet omnibus, qui ſingulos conſuluerint: Eum ita edidit Humelbergius:

Ut menſes olim minus octo moratus in alvo
Irrumpat thalamos & nexus ſolvat inertes,
Pulegio admixto venit embryo nectus aceto.

Hunc autem locum ex Humelbergio potiſſimum deſcripſi, quod poſtremum verſum, ita apud reliquos non proſtantem, cum in ſuo veteri exemplari legi; doceat Keuchenius, & in ora a Gryphio, & Tornæſio adnotatum ſciam & de promovendo ac faciliori reddendo foetus exitu, qua de re in ſuperioribus & conſequentibus verſibus ſermo eſt, diſerte agere, videam; non ita facile rejiciendum eſſe, arbitror. Sed ut hunc verſum ab Humelbergio accipiendum, ita priores duos ex aliorum librorum auctoritate aliqua ex parte mutandos cenſeo; alioqui enim quæ tandem eſſet iſta ſententia: Ut veniat, venit? Cum ergo Cæſarii ac Tornæſii libri in primo habeant: *At qui olim menſes*, & ad hanc proxime accedentem ſcripturam ſequantur Conſtantinus, Stephanus, Keuchenius, qui videlicet habent: *Aut qui olim menſes*; Secundum autem verſum & hi omnes, & ipſe quoque Aſulanus ita ſcriptum exhibeant:

Irrumpit thalamos, & nexus ſolvit inertes;

cum hæc, inquam, ita ſint; cur non conjiciamus, totum iſtum locum ad hunc fere modum poſſe reſtitui:

At qui olim menſes minus octo moratus in alvo,

Di-

Dirupit thalamos, & nexus ſolvit inertes,
Pulegio admixto venit embryo nectus aceto.

Sic rationem ſuperioribus propoſitam verſibus, qua vivi foetus partus juvetur, conſequitur ratio qua & mortui: hæcque de veterum Auctorum ſcriptis, & nominatim Plinii, quem Samonicus, ut ſæpius diximus, ſectari ſolet, deprompta; Plinius (z) enim hæc de pulegio tradiderat: *ex melle & aceto, --- defunctos partus ejicit,* Tota autem ſententia hæc eſt: eo medicamine expelli foetum, qui ante justum tempus dirupit quidem ſua clauſtra, & ligamina, membranas videlicet circumjectas, harumque per placentam cum utero nexum, quod hæc omnia inertia, hoc eſt minus valida forent; ipſe tamen ab invalida matre, cum paulo poſt pelli non potuerit, ſic intra uterum mori coactus eſt. Quod ſi cui forte minus placeat *Irrumpit* in *Dirupit* mutare; ad eundem tamen modum explicare ſententiam poterit, ſi quidem *irrumpo* proprie ſignificet *penitus frango*, ut ab nonnullis Doctiſſimis Viris traditum eſt qui in hanc rem Lactantii (a) verba protulerunt: *ſummum igitur inter ſe hominum vinculum eſt humanitas: quod qui irruperit, nefarius & parricida exiſtimandus eſt.* Sed cum ego non modo in meo Lactantii exemplari quod quidem ex vetuſtis illis eſt, quorum editionem Romæ procuravit Epiſcopus Alerienſis (b), verum & in duobus aliis quorum alterum ibidem ſexennio; alterum Venetiis biennio ante meum illud editum fuerat, non *irruperit* eo in loco legerim, ſed *diſruperit*; idcirco minus veritus ſum conjicere, *Irrumpit* (cujus verbi alioqui ambiquam apud Serenum ſcripturam libri illi veteres oſtendunt ex quibus Conſtantinus & Stephanus in ora adnotarunt, *Erumpit*) aut in *Dirupit*, aut ſi quis forte ita malit, in *Perrumpit* eſſe mutandum: quanquam & iſtud ipſum *Erumpit* re-

(z) Nat. Hiſt. l. 20. c. 14. (a) De Divin. Inſtit. l. 6. c. 10. (b) A. 1474.

retineri fortaſſe poteſt propter illud M. Catonis (*c*) de Braſſica: *Eadem tumida concoquit*, *eadem erumpit*. In poſtremo etiam Sereni capite, quod eſt de *hæmorrhoidibus*, cum ad eundem omnes modum priores duos verſus conſtanter proponant:

Excruciant turpes anum ſi forte papillæ,
Agreſtis radix prodeſt ſuper addita porri;

In tertio vehementer diſcrepant; nam Cæſarius ſic habet:

Ni violet, *ſanat juglandis fragmine clauſa*.

At vero Stephanus, & Conſtantinus ad oram ſcribunt:

Ni violent , *ſanant juglandis fragmina clauſas*;

imo Conſtantinus ſic, inquit, *lege*. Contra Keuchenius hanc quidem etiam profert ſcripturam; ſed & illud continuo ſubjicit: *Nihil mutandum*. Aſulanus vero, & Humelbergius etſi inter ſe, & multo magis ab his omnibus diſſidentem ſcripturam olim dederant, ita mihi quidem ad veram acceſſiſſe videntur, ut ex utroque aliquid ſumendo, omnino fortaſſe reſtituere hunc locum poſſimus. Igitur ita ſcripſit Humelbergius:

Ne violet ſanum, *juglandis fragmine clauſa*;

ut melior quam ex ſuperioribus, ſententia exiſtat, ſcilicet agreſtis porri radicem adverſus cæcas hæmorrhoides, quas turpes papillas vocat Serenus, aperiendo, prodeſſe, ſi apponatur, excepta tamen dimidiato juglandis nucis putamine, eoque cohibita ne proximas temere rodat partes, ſive, ut noſtri loquuntur, excoriet; ad quod videlicet exemplum alii

P etiam

(*c*) De Re Ruſt. c. 157.

etiam Medici, & in his Sennertus (*d*), monent: *cauſticâ, --- glandium calice, vel alia capſula, ne vicinæ partes ſimul adurantur, hæmorrhoidibus apponi debere.* Neque aliam fere quam Humelbergius, ſententiam Aſulanus ipſe propoſuerat, niſi perperam diſtinguendo verba, ſic obſcuraſſet:

Ne violet, ſana, in juglandis fragmine clauſum.

Utroque igitur inſpecto, ita hunc verſum reſcribendum eſſe, conjicio:

Ne violet ſana, in juglandis fragmine clauſa;

Sic enim ab illo *ſanat*, aut *ſanant*, quod cæterorum libri habent, minus quam Humelbergius, recedemus, & viciſſim ab illo *clauſa*, vel *clauſas*, minus quam Aſulanus. Et fuit quidem aliquando cum quærerem, an iſtud *clauſum*, quod habet Aſulanus, jungendum forte eſſet cum eo quod continuo ſequitur:

Sal niveum ſumes, - - - -

eaque tota quam expoſui, de radice agreſtis porri ſententia accipienda potius eſſet de ſale hoc candido, quod *Bethicum*, ut Serenus ſubjicit, appellabant. Sed cum de iſto ſale Bethico, ſive Bætico (nam ſecundum Turnebi (*e*) judicium & obſervationem idem eſt) cum, inquam, de iſto ſale Bætico inquirerem; vix hæc apud Plinium (*f*) reperiebam: *Ad medicinæ uſus, antiqui Tarentinum* (Salem) *maxime laudabant: ab hoc quemcunque e marinis, ex eo genere ſpumeum præcipue: jumentorum vero & boum oculis, Tragaſæum, & Bæticum.* Nam quod Humelbergius ad hunc ipſum ſalem pertinere, tra-

(*d*) Medic. Pract. l. 3. Part. 2. Sect. 2. c. 13. (*e*) Adverſ. lib. 22. cap. 24. (*f*) Natur. Hiſt. l. 31. c. 7.

tradidit, quæ apud Plinium (*g*) de illo exſtant, qui *glebis pene tranſlucentibus* cæditur, videlicet ei *jampridem palmam a pleriſque Medicis inter omnia ſalis genera perhiberi;* nempe animadvertiſſe non videtur, ipſum vero *in Hiſpania citeriore Egelaſtæ cæſum* fuiſſe, ideoque eſſe Bæticum, hoc eſt qui ex ulteriore Hiſpania peteretur, non potuiſſe. Cum igitur in Bætico ſale exulcerandi facultatem non modo celebrari, ſed ne attingi quidem apud Auctores invenirem; contra autem, agreſte porrum ea vi pollere, & notum ſit, & Galenus ipſe (*h*) tradiderit; *adeo* enim, inquit, *eſt calidum, ut illitum cataplaſmatis modo, exulceret*; quin Serenus id potius monitum de radice ejuſdem porri adſcripſiſſet, vix amplius dubitavi. Denique etſi minus libri variant in his verſibus duobus ex cap. de *infantibus dentientibus*:

Aut teneris cerebrum gingivis illine porci.
Aut leporis niveum bibitur cum lacte caprino;

ſic enim a Cæſario, Humelbergio, Conſtantino, Stephano, Tornæſio, Keuchenio conſtanter ſcribuntur; tamen, niſi ego vehementer fallor, minus eſt inelegans quod ſcripſerat Aſulanus:

Aut leporis niveo bibitur cum lacte caprino;

quid enim? an porci de quo in priore verſu dicitur, album non eſt cerebrum? ſi tamen quæras, an cenſeam, lac caprinum vocari *niveum* a Samonico potuiſſe, & revera hoc in loco fuiſſe vocatum; vocari quidem potuiſſe, inficias non ibo; hic autem revera vocatum eſſe, haud ita facile affirmabo. Cum enim tertio ante hos verſu humanos dentes niveos dixerit, caprinum etiam lac niveum dicere potuiſſe, neque tamen fortaſſis; ne ſummam verborum inopiam in re

 mini-

(*g*) Ibid. (*h*) De Simplic. Medic. Facult. l. 6. ad vocem *Ampelopraſon.*

minime neceſſaria oſtenderet; dixiſſe, contendam. Quod ſi *cerebrum*, quod aliter dicere non licebat, potius iteraſſet, ſcripſiſſetque: *Aut leporis cerebrum*: id ſane multo æquius videtur ferri potuiſſe. Proxima etiam illa vox *bibitur* ejuſmodi eſt, ut de ipſa dubitare poſſimus. Haud equidem ignoro, Dioſcoridem (*i*), & hunc ſecutum Galenum (*k*) tradidiſſe, leporinum cerebrum *affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtare*: quorum utrumque poſtea etiam ab Oribaſio (*l*), poſtremum vero tantum ab Aëtio (*m*) memoratum eſt. Plinius (*n*) tamen, quem ſæpius noſter ſolet Poëta deſcribere, & quem revera hic deſcripſiſſe videntur indicare cum laudati ab utroque *dentes qui equis primum cadunt, adalligati*, tum vero maxime conjuncta, lactis caprini mentio; nihil aliud, quod ſciam, de illius cerebri uſu ad dentitionem adjuvandam docuit, niſi *lacte caprino, aut cerebro leporum perunctas gingivas, faciles dentitiones facere*: quem ita Plinius Valerianus (*o*) ſecutus eſt, ut ad dentitionem dixerit, *lacte caprino, & leporis cerebro gingivas perfricari.* Sed nec Sextus ipſe Platonicus (*p*), quem fuiſſe, putant, Chæronenſem illum M. Antonini Doctorem, nec Paulus (*q*), nec Actuarius (*r*), neque, ut plures alios ſciens prætercam, noſtris ipſis temporibus Ettmüllerus (*ſ*) aliter in pueris dentientibus leporini cerebri uſum laudarunt, quam ut ipſum gingivis illineretur, atque adeo hic poſtremus vel ſic adhibiti nimiam vehementiam timuit, & propterea quando, & quomodo illinendum ſit, docuit. Verum utcunque hoc eſt; ob illum certe Plinii locum ſæpius ſuſpicatus ſum, non *bibitur*, ſed *linitur*, aut *linito* a Samonico ſcriptum eſſe. Sed quoniam neque ſine veterum exemplarium auctoritate meæ

(*i*) De Mat. Med. lib 2. c. 18. (*k*) De ſimpl. Med. Fac. lib. 11. ad voc. *Cerebrum leporis*. (*l*) De loc. aff. cur. l. 4. cap. 63. (*m*) Tetrab. 1. Serm. 4. c. 9. (*n*) Nat. Hiſt. l. 28. c. 19. (*o*) De Re Med. l. 1. c. 42.
(*p*) De Medic. ex Animal. c. 2. (*q*) De Re Med. l. 1. c. 9.
(*r*) Medic. l. 6. c. 7. (*ſ*) In Schroder. de Animal. claſſ. 1. & de Morb. Infant. Artic. 18.

meæ mihi placent conjecturæ, & ſi tibi forte pro eo quo me proſequeris, ſtudio placerent ſatis tamen multa ſcripſiſſe, imo omnes juſtæ Epiſtolæ terminos jam diu mihi prætergreſſus eſſe videor; plures alios qui depravati ſunt, locos omittam, & verbis Adriani Turnebi (*t*), Viri de antiquis Scriptoribus, & nominatim de noſtro Samonico egregie meriti, finem denique ſcribendi faciam: *Nos Medicum male habitum his vel fomentis lenire, vel medicamentis ſanare conabamur: ſunt & in eo multa alia ulcera, quibus vel Pæon, vel Chiron manum admoveat; majorem enim opem, quam noſtram, deſiderant. Interim quædam a nobis in eo reduvia curata erit, ſi modo curata dici poſſit; nam ne id quidem affirmare auſim.* Vale.

Patavii Nonis Januariis MDCCXXI.

(*t*) Adverſar. l. 17. c. 18.

FINIS.

E R R A T A.

Pag. 2. l. 12. leg. *viderer*. p. 7. l. 14. alii. p. 10. l. 5. quendam Plinii. p. 12. l. 1. lapillos p. 14. l. 20. tutus erit. p. 15. 22. Silanus. 16, 30. Frontinum. 17. 12. magis. 21. 1. *aqua : tenera omnia tepida*. 21. 29. *durities cutis rubicundior*. 23. 19. is hiare. 35. 2. omnes. 44. 7. mihi oſtenderet. 45. 7. vocibus. 16. 10. vox. 47. 15. vetuſtiſſimis 59. 16. συμφύονται. 78. 23. fauces. p. 82. l. 31. hunc indicem in. p. 83. l. 2. *Septimio*, *ſed Sammonico*. 84. 22. *Exiguo* 85. l. 7. *vomitui*. 89. 2. *lariſſæ*, 94. 16. præſenſerat 103. 21 *Trita*.